

ARCHIVA ECCLESIASTICA

Biuletyn
Stowarzyszenia Archiwistów
Kościelnych

Recenzenci

ks. prof. dr hab. Stanisław Nabywaniec
prof. nadzw. dr hab. Jerzy Plis

Komitet Redakcyjny

o. Dariusz Cichor (sekretarz redakcji)
o. dr Roman Majka
ks. prof. dr hab. Józef Marecki
o. dr Waław Umński
ks. dr Jarosław Wąsowicz
ks. prof. nadzw. dr hab. Władysław P. Wlazlak (redaktor naczelny)
ks. prof. nadzw. dr hab. Paweł Wolnicki

Adres Redakcji

Władysław P. Wlazlak
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Prawa i Administracji
ul. Grunwaldzka 13
035-068 Rzeszów
wwlazlak@univ.rzeszow.pl

©2014 Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych
ISBN 978-83-927767-5-8

Druk

studio

Krzysztof M. Szwaczka

Projekt okładki

Piotr Pindur

Skład, łamanie, korekta techniczna

Bikstudio Krzysztof M. Szwaczka
www.bikstudio.com.pl
km.szwaczka@gmail.com

Od Redakcji

Oddajemy do rąk czytelników kolejny numer Biuletynu *Archiva Ecclesiastica*. Zawiera on artykuły umieszczone w dziale „Archiwa i Kancelarie w służbie Kościoła i nauki”. Pierwszy z nich wprowadza nas w klimat najstarszych dziejów kościelnych Polski rzetelne opracowanie ks. prof. Kazimierza Łataka pracownika naukowego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, opisującego dzieje i zasób Archiwum Klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie. Nie tylko zanurza nas w dzieje zakonu lokowanego na Kazimierzu ale przed wszystkim opisuje archiwum klasztorne, jego lokalizację, organizację, dzieje i zasób. W szczególny sposób pragnę podziękować ks. dr hab. Jarosławowi R. Marczewskiemu pracownikowi naukowemu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, który przybliżył nam materiały łacińskiej diecezji chełmskiej dziś nieistniejącej, znajdujące się w Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim. Zrobił to oczywiście bardzo profesjonalnie ale i też bardzo dokładnie nakreślając naprzód dzieje dawnej diecezji chełmskiej, dalej kształtowanie się zasobu archiwalnego oraz jego układ w archiwum lubelskim, a także zawartość treściową przechowywanej dokumentacji.

Kolejne opracowanie to nota biograficzna zmarłego w 2002 roku ks. dr. Stefana Mizery, dyrektora Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w latach 1987-2002, któremu zawdzięczamy przeniesienie archiwum do nowego lokalu w budynku Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej. Jego wielką pasją było gromadzenie dzieł sztuki sakralnej, co uwidoczniło się przy organizowaniu Muzeum Archidiecezji Częstochowskiej, którego był kustoszem do 1997 roku. Autor noty biograficznej ks. prof. Władysław P. Wlazlak miał zaszczyt współpracować z ks. S. Mizera, jako jego zastępca w Archiwum

Archidiecezjalnym. Bardzo serdecznie pragnę podziękować za następne opracowanie autorstwa ks. dr. hab. Sławomira Zabraniaka pt. *Wykorzystanie archiwów parafialnych pod kontem informacji o zakonnikach. Zarys problematyki na przykładzie przebadanych zasobów*. Dokonał tego na podstawie wybranych zasobów Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie oraz Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Ostatnie opracowanie zostało sporządzone przez Mateusza Żmudzińskiego, które opiewa dzieje i zasób Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej. Przybliży on żmudny proces gromadzenia zasobu archiwalnego, jego porządkowania, udostępniania oraz perspektyw lepszej organizacji i rozwoju.

W ostatniej części Biuletynu znajdują się dwie pozycje w dziale pt. „Współczesne Archiwa”. Doniosłość pierwszego jest nie do przecenienia, gdyż jest bardzo przydatne dla osób prowadzących rozpoznanie w archiwach kościelnych i dotyczy archiwów zakonów i zgromadzeń zakonnych żeńskich i męskich Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Wykaz w formie tabel został opracowany przez siostrę mgr Karolinę Annę Kołodziejczyk z Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego. W tabelach uwzględniono przede wszystkim dane lokalizacyjne, personalne, adresowe oraz częściowo zasobu. Niestety nie pozyskano informacji z wszystkich archiwów, co uniemożliwiło ich prezentację. Spis nieuwzględnionych archiwów umieszczoną pod każdą z tabel. Jeżeli uda się je pozyskać zostaną one umieszczone w zaktualizowanym wykazie w kolejnym Biuletynie. To żmudne dzieło wymaga specjalnego uznania dla Siostry Karoliny, która mimo licznych obowiązków podjęła się tego zadania. W zbliżony sposób zostały opracowane archiwa diecezjalne Kościoła katolickiego w Polsce, czego dokonał mgr Karol Dowgiało. Analogicznie jak archiwa zakonne należy powyższe opracowanie dopracować.

ks. Władysław P. Wlazlak

ARCHIWA I KANCELARIE W SŁUŻBIE KOŚCIOŁA I NAUKI

ks. KAZIMIERZ ŁATAK CRL

Uniwersytet kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

*Archiwum Klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich
w Krakowie. Dzieje i zasób*

1. Informacje historyczne o klasztorze

Klasztor Bożego Ciała kanoników regularnych laterańskich w Krakowie ma późnośredniowieczną metrykę. Powstał z fundacji pary królewskiej Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły, aczkolwiek w oparciu o wcześniejszy plan Kazimierza Wielkiego. Rozpoczęty na przełomie 1391/1392 roku proces został zamknięty przywilejem fundacyjnym, wystawionym w czwartek 26 marca 1405 roku w Krakowie¹. Ośrodek zasiedlili zakonnicy sprowadzeni z prepozytury w Kłodzku (wówczas Śląsk czeski), którą z kolei organizowali kanonicy prepozytury w czeskich Roudnicach, znanej z propagowania nurtu devotionis modernae oraz współpracy z Uniwersytetem Praskim. W maju 1405 roku fundację królewską potwierdził biskup krakowski Piotr Wysz, który od początku popierał zamysł sprowadzenia kanoników do Kra-

¹ Przy wystawianiu dokumentu byli obecni: prymas Mikołaj Kurowski, biskup krakowski Piotr Wysz, kasztelan krakowski Jan z Tęczyna, wojewoda krakowski Jan z Tarnowa, kasztelan wiślicki Klemens z Moskorzowa, Jan Ligęza oraz podkanclerzy Mikołaj.

kowa, a w lipcu 1426 roku papież Marcin V². Klasztor szybko wrósł w stołeczną aglomerację i pozostał do dzisiaj ważnym elementem jej infrastruktury oraz klimatu społecznego, kulturalnego i kościelnego. Podobnie jak w XV wieku, tak i obecnie trudno wyobrazić sobie krakowski Kazimierz bez monumentalnego kościoła Bożego Ciała i odprawianych tutaj dorocznych odpustów z tradycyjną procesją ulicami miasta³.

Swój złoty okres konwent kanonicki przeżywał w XV wieku, będąc w środowisku krakowskim żywotnym ośrodkiem reformy w duchu czeskiego nurtu *devotionis modernae*. Zakonnicy utrzymywali ścisły kontakt z Uniwersytetem i jego profesorami, sami z powodzeniem uprawiali naukę i zajmowali się nauczaniem prowadząc studium własne oraz szkołę parafialną, zgromadzili spory i interesujący księgozbiór, zorganizowali skryptorium, które produkowało kodeksy na użytek wewnętrzny i na sprzedaż, uprawiali piśmiennictwo liturgiczne i pragmatyczne, dbali o kult liturgiczny, oddawali się modlitwie i szeroko pojętej pracy duszpasterskiej, ukończyli rozpoczętą przez króla Kazimierza Wielkiego, założyciela miasta Kazimierza, budowę gotyckiego kościoła farnego, który niemal we wszystkim przypomina kościół Mariacki na krakowskim rynku, wydali świętego w osobie Stanisława Kazimierczyka (+1489), intelektualistę i dyplomata w osobie Dersława z Borzymowa (+1452), kopistów Szymona (+1457) i Salomona Wierzbanowicza (+1484), mistrza sztuk pięknych w osobie malarza tablicowego Jana z Nysy (+1494), otwarli też kilka filii (Kłodawa - 1427, Kłobuck - 1454, Kraśnik - 1468, Kurozwęki - 1487)⁴.

² K. Łatak, *Kanonicy regularni laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XV wieku*, Ełk 1999, s. 47-62.

³ J. Adamczewski, *Kraków od A do Z*, Kraków 1986.

⁴ H.D. Wojtyśka, *Nauka i nauczanie u kanoników regularnych (na przykładzie kongregacji Bożego Ciała)*, [w:] *Dzieje Teologii Katolickiej w Polsce*, t. 2, Lublin 1975, s. 453-507; M.T. Zahajkiewicz,

Po chwilowym kryzysie w XVI wieku, związanym z recepcją prądów humanizmu renesansowego oraz reformacji, nowego ducha wniósł w mury klasztoru ks. Marcin Kłoczyński (1562-1544), wybrany prepozytem generalnym zgromadzenia w lutym 1612 roku⁵. Okres świetności zapoczątkowany podjętą przez niego reformą trwał aż po upadek Rzeczypospolitej pod koniec XVIII wieku. Trwałym pomnikiem tego okresu dziejów zgromadzenia jest niewątpliwie wspaniała, renesansowo-barokowy wystrój wnętrza bazyliki⁶, nieocenione kroniki ks. Stefana Floriana Ranatowicza (+1694)⁷ oraz ks. Benedykta Adama Szamotulskiego (+1686)⁸, a także publikacje ks. Krzysztofa Łoniewskiego (+1656), ks. Jana Augustyna Biesiekierskiego (+1635), ks. Pawła Pukala (+1631), ks. Jacka Liberiusza (+1673) i ks. Michała Akwilina Gorczyńskiego (1713)⁹. W XVII wieku

Z badań nad reformą Kościoła w średniowieczu w środowisku krakowskim (w. XIV-XV). Acta Mediaevalia 4 (1983), s. 134.

⁵ J. Bieniarzówna, *Kłoczyński Marcin*, Polski Sownik Biograficzny (dalej: PSB), t. 13, s. 56; K. Łatak, *Poczet rządców opactwa Bożego Ciała kanoników regularnych laterańskich w Krakowie*, Kraków 2005, s. 85-96.

⁶ K. Łatak, *Bazylika i klasztor Bożego Ciała kanoników regularnych laterańskich na Kazimierzu w Krakowie*, Kraków 2005.

⁷ S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis, urbi Cracoviensi confrontatae, origo. In eaque ecclesiarum erectiones et religiosorum fundationes, nec non series, vitae, res gestae praepositorum conventus Canoniorum Regularium Lateranensium s. Augustini ad Ecclesiam ss. Corporis Christi*, rkps w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie, sygn. BJ 3742 III.

⁸ B. Samotulski, *Liber Canoniorum Regularium Conventus Vilnensis in Antocollo ad Ecclesiam s. Petri [...] conscriptus Anno Dni 1668*, rkps w Archiwum Archidiecezjalnym w Wilnie, sygn. VAKA f.1 ep.5b.8.

⁹ Na temat publikacji wymienionych zakonników zob. H.D. Wojtyńska, *Nauka i nauczanie...*, passim; K. Łatak, *Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich na przestrzeni dziejów*, Kraków 2002.

konwent wydał dwóch biskupów – Jerzego Giedzińskiego (+1690) oraz Mikołaja Wyżyckiego (+1705)¹⁰, kilku pracowników kancelarii dworskich i biskupich¹¹, a drukowane tomy mariologicznych i chrystologicznych kazań Jacka Liberiusza były zalecane proboszczom, jako niezwykle użyteczne merytorycznie i metodologicznie w sztuce kaznodziejskiej¹². Prof. Henryk Damian Wojtyśka zauważył, że w drugiej połowie XVII wieku nurt naukowy w zgromadzeniu wzmógł się tak dalece, iż w drugim dziesięcioleciu XVIII wieku większość jego zakonników posiadała tytuły profesorów, doktorów i magistrów. Kapituła generalna w 1722 roku „obviando praeposteri ambitionibus graduum ac promotionum” musiała nawet zakazać starania się o nie, czy to na Uniwersytecie Krakowskim, czy gdzie indziej, bez uprzedniego pozwolenia prepozyta generalnego¹³. Dość często bowiem zainteresowania naukowe powodowały ucieczkę od duszpasterstwa, tymczasem zakon z natury swojej był instytucją apostołską i przy wszystkich jego klasztorach funkcjonowały także parafie, które wymagały codziennej, należytej i wielopłaszczyznowej obsługi.

¹⁰ I. Makarczyk, *Biskupi polscy z Zakonu Kanoników Regularnych Laterańskich*, *Echa Przeszłości* 7 (2007), s. 38-39, 47-51.

¹¹ Pracownikiem kancelarii koronnej był m.in. Mikołaj Wyżycki, późniejszy biskup chełmski; pracownikami kancelarii Wielkiego Księstwa Litewskiego byli: Aleksander Galiński oraz Adam Augustyn Małachowski; w kancelarii biskupów krakowskich pracowali: ks. Jan Kołacki oraz ks. Jacek Liberiusz; w kancelarii biskupów wileńskich pracował Michał Rusiecki.

¹² J. Bieniarzówna, *Liberiusz Jacek*, PSB, t. 17, s. 282; E. Ozorowski, *Liberiusz Jacek*, *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 2, s. 524-525; H.D. Wojtyśka, *Nauka i nauczanie...*, jw.; S. Rumiński, *Nauka ks. Jacka Liberiusza o świętości Matki Bożej*, *Nasza Przeszłość* 45 (1976), s. 37-71; K. Łatak, *Poczet...*, s. 106; J. Krukowski, *Rozbiór krytyczny kazań X. Jacka Liberiusza...*, passim; J. Kuziemski, *Chrystologia w kazaniach ks. Jacka Liberiusza*, Kraków 1983.

¹³ H.D. Wojtyśka, *Nauka i nauczanie...*, jw.

Przyszedł jednak upadek Rzeczypospolitej i czas rozbiorów, który dla klasztoru był okresem ogromnych trudności tak pod względem personalnym, jak i materialnym. Liczba zakonników zmniejszyła się znacznie, a prepozyt Sebastian Gwirard Kwiatkowski (1776-1814) musiał wyprzedawać naczynia liturgiczne, aby wspólnocie zapewnić utrzymanie i uchronić budynki przed ruiną. W roku 1857 w konwencie pozostało zaledwie 12 zakonników, z których połowa ze względu na wiek i stan zdrowia była niezdolna do zwyczajnej pracy parafialnej, zaś ekonomia i zabudowania klasztorne w oczach wizytatora apostolskiego kard. Fryderyka Schwarzenberga z Pragi przedstawiały stan nad wyraz bolesny. Aby ocalić konwent przed zupełnym rozkładem i upadkiem mianowany w 1856 roku prepozyt Stanisław Dominik Słotwiński (+1905) podjął decyzję o przyłączeniu konwentu, ze wszystkimi skutkami prawnymi, do prowincji rzymskiej włoskiej kongregacji kanoników regularnych laterańskich. Inkorporację, podpisaną 30 września 1859 roku, zatwierdził 28 stycznia 1862 roku papież Pius IX. To stało się początkiem nowych, korzystniejszych czasów i działań, które wnet przyniosły renesans zgromadzenia. Dzisiaj klasztor zamieszkuje ponad dwudziestu zakonników, a jego średniowieczne mury, monumentalna bazylika, bogata biblioteka oraz cenne archiwum stanowią nie tylko ważne pomniki polskiego dziedzictwa kulturowego kościelnego i narodowego, ale także miejsca stałego zainteresowania społecznego¹⁴.

2. Archiwum klasztorne – lokalizacja, organizacja i dzieje jego zasobu

Archiwum klasztorne przechowuje dzisiaj wiele rodzajów ksiąg, dokumentów, fascykułów akt luźnych, map, fotografii, pieczęci, tłoków pieczętnych i innych. Od 1909 roku w archiwum przechowywane są także najcenniejsze dru-

¹⁴ K. Łatak, *Bazylika...*, passim.

ki oraz pomniki klasztornego piśmiennictwa liturgicznego i pragmatycznego. Dzieje archiwum sięgają czasu fundacji klasztoru, czyli początku XV wieku, aczkolwiek najstarszy przechowywany w nim dokument pochodzi z 9 czerwca 1289 roku¹⁵. Zgromadzenie przejęło bowiem w całości dokumentację farnego dla miasta Kazimierza kościoła Bożego Ciała, przy którym król Jagiełło je osadził, a także kościół św. Wawrzyńca wzniesiony najpóźniej w pierwszej połowie XIII wieku jako parafialny dla osady Bawół, którą w 1335 roku wchłonęło lokowane przez króla Kazimierza Wielkiego miasto¹⁶. W 1783 roku trafiły tu także materiały po zamkniętej, a utworzonej na przełomie XIII/XIV wieku parafii kazimierskiej pod wezwaniem św. Jakuba Apostoła, zaś w XIX wieku księgi metrykalne po parafii św. Michała na Skalce, odebranej paulinom¹⁷. Pierwotnie zasób podzielony był na dwa oddzielne zespoły – zespół parafialny oraz zespół klasztorny. Zespół ksiąg, dokumentów i akt kościelno-parafialnych przechowywano w skarbcu przy zakrystii, w odpowiedniej skrzyni. Natomiast zespół ksiąg, dokumentów i akt dotyczących konwentu przechowywał prepozyt w jednej ze swoich komnat, również w skrzyni. Skrzynie były zamykane na trzy zamki. Jeden z kluczy przechowywał sam prepozyt, drugi – zakonnik opiekujący się zakrystią, trzeci zaś - zakonnik wybrany przez konwent¹⁸. Zespoły scalono jeszcze przed upływem pierwszej połowy XV wieku; najprawdopodobniej

¹⁵ Fotografia dokumentu została zamieszczona – K. Łatak, *Bazylika...*, s. 40.

¹⁶ Inkorporacja kościoła św. Wawrzyńca do parafii Bożego Ciała i klasztoru nastąpiła 27.01.1439 r., aczkolwiek procedura wspierana przez królową Zofię zaczęła się już w 1432 r. Zob. K. Łatak, *Kanonicy...*, s. 266.

¹⁷ K. Łatak, *O związkach Podgórze z Kazimierzem i kościołem Bożego Ciała*, [w:] *Z dziejów duchowości i tolerancji religijnej w Podgórzu*, red. J. Żółciak, Kraków 2007, s. 13-26.

¹⁸ K. Łatak, *Średniowieczne pieczęcie krakowskiego klasztoru kanoników regularnych*, *Echa Przeszłości* 3 (2002), s. 19-25.

za rządów prepozyta Grzegorza Polaka (1428-1439), gdyż wówczas wzniesiono południową część klasztoru, w której pomieszczenia znalazły m.in. biblioteka i skryptorium¹⁹. Pomnikiem owego scalania a jednocześnie porządkowania zasobu jest, naszym zdaniem, najstarszy kopiarz klasztorny sporządzony na przełomie 1432/1433 roku i uwierzytelniony 2 kwietnia 1433 roku przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego, w obecności takich osobistości jak: Tomasz z Chrobrza, Jakub z Zaborowa, Jan Elgot, Andrzej z Kokorzyna, Mikołaj Kozłowski, Mikołaj Hinczonis i Jan Długosz²⁰. Wówczas też na archiwum przeznaczono niewielkie, ale wysokie i krzyżowo sklepione gotyckie pomieszczenie sąsiadujące z biblioteką. W zakrystii pozostały wyłącznie księgi służące do sprawowania liturgii, natomiast w komnatach prepozyta przechowywano tylko księgę kapituł oraz tłoki pieczęci prepozyckiej i konwenckiej.

Na temat wyposażenia wnętrza pomieszczenia w XV wieku nie jesteśmy w stanie powiedzieć niczego pewnego, z braku informacji źródłowych. Możemy tylko domniemywać, że podobnie jak w XVI wieku, miało ono skrzynie opatrzone solidnym zamknięciem oraz armaria - jedno lub dwa. W skrzyniach przechowywano dokumenty pozyskane przez zgromadzenie na rzecz kościoła i klasztoru (przywileje, nadania, legaty, testamenty i inne), kopie szczególnie ważnych dokumentów wystawionych przez prepozyta i konwent (nakazywały to konstytucje), karty z własnoręcznie podpisaną formułą ślubów składanych przez zakonników, korespondencję po zmarłych zakonnikach, etc. Armaria natomiast służy-

¹⁹ S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis...*, k. 8; M.A. Gorczyński, *Schema de Canonicis Regularibus Lateranensibus Congregationis Cracoviensis*, [w:] Joannes de Nigra Valle, *Genealogia Sacri et Apostolici Ordinis Canonicorum Regularium*, Kraków 1707.

²⁰ ABC, *Metrica conventus Corporis Christi Casimiriae*, rksp, bez sygn.: „Datum in comnata lignea Curiae nostrae episcopalis in Cracovia hora quasi terciarum die secunda mensis aprilis Anno Domini MCCCC tricesimo tercio”.

ły do przechowywania ksiąg przede wszystkim związanych z administracją klasztoru i świątyni. Zakonnik nadzorujący zakrystię (*sacristianus seu custos ecclesiae*) miał obowiązek prowadzenia odrębnej księgi codziennych przychodów i rozchodów kościelnych. Księgi były sprawdzane w czasie dorocznych kapituł generalnych zgromadzenia, a po wypełnieniu składane w archiwum. Najstarsza tego typu księga, która przetrwała do dzisiaj w archiwum pochodzi z początku XVII wieku²¹. Podobny obowiązek ciążył na prokuratorach klasztornych. Tych zaś było kilku, a mianowicie: *procurator villarum* (folwarki wiejskie), *procurator molendinorum* (młyny), *procurator coquinae* (kuchnia, klasztor), *procurator causarum* (sprawy sądowe), *procurator horti* albo *hortulanus*. Prokurator wsi klasztornych miał nadto obowiązek prowadzić inwentarze z wykazem włościan i ciężących na nich powinności na rzecz klasztoru. Najstarszy z takich inwentarzy przechowywany dzisiaj w archiwum dotyczy wsi Kamień pod Krakowem, a został sporządzony w 1777 roku. Księgi, jak sugerują wzmianki ks. Stefana Ranowicza, XVII-wiecznego dziejopisa klasztornego, który z nich korzystał, prowadzono szczegółowo²². Stąd armaria wypełniały się nimi dość szybko.

W chwilach zagrożenia zewnętrznego w XV i w XVI wieku ważniejsze jednostki zespołu wywożono z Krakowa, najczęściej do wsi klasztornych, resztę zaś zamykano w skarbcu, który ze względu na swoje potężne mury, małe okienko oraz mocno uzbrojone drzwi wydawał się nie do zdobycia ani zniszczenia. Jeszcze w XVII wieku konwent był tak dalece przekonany o bezpieczeństwie swojego skarbcu, że w przededniu inwazji wojsk szwedzkich przyzwolił, aby także mieszczanie kazimierscy złożyli w nim swoje najcenniej-

²¹ ABC, *Expensa pecuniae thesauri sacrary Ecclesiae S[acratis]s[imi] Corporis Christi ab Anno D[omi]ni 1616*, rkps, bez sygn.

²² Przytacza zapisy z ksiąg wydatków z czasów prepozyta Gaspara Polaka (1439-1464). Zob. S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis...*, k. 10.

sze rzeczy. Okazało się jednak, że Karol Gustaw i jego ludzie to nie zwyczajni łotrzykowie miejscy, ale wyspecjalizowani łowcy precjozów. Uzbrojone drzwi pomieszczenia i obwarowanie miejsca kłatwami nie stanowiły dla nich najmniejszej przeszkody. Po ich przejściu z kosztowności zdeponowanych w skarbcu klasztornym, zarówno konwenckich jak i mieszczańskich, nie pozostało nic, albo prawie nic. Lista strat sporządzona później przez ks. Stefana Ranatowicza jest dość długa²³. Szwedów interesowały nie tylko pieniądze, złota i srebra, ale nawet znajdujące się tam szaty liturgiczne, z których, ku powszechnemu zgorszeniu Kazimierzan, szyli sobie szykowniejszą niż wojskowe umundurowanie garderobę²⁴. Na szczęście prepozyt Jacek Liberiusz (1644-1673) nie do końca podzielał entuzjazm płynący z wiary w bezpieczeństwo skarbcza, bo straty byłyby jeszcze większe, lecz i tym razem co ważniejsze archiwalia oraz precjoza zakonne kazał złożyć do skrzyń i uszedł z nimi do Fulneku na Morawach, gdzie bezpiecznie przetrwały potop szwedzki²⁵. Przewrotność losu sprawiła jednak, że po upadku Rzeczypospolitej, by podolać narzucanym przez austriackiego zaborcę wysokim kontrybucjom a jednocześnie zabezpieczyć podstawowe potrzeby codziennej egzystencji pozostałych w klasztorze zakonników, prepozyt Sebastian Kwiatkowski musiał wyprzedać znaczną część tego, co prepozyt Jacek Liberiusz uchronił przez najeźdźcą szwedzkim. Trudno nadto nie wspomnieć przynajmniej w tym miejscu, że pewną część swoich dawnych skarbów ocalonych przed Szwedami (przede wszystkim złoto i srebro) kapituła klasztorna prze-

²³ S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis...*, k. 38-39; I. Pietrkiewicz, *Biblioteka kanoników regularnych w Krakowie w XV i XVI wieku*, Kraków 2003, s. 54; K. Łatak, *Kanonicy...*, s. 224.

²⁴ M. Rożek, *Straty kulturalne i artystyczne Krakowa w okresie pierwszego najazdu szwedzkiego (1655-1657)*, Biuletyn Historii Sztuki 36 (1974), nr 2, s. 142-144, 146-147, 149.

²⁵ S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis...*, k. 38v-39.

kazała na potrzeby Ojczyzny w dobie insurekcji kościuszkowskiej.

W XVI wieku archiwum ucierpiało kilkakrotnie na skutek pożarów. Tak było w latach 1504, 1535, 1556 i 1595, kiedy to ogień niszczył miasto, a z nim także zespół klasztorny kanoników regularnych. W roku 1535 zniszczenia musiały być znaczne, skoro zakonnicy na restaurację musieli nawet zapożyczyć się u bogatego profesora Akademii Krakowskiej – Marcina Bełzy²⁶. Poważne zniszczenia pozostawił także pożar w sierpniu 1556 roku. Naprawa szkód w kościele i w klasztorze trwała jeszcze piętnaście lat potem²⁷. W roku 1595 pożar zniszczył nawet zabytkowe organy. Materiały z XV i XVI wieku przechowywane dzisiaj w archiwum, w przeciwieństwie do ksiąg znajdujących się w bibliotece, nie noszą wprawdzie bezpośrednich śladów pożogi, tzn. narpaleń, co sugeruje, że zakonnicy zdążyli je zawczasu wynieść z zagrożonego pomieszczenia. Nie oznacza to jednak, że zasób w ogóle nie doznał uszczerbku. Wynoszone w pośpiechu i zapewne przez kilka osób naraz archiwalia zostały bez wątpienia przemieszane, a istnieją także poszlaki, że przy okazji ratowania niejedną rzecz skradziono lub usunięto. Nie wszystko przecież co w archiwum przechowywano, było powodem do chluby, jako świadectwo świętości, gorliwości apostołskiej i troski o dobro wspólne; czasem było także świadectwem grzechu, który kompromitował w oczach nie tylko współczesnych, ale i przyszłych pokoleń. Po zażegnaniu niebezpieczeństwa księżnicę i archiwum nie od razu porządkowano. Niekiedy zbiory przez dłuższy czas przetrzymywano w pomieszczeniach i w warunkach tymczasowych, bo pomieszczenia właściwe trzeba było restaurować. Wizytujący w grudniu 1596 roku klasztor kard. Jerzy Radziwiłł

²⁶ B. Przybyszewski, *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu a archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1534-1535*, Kraków 1987, s. 84-85.

²⁷ K. Łatak, *Kongregacja...*, s. 32.

został księgozbiór i archiwum nieco zaniedbane, co, w naszym przekonaniu, należy łączyć z niezbyt komfortową sytuacją w zgromadzeniu, którą przyniosły pożary z 1556 oraz 1594 roku. Skupienie sił i wagi na pracach restauracyjnych budynków zaowocowało, niestety, najpierw zaniedbaniami w codziennej obserwacji klasztornej, a to nie pozostawało bez wpływu na klimat duchowy i kulturę intelektualną.

W XVII wieku, a zwłaszcza w okresie reformistycznych rządów prepozyta Marcina Kłoczyńskiego (1612-1644), sprawą archiwum i przechowywania dokumentacji zajmowała się parokrotnie kapituła konwentualna i generalna zgromadzenia. W styczniu 1631 roku kapituła nakazała generalne porządkowanie zasobu. Notariusz zapisał w jej aktach: „aby można było, w razie potrzeby, łatwiej odnaleźć pisma z przywilejami, zapisami, odpustami, brewiami i innymi, które znajdują się w archiwum, trzeba bez zwłoki sporządzić ich inwentarz i według porządku inwentarza też pisma w archiwum, w miejscach odrębnych, mają być rozłożone. W archiwum winien być także rejestr, w którym będzie się zapisywać pisma w tymże archiwum składane oraz pisma z niego wydawane; kiedy zaś pisma wydane do niego wrócą wzmianka o ich wydaniu ma być wymazana”²⁸. Wykonanie zarządzenia kapituły spoczęło najpierw na ks. Janie Kołackim, a następnie na ks. Łukaszu Nowaku. Do czasu potopu szwedzkiego kapituły zakonne odprawiane regularnie co trzy lata nie nawiązywały już do archiwum, co pozwala domyślać się, że rzeczywiście zostało ono uporządkowane, a później w porządku utrzymywane. Wiemy nadto, że w ramach ówczesnego porządkowania

²⁸ „Ut facili omnes scripturae Privilegiorum, inscriptionum, indultorum, Brevium, etc. quae sunt in Archivio, cum opus fuerit, reperiri possint, conficiatur sine mora illarum, inventarium et iuxta ordinem inventarii ipsae scripturae in Archivio locis distinctis reponatur. Sit etiam in Archivio tabula in qua adnotentur scripturae quae ex eodem accipiuntur et illi quibus ipsae traduntur quas cum restitui contingeret, ex eadem tabula deleantur”. Zob. ABC, *Acta Capituli Generalis...*, rkps, k. 1.

archiwum otrzymało nowe zamykane armaria. Nie dotrwał, niestety, do naszych czasów sporządzony wówczas inwentarz ani zaprowadzony rejestr, stąd ocena wykonanych prac jest niemożliwa.

W niedzielę 26 września 1655 roku stanęły kwaterą w klasztorze wojska szwedzkie z Karolem Gustawem na czele²⁹, który pozostał tu przez cztery tygodnie, aż do zdobycia Krakowa. Po jego ustąpieniu i wyjeździe w kierunku Warszawy oddziały szwedzkie nadal okupowały klasztor. W następnym roku bawili w klasztorze i jego obejściu Węgrzy Rakoczezy. Ten krótki pobyt Karola Gustawa i późniejsza okupacja kosztowały klasztor bardzo dużo. Budynek wewnątrz i na zewnątrz były tak zniszczone, że trzeba je było niemal generalnie remontować. Przetrzebione zostały księżnica i archiwum, opróżniony skarbiec kościelny, wywiezione obrazy, które wyszły spod pędzla m.in. cenionych mistrzów włoskich. A skoro przywołujemy tu straty spowodowane potopem szwedzkim, to warto też przypomnieć przynajmniej, że Szwedzi już przed rozpoczęciem wojny przygotowali wyspecjalizowany zespół fachowców, którzy towarzyszyli wojsku i planowo grabili skarbcę, archiwa i biblioteki³⁰. Była to zatem grabież nieswoista, bo przeprowadzana nie w interesach doraźnych i korzyści prywatnych, ale w perspektywie budowania własnego, narodowego i państwowego, dziedzictwa kulturowego. Ks. Stefan Ranatowicz, kronikarz klasztorny, zapisał, że najpierw rabowali książki, nawet włoskie, żołdacy szwedzcy i „nasi katolicy z niemi”, potem kaznodzieja Karola Gustawa przez kilka dni siedział w bibliotece i wybierał z księgozbioru co cenniejsze dzieła, wśród których były także rękopisy: „Kaznodzieja natomiast króla Szwecji, heretyk,

²⁹ Otwierającego im bramę klasztorną diakona Jakuba Mrowińskiego zabili na miejscu. Zob. S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis...*, k. 46.

³⁰ M. Rożek, *Straty kulturalne i artystyczne Krakowa w okresie pierwszego najazdu szwedzkiego (1655-1657)*, Biuletyn Historii Sztuki 36 (1974), nr 2, s. 142-144, 146-147, 149.

bibliotekę konwentu z najlepszych ksiąg, wśród których były wszystkie dzieła św. Augustyna i innych Doktorów (...), ogołocił”³¹. I na innym jeszcze miejscu: „Także z biblioteki księgi Doktorów co najzacniejsze kaznodzieja szwedzki pobrał (...). Póki Szwedzi w klasztorze mieszkali księgi in folio brali na ładunki, nawet kucharze wzięwszy księgę in folio karty z nich wydzierali, a pieczenia sztuki obwinąwszy w kartę rozsyłali, drugie pod ciasta, etc”³². Prepozyt Jacek Liberiusz, po powrocie do Krakowa z morawskiego Fulneku w 1657 roku, odnotował, że tylko jedną trzecią utraconych wówczas ksiąg udało się klasztorowi odzyskać. Nie udało się natomiast odzyskać niczego z utraconych archiwaliów. Szwedzi wykorzystywali je bowiem do rozpalania ognia w klasztornej kuchni. Kwerenda w bibliotekach i archiwach szwedzkich niewiele jak dotąd dała, ale też wiele z zabranych z klasztoru dzieł zatraciło się zanim dotarły do Szwecji. W latach 1655-1657 zatem zgromadzenie utraciło większą część pomników swojej kultury intelektualnej, duchowej i artystycznej z XV i XVI wieku. Ocalało w zasadzie tylko to, jak już powiedzieliśmy wyżej, co prepozyt Liberiusz wywiózł na Morawy, choć spora część także tego, co też już nadmieniliśmy, wybyła z klasztoru w latach 1794-1800. Po ustąpieniu Szwedów zabrano się za restaurację budynków i porządkowanie tego, co po księżnicy oraz archiwum zostało. Prace trwały kilkanaście lat. W porządkowaniu księgozbioru i archiwum zasłużyli się najpierw prepozyt Liberiusz oraz ks. Stefan Ranatowicz (1659-1670), a później ks. Karol Wierzbicki (1682-1685). Przed rokiem 1673 archiwum otrzymało także nowe armaria z szufladami.

Kolejne porządkowanie archiwum zarządził prepozyt Michał Maciej Rusiecki (1694-1706), które było kontynuowa-

³¹ „Praedicator quoque regis Sveciae haereticus bibliothecam conventus optimis libris inter quos omnia opera S. Augustini et aliorum Doctorum erant [...], spoliavit”. Zob. S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis...*, s. 38v-39.

³² Tamże, s. 141.

ne jeszcze za jego następcy Jana Herkulana Matuszewicza (1710-1737). Większość prac wykonał ks. Antoni Wojciech Haraburda w latach 1699-1702 i 1709-1712. Ich pomnikiem zachowanym w archiwum do dzisiaj są m.in. księga wizytacji klasztoru przez biskupów krakowskich od 1522 roku spisana w 1700 roku³³ oraz nowy kopiarz klasztorny spisany w 1712 roku³⁴. Armaria wykonane w trzecim ćwierćwieczu XVII stulecia oraz porządek zaprowadzony w archiwum przez ks. Antoniego Haraburdę na początku XVIII wieku przetrwały do 1779 roku. W tym to bowiem roku, z polecenia prepozyta Sebastiana Gwirarda Kwiatkowskiego, sprawiono nowe szafy do archiwum a zasób uporządkowano według zasad stosowanych wówczas w sztuce archiwalnej. Sporządzono także szczegółowy inwentarz znajdujących się w nim materiałów, który szczęśliwie przetrwał do naszych czasów³⁵. Zasób po-

³³ ABC, *Lumen ad revelationem omnimodaе iurisdictionis ordinarię Illustrissimorum et Reverendissimorum Dei et Apostolicę Sedis gratia Episcoporum Cracoviensium et Ducum Severiensium supra Praepositum et Canonicos Regulares Lateranenses S[an]cti Augustini eorumq[ue] Monasterium ad Ecclesiam Parochialem S[arcat]is[s]i[m]i Corporis Christi situm Casimirię ad Cracoviam et Praepositoras aut loca particularia ab eodem Monasterium Casimiriensi tamquam a principali suo dependentia ex prototypo originalium et Actorum seu fonte suo [...] per Antonium Adalbertum Haraburda Can Reg. Lateranensem transsumptum Anno D[omi]ni 1700 Diebus Junii, rkps, bez sygn.*

³⁴ ABC, *Metrica Conventus S[arcat]is[s]i[m]i Corporis Christi Canoniconum Regularium Lateranensium Casimirię ad Cracoviam A[nn]o D[omi]ni 1712 compilata, rkps, bez sygn.*

³⁵ ABC, *Summarium Privilegiorum, Iurium et Documentorum quorumvis in Archivo Conventus Canoniconum Regularium Lateranensium ad Aedes Sacratissimi Corporis Christi Domini Casimirię prope Cracoviam siti reperibilium, eisdemque Conventui servientium, nunc sub auspiciis Perillustris et Reverendissimi Domini Sebastiani Gwirardi Kwiatkowski, eiusdem Ordinis per Minorem Poloniam et Magnum Ducatum Lithuaniae ac praemissi Conventus Praepositi Generalis modo infra expresso collectorum ultimis diebus mensis Aprilis Anno D[omi]ni 1779 conscriptum, rkps, s. 178, bez sygn.*

dzielono na 69 fascykułów tematycznych. Fascykuły oznaczano kolejno majuskulnymi literami alfabetu łacińskiego. W ten sposób fascykuły 1-24 otrzymały oznakowanie literacją pojedynczą od A do Z, fascykuły 25-48 literacją zdwojoną od AA do ZZ i fascykuły 49-69 literacją potrójną od AAA do UUU. Fascykuły od A do Z zawierały 416 jednostek, fascykuły od AA do ZZ – 290 jednostek i fascykuły od AAA do UUU – 280. Łącznie zatem inwentarz wymienia 986 jednostek ułożonych chronologicznie i ponumerowanych liczbami arabskimi, aczkolwiek było ich znacznie więcej, gdyż nie wszystkie fascykuły zostały szczegółowo opisane. Przy fascykule np. trzecim odnotowano jedynie, że zawiera ona „*variae Indulgentiae a Sancta Sede Apostolica concessae*”. Inna ręka dodała do tego opisu: „*hunc adnexae sunt etiam recentius impetrata, uti: Translatio festi S[ancti] Augustini, atque Indulgentiae in festo S[ancti] Michalelis et Privilegium Liberationis animae*”³⁶. Ogólne opisy posiadają także fascykuły 8, 9, 32, 42 i 44. Fascykuł 8 zawierał „*varia miscellanea respectu molendinorum*”³⁷, fascykuł 9 – „*varia raptularia ut pote Regestra Perceptorum ex Molendinis Regalibus Proventuum, et Expensarum in reparationem eorundem erogatarum*”³⁸, fascykuł 32 – „*varia miscellanea ut pote citationes originales ab Officio Generali Consistorii Cracoviensis emanatae*”³⁹, fascykuł 42 – „*varia miscellanea ut pote nonnulla raptularia, copiae, documentorum anteriora summaria, notationes, informationes, litterae Missiles, manifestationes*”⁴⁰ i fascykuł 44 – „*varia miscellanea ad negotium et interesse cum Sinagoga Judeorum Casimiriensis*”⁴¹. Możemy zatem przyjąć bez większych zastrzeżeń, że w 1779

³⁶ Tamże, s. 5.

³⁷ Tamże, s. 14.

³⁸ Tamże, s. 15.

³⁹ Tamże, s. 70.

⁴⁰ Tamże, s. 97.

⁴¹ Tamże, s. 102-103.

roku w archiwum klasztorным przechowywano ok. 1200 jednostek, z których najstarszą był dokument lokacji wsi Kamień pod Krakowem na prawie niemieckim, wystawiony 3 czerwca 1319 roku w Krakowie przez komesa Adama, syna Piotra, herbu Jastrzębiec.

W roku 1885 opat Stanisław Dominik Słowiński (1856-1905) w pomieszczeniach dotychczasowej biblioteki i archiwum urządził sobie zespół reprezentacyjnych, w stylu włoskim, komnat opackich. Księgi i archiwalia przeniósł do innych, skromniejszych pomieszczeń, co wcale nie przysporzyło mu popularności w zgromadzeniu. Po śmierci opata w roku 1905, w którym to roku obchodzono również jubileusz 500-lecia fundacji klasztoru, postanowiono przywrócić księgom i archiwaliom ich dawne miejsce. Trudził się nad tym ks. Józef Augustyn Błachut (1867-1927) przy wydatnym wsparciu prof. Stanisława Krzyżanowskiego (+1917)⁴². Nieco wcześniej, bo w 1902 roku, pod kierunkiem prof. Krzyżanowskiego zasób został uporządkowany otrzymując syntetyczny opis oraz wstępny katalog kartkowy, który w czasie II wojny światowej został rozproszony. W 1909 roku do archiwum przeniesiono także szczególnie cenne pomniki średniowiecznego piśmiennictwa klasztornego liturgicznego i pragmatycznego, wyłączone z księgozbioru. W ich katalogowaniu wspomagał ks. Błachuta dr Adolf Chybiński⁴³. Wiele też ksiąg i fascykułów akt poddano wówczas konserwacji i obłożono w nowe, twarde oprawy⁴⁴.

⁴² ABC, *Catalogus defunctorum sacerdotum, fratrum, fundatorum, benefactorum ordinis*, s. 68: „Clarissimus ac Honor[abilis] D[ominus] Stanislaus Krzyżanowski Director Archivi antiq[orum] Doc[umentorum] Civit[at]is Cracoviensis et Professor Universitatis Jagiellonae Archivum Domus nostrae magno sumptu [...] in ordinem redegit et disposuit. Obiit Cracoviae 15 Ianuarii 1917”.

⁴³ ABC, Antyfonarze, sygn. 1, 2, 3, 4, 5, 6. Zob. też – J. Kubieniec, *Uniwersalizm i swoistość w średniowiecznych antyfonarzach krakowskich*, Kraków 2006, s. 16.

⁴⁴ ABC, *Kronika 1893-1923...*, s. 21; K. Łatak, *Poczet...*, s. 228.

Porządek nadany zasobowi w latach 1902-1909 oraz szafy sprawione w 1912 roku przetrwały do 1975 roku. W tymże roku, w związku z obchodami 570 rocznicy fundacji klasztoru, z inicjatywy ówczesnego kustosa archiwum i biblioteki ks. dra Zbigniewa Jakubowskiego, wymieniono umeblowanie wnętrza, a zasób rozmieszczono według tymczasowego porządku. Nowe masywne szafy z drewna dębowego zostały wykonane w warsztacie stolarskim Stanisława Kasprzaka w Myślenicach⁴⁵. W 1980 roku podjęto próbę kolejnego porządkowania zasobu, której nie doprowadzono do końca. Udało się jednak sporządzić jego kartkowy katalog, który jest wykorzystywany do dzisiaj.

W marcu 2008 roku, z inicjatywy przeora ks. Dariusza Kaczyńskiego, odświeżono pomieszczenia zajmowanego przez archiwum. Udało się nadto poddać konserwacji kilka dokumentów i ksiąg przechowywanych w archiwum, z których przywołam jedynie bullę odpustową Bractwa Najświętszego Sakramentu z 1347 roku, przywilej fundacji klasztoru z 1405 roku oraz album Bractwa Najświętszego Sakramentu i Pięciu Ran Pana Jezusa prowadzony od 1552 roku.

3. Nadzór i korzystanie z archiwum

Nadzór nad zasobem archiwum, przed jego scaleniem ok. 1433 roku, sprawowali zakrystian (zespół parafialny) i prepozyt (zespół klasztorny). Po scaleniu zespołów i złożeniu zasobu w pomieszczeniu połączonym z biblioteką opiekę nad nimi sprawował bibliotekarz. Spośród bibliotekarzy, którzy szczególnie zajmowali się archiwum wspomnieć należy: ks. Krzysztofa Łoniewskiego w latach 1612-1619, ks. Jana Kolaćkiego w latach 1628-1635, ks. Łukasza Nowaka w latach 1635-1644, ks. Stefana Ranatowicza w latach 1659-1670, ks. Karola Wierzbickiego w latach 1682-1685, ks. Antoniego Haraburdę w latach 1699-1702 i 1709-1712), ks. Stanisława

⁴⁵ K. Łatak, *Poczet...*, s. 315.

Piechnikiewicza (1741), ks. Bernarda Niewolskiego (1779), ks. Józefa Augustyna Błachuta w latach 1898-1927, ks. Teofila Widełkę w latach 1937-1945, ks. Jana Lange w latach 1961-1967, ks. Zbigniewa Jakubowskiego w latach 1972-1977, ks. Franciszka Grabiszewskiego w latach 1978-1983, ks. Kazimierza Łataka, ks. Stanisława Nalbacha i ks. Tomasz Ratajczaka. Dużą troskę o archiwum wykazuje aktualny przeor konwentu – ks. Dariusz Kaczyński. Z jego to inicjatywy poddano konserwacji kilka dokumentów i ksiąg. Wśród dokumentów poddanych konserwacji znalazła się m.in. znana w literaturze bulla bracka z 1347 roku oraz przywilej fundacyjny klasztoru, zaś wśród ksiąg album Bractwa Najświętszego Sakramentu założony w 1616 roku, ale uwzględniający członków od 1551 roku⁴⁶.

Archiwum miało ściśle prywatny charakter, do końca XVIII wieku nie dopuszczano do niego osób z zewnątrz, a przynajmniej nie mamy w tej materii żadnych wzmianek. Nie korzystał z niego nawet znany XVII-wieczny kronikarz i rajca miasta Kazimierza – Marcin Goliński, chociaż z klasztorem pozostawał w bardzo bliskich kontaktach⁴⁷. Pierwszymi osobami z zewnątrz, którzy zostali dopuszczeni do zasobu byli, według wiedzy na dzisiaj, emisariusze Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, sam Ossoliński (1806), Tadeusz Czacki (1791, 1793) i Adam Czartoryski (1811). Owszem, nie obyło się bez trudności ze strony kanoników, dlatego też Samuel Bogumił Linde musiał uciekać się do pośrednictwa kanonika katedralnego Benedykta Trzebińskiego, który pozostawał w dobrych stosunkach z prepozytem zgromadzenia Sebastianem Gwirardem Kwiatkowskim. Dopuszczenie do archi-

⁴⁶ Konserwację przeprowadzono w 2007 roku.

⁴⁷ Marcina Golińskiego i jego żonę zakonnicy wpisali do swojego nekrologu wśród znaczących benefaktorów. Odnotować tu również trzeba, że Goliński przekazał swoją 3-tomową kronikę klasztorowi. Korzystał z niej ks. Stefan Ranatowicz, redagując swoją kronikę. Z archiwum klasztorowego wyprowadzili kronikę Golińskiego emisariusze Ossolińskiego.

wum Lindego, Ossolińskiego, Czackiego, Czartoryskiego i innych mniej znanych nie wyszło na dobre archiwum klasztorne, albowiem wyprowadzili z niego wiele cennych pomników przeszłości. Linde pisał wprost do Ossolińskiego, że udało mu się „łupy niezmierne” wynieść z biblioteki i archiwum kanonickiego⁴⁸. Osoby z zewnątrz, a przede wszystkim historycy, uzyskali swobodniejszy dostęp do materiałów znajdujących się w archiwum kanoników regularnych na Kazimierzu dopiero za prepozyta Józefa Augustyna Błachuta, który rządy w klasztorze objął w 1898 roku. Sam prepozyt uprawiał naukę, zajmował się historią zakonu i hagiografią, zbierał materiały do życia i kultu Stanisława Kazimierczyka, o którego beatyfikację klasztor zabiegał⁴⁹. Rozumiał zatem znaczenie i rolę archiwum, doceniał wartość źródeł. Archiwum przestało służyć wyłącznie zakonowi jako depozyt jego przywilejów, uprawnień i materiałów dowodowych niezbędnych na wypadek obrony, stało się natomiast warsztatem pracy naukowej, skarbnicą informacji o ludziach i sprawach, życiu codziennym, gospodarce i kulturze minionych epok. Archiwum postrzegane jest dzisiaj przede wszystkim jako jeden z ważnych pomników kultury chrześcijańskiego monastycyzmu, ale też szeroko pojętej kultury polskiej począwszy od problemów w wymiarze religijnym i kościelnym a skończywszy na problemach w wymiarze narodowym i państwowym. W zasobie archiwalnym klasztoru kanoników regularnych na Kazimierzu znaleźć można materiały do wszystkich niemal dziedzin, które w przeszłości zajmowały człowieka.

⁴⁸ J.A. Kosiński, *Biblioteka fundacyjna Józefa Maksymiliana Ossolińskiego*, Wrocław 1971, s. 73, 77.

⁴⁹ K. Łatak, *Poczet...*, s. 225-231.

4. Zasób archiwalny – próba opisu

Podjmując próbę opisu zasobu archiwum klasztoru kanoników regularnych laterańskich na Kazimierzu w Krakowie przyjrzymy się najpierw jego granicom chronologicznym. Najstarszym w zasobie, co już nadmieniliśmy, jest dokument odpustowy z 9 czerwca 1289 roku wystawiony przez papieża Mikołaja IV dla dominikanek poznańskich⁵⁰. Nie wiadomo jednak kiedy i w jakich okolicznościach dokument ten trafił do archiwum. Inwentarz archiwum z 1779 roku nie wymienia go, opisuje natomiast katalog kartkowy dokumentów średniowiecznych znajdujących się w archiwum, sporządzony w 1902 roku pod kierunkiem prof. Stanisława Krzyżanowskiego. Przypuszczać jedynie należy, że mógł być nabyty i złożony w archiwum przez ks. Józefa Augustyna Błachutę, który będąc miłośnikiem dawnej książki i zabytków, skupował w antykwariatach i na tandetach cenniejsze eksponaty. Jego marzeniem zresztą, aczkolwiek nigdy niezrealizowanym, było zorganizowanie przy klasztorze muzeum⁵¹. Jakkolwiek sprawa się miała, to jednak górna granica chronologiczna zasobu znajdującego się dzisiaj w archiwum przypada na ostatnie ćwierćwiecze XIII stulecia, a zatem uprzedza znacznie, bo całe 116 lat, fundację klasztoru. Fundację ośrodka kanonickiego uprzedza też 17 innych dokumentów z XIV wieku, które dotyczą wspomnianej już wsi Kamień⁵², wsi Krzyszkowice koło Myślenic⁵³, wsi Swoszowice⁵⁴, wsi Rzeszotary⁵⁵, łąk na Zabłociu⁵⁶, placów na Kazimierzu⁵⁷

⁵⁰ ABC, sygn. 1.

⁵¹ K. Łatak, *Poczet...*, s. 228.

⁵² ABC, sygn. 2; sygn. 7.

⁵³ ABC, sygn. 5.

⁵⁴ ABC, sygn. 9, 10.

⁵⁵ ABC, sygn. 18.

⁵⁶ ABC, sygn. 11.

⁵⁷ ABC, sygn. 8

i w Krakowie⁵⁸, młynów krakowskich Gerlacha i Benezsza⁵⁹ oraz kościoła Bożego Ciała i działającego przy nim Bractwa Najświętszego Sakramentu⁶⁰. W sposób niejako naturalny rodzi się tu zatem pytanie o proveniencję tych dokumentów. Odpowiadając na nie, przypomnieć trzeba, że sprowadzeni w 1405 roku z Kłodzka kanonicy regularni zostali osiedleni w przestrzeni dobrze już zorganizowanej i zagospodarowanej, tzn. w mieście, które cieszyło się posiadaniem trzech kościołów parafialnych, z których farnym był kościół Bożego Ciała, jednym kościołem rektoralnym i jednym klasztorem (augustianie)⁶¹. Pierwotne uposażenie ufundowanego klasztoru stanowiło w zasadzie uposażenie parafii farnej, którą zakonnicy przejęli z rąk ks. Jana z Cieszyna, duchownego diecezji krakowskiej, dobrze ustosunkowanego na dworze biskupim i królewskim. Dość szybko jednak, dzięki darowiznom oraz nabywaniu, majątek klasztorny powiększył się o dochody z młynów, kamienic, placów i kramów na Kazimierzu i w Krakowie, majątków ziemskich w Kamieniu, w Liplasie, w Swoszowicach, w Rzeszotarach i w Zabłociu. Wraz z darowanymi i nabywanymi nieruchomościami w ręce zgromadzenia trafiały też związane z nimi wcześniejsze dokumenty, których strzeżono z taką samą pilnością jak samego aktu darowizny czy kupna. Dolnej granicy chronologicznej zasobu nie da się w zasadzie wyznaczyć, gdyż trafiają tu także materiały najnowsze, zwłaszcza po zmarłych zakonnikach, których zawartość nie podlega utajnieniu⁶².

⁵⁸ ABC, sygn. 12

⁵⁹ ABC, sygn. 3, 4, 14, 15, 17.

⁶⁰ ABC, sygn. 6. Bulla odpustowa z 1347 roku.

⁶¹ K. Łatak, *O związkach Podgórze z Kazimierzem...*, s. 14-17.

⁶² Zgodnie z tradycją własną oraz normatywą Kodeksu Prawa Kanonicznego w klasztorze znajduje się również archiwum tajne polskiej prowincji zakonu, które ma odrębne pomieszczenie i jest pod wyłącznym nadzorem wizytatora prowincjalnego.

Podobnie jak dolna granica chronologiczna, tak również trudne do określenia są granice terytorialne zasobu. Wprawdzie większość materiałów odnosi się bezpośrednio do klasztoru i parafii Bożego Ciała, ale mamy w nich wiele informacji cennych dla historii całej wielkiej dzisiaj aglomeracji krakowskiej, wielu miejscowości podkrakowskich i miast małopolskich, klasztorów kanonickich i innych reguł w Koronie, w Wielkim Księstwie Litewskim, w Czechach, w Austrii, we Włoszech, we Francji. Klasztor krakowski miał status konwentu generalnego dla kongregacji krakowskiej kanoników regularnych laterańskich, która obejmowała 12 ośrodków w Małopolsce i w Wielkim Księstwie Litewskim. Jego prepozyt był jednocześnie prepozytem generalnym kongregacji, stąd jego kontakty z ośrodkami władzy państwowej i kościelnej w Polsce na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym, kontakty ze Stolicą Apostolską oraz wieloma zagranicznymi ośrodkami życia zakonnego, naukowego i gospodarczego. Jest to zatem archiwum, w którym można znaleźć wiele informacji do spraw i dziejów lokalnych i regionalnych, ale także niejeden przyczynek do historii ogólnopolskiej, europejskiej a nawet światowej. Na przełomie XIX/XX wieku zaczęli bowiem wyjeżdżać do pracy duszpasterskiej wśród Polonii, a później także w celach misyjnych. Tak trafili do krajów obu Ameryk i Afryki skąd nadchodziła korespondencja i inne materiały.

Zasób, jak już nadmieniliśmy, obejmuje dokumenty pergaminowe i papierowe, księgi, fascykuly akt luźnych, mapy, fotografie, pieczęcie, medale, monety, ordery – łącznie 1217 jednostek. Ogółem zajmuje 76 metrów bieżących półek w 6 dębowych szafach zabudowanych przy ścianach wschodniej i zachodniej pomieszczenia, od podłogi do sklepienia, oraz w komodzie ustawionej pod oknem przy ścianie południowej. Zasób podzielony jest na kilka zespołów, a mianowicie: zespół dokumentów pergaminowych i papierowych, zespół ksiąg metrykalnych, zespół akt personalnych, zespół ksiąg i akt administracji parafialno-kościelnej, zespół ksiąg

i akt administracji zakonnej, zespół materiałów ikonograficznych, zespół materiałów kartograficznych, zespół ksiąg piśmiennictwa liturgiczno-pragmatycznego, zespół ksiąg brackich. Sporo jednostek wchodzących w skład zespołów, zwłaszcza akt personalnych, materiałów ikonograficznych oraz materiałów kartograficznych posiada jedynie tymczasową numerację wewnętrzną. Zespół dokumentów pergaminowych i papierowych liczy 177 jednostek, zespół ksiąg metrykalnych – 40 jednostek, zespół akt personalnych – 157 jednostek, zespół ksiąg i akt administracji parafialno-kościelnej – 219 jednostek, zespół ksiąg i akt administracji zakonnej – 192 jednostki, zespół materiałów ikonograficznych – 183 jednostki, zespół materiałów kartograficznych – 163 jednostki, zespół ksiąg piśmiennictwa liturgiczno-pragmatycznego – 67 jednostek, zespół ksiąg brackich – 19 jednostek. W zespole dokumentów pergaminowych i papierowych na wiek XIII przypada 1, na wiek XIV – 17, na wiek XV – 98, na wiek XVI – 34, na wiek XVII – 19, na wiek XVIII – 7 i na wiek XIX – 1. Ornamentyką i oryginalnością wyróżniają się bulla z odpustami papieskimi dla Arcybractwa Najświętszego Sakramentu, wystawiona 15 kwietnia 1347 roku⁶³, oraz patent wolnomularski nieznanego bliżej Mariana Kobyleckiego, wystawiony w 1833 roku we Francji⁶⁴. Dokumentom towarzyszą pieczęcie instytucji oraz osobistości, m.in. królów polskich począwszy od Władysława Łokietka, godne uwagi sfragistyków. W zespole ksiąg metrykalnych – ochrzczonych, zaślubionych i zmarłych – mamy trzy podzespoły, a mianowicie: księgi parafii Bożego Ciała od 1578 roku, księgi parafii św. Jakuba Apostoła z lat 1597-1783 w liczbie czternastu oraz księgi parafii św. Michała na Skałce z lat 1636-1849 w liczbie dziesięciu. Najstarszą księgą metrykalną parafii Bożego Ciała jest księga ochrzczonych z lat 1578-1614. Księga ochrzczonych z lat 1597-1621 jest również najstarszą księgą

⁶³ ABC, sygn. 6.

⁶⁴ ABC, sygn. 175.

metrykalną parafii św. Jakuba Apostoła, aczkolwiek ślady po kilku pierwszych zniszczonych pierwszych kartach oraz data wyciśnięta na skórzanej oprawie księgi zdają się sugerować, że została założona w 1583 roku. Najstarsza natomiast księga metrykalna dla parafii skałecznej to księga ochrzczonych z lat 1636-1663⁶⁵. Do zespołu ksiąg metrykalnych włączono także księgi bierzmowanych, księgi zapowiedzi przedślubnych oraz akta cywilne urodzeń, zaślubin i zgonów. Zespół akt personalnych zawiera wyłącznie teczki zakonników zmarłych, zakonników, którzy odeszli z zakonu oraz zakonników wydalonych z zakonu od końca XVIII do końca XX wieku. Do zespołu akt personalnych włączono także prace magisterskie, licencjackie, doktorskie, habilitacyjne i profesorskie zakonników. Część tego zespołu stanowią nadto materiały do życia i kultu błogosłowień Stanislawa Kazimierczyka (1433-1489)⁶⁶. W zespole ksiąg i akt administracji parafialno-kościelnej znajdują się materiały odnoszące się do kościoła Bożego Ciała, kościoła św. Wawrzyńca, kościoła św. Jakuba, szkoły parafialnej, księgi przychodów i wydatków zakrystii, księgi ogłoszeń parafialnych, księgi odprawianych mszy i nabożeństw, protokoły wizytacji biskupich i dziekańskich, inwentarze zakrystii, księgi odwiedzin chorych, księgi duszpasterstwa charytatywnego, korespondencja z kurią diecezjalną, korespondencja z władzami miasta, korespondencja z osobami prywatnymi i inne. Zespół ksiąg i akt administracji zakonnej obejmuje materiały dotyczące życia i działalności konwentu, a zatem kopiarze klasztorne, nekrologi, inwentarze gospodarcze klasztoru oraz podległych mu majątków wiejskich, korespondencję, umowy, poświadczenia oddawanych podatków, akta prowadzonych procesów przed sądami kościelnymi i cywilnymi, księgi kapituł konwentualnych i generalnych, księgi posiedzeń definitorium zgromadzenia, księ-

⁶⁵ K. Łatak, *O związkach Podgórze z Kazimierzem...*, s. 17-19.

⁶⁶ S. Ryłko, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Soltysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1997.

gi wizytacji klasztorów filialnych, rachunki, księgi codziennych przychodów i rozchodów, księgi ślubów zakonnych i święceń, księgi biblioteczne, księgi meldunkowe, elenchusy osób, dokumentację konserwacji poszczególnych dzieł sztuki oraz budynków. W zespole materiałów ikonograficznych znaleźć można przede wszystkim fotografie, ale są też pieczęcie, rysunki, karty pocztowe, obrazki pamiątkowe odprawianych prymicji i obchodzonych jubileuszów przez zakonników, medale, monety i ordery. Zespół materiałów kartograficznych to przede wszystkim mapy i różnego rodzaju plany zagospodarowania przestrzennego w obrębie klasztoru oraz wsi klasztornych. W zespole ksiąg piśmiennictwa liturgiczno-pragmatycznego umieszczono wszystkie kodeksy średniowieczne i późniejsze księgi rękopiśmienne. Wśród ksiąg piśmiennictwa pragmatycznego znajdują się kroniki, pamiętniki, diariusze, dzienniki duchowe, medytacje, kazania, wykłady profesorów studium klasztornego, skrypty studentów, rękopisy reguły i konstytucji zakonnych, rękopiśmienne modlitewniki prywatne zakonników, spisy łask uzyskanych przy grobie świętego Stanisława Kazimierczyka. Natomiast spośród ksiąg piśmiennictwa liturgicznego na uwagę zasługują późnośredniowieczny zespół sześciu antyfonarzy, pomnik pracy miejscowego skryptorium⁶⁷, antyfonarz z przełomu XVI/XVII wieku, procesjonały, kalendaria, rubrycele, mszaliki, rytuały, graduały, kancjonały i exequiale, które pisano jeszcze w XIX wieku. W zespole ksiąg brackich wyróżniają się album Bractwa Najświętszego Sakramentu i Pięciu Ran Pana Jezusa, zawierający personalia członków od 1551 roku, księgi protokołów dorocznych sesji generalnych tegoż bractwa od 1616 roku oraz album Bractwa Literackiego Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny założonego w 1651 roku.

⁶⁷ Antyfonarze te opisał po raz pierwszy, aczkolwiek niezbyt umiejętnie Mathias Bersohn. Ostatnio zaś zajmował się nimi Jakub Kubieniec. Zob. M. Bersohn, *O iluminowanych rękopisach polskich*, Warszawa 1900, s. 146-158; J. Kubieniec, *Uniwersalizm i swoistość...*, passim.

5. Podsumowanie

Artykuł niniejszy z opisem dziejów i zasobu archiwum klasztoru Bożego Ciała kanoników regularnych laterańskich w Krakowie zawiera niewątpliwie spojrzenie bardzo syntetyczne. Poszczególne zagadnienia potraktowano skrótowo, niektóre zaledwie zasygnalizowano, a są i takie, które pominięto. Będzie to może swoistego rodzaju zachętą dla historyków młodszego pokolenia do gruntowniejszego zainteresowania się tematem. Uprawianie historii winno zaczynać się od spotkań z archiwami i ich zasobami. Im więcej będzie informacji o archiwach i ich zasobach, tym łatwiejsze i rzetelniejsze będzie uprawianie historii, która w procesach cywilizacji odgrywa jedną z czołowych ról. Zapotrzebowanie na historię nie obumrze nigdy wśród ludzi. Człowiek jest bowiem bytem historycznym genetycznie i kulturowo, zaś „*historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis*”.

ks. JAROSŁAW R. MARCZEWSKI
Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie

*Materiały łacińskiej diecezji chełmskiej
w zasobach Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego*

Jedną z najsłabiej rozpoznanych naukowo struktur administracyjnych i duszpasterskich Kościoła w I Rzeczypospolitej pozostaje nieodmiennie łacińska diecezja chełmska. Jak można się domyślać wynika to w poważnym stopniu z powodu formalnego przzerwania jej instytucjonalnych dziejów. Warto jednak pamiętać, że udokumentowany dorobek tej diecezji przetrwał w postaci materiałów archiwalnych przechowywanych w zasobach Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego i czeka na szersze wykorzystanie.

1. Diecezja chełmska i jej archiwa w dziejowym rozwoju

Łacińska diecezja chełmska powstała w XIV stuleciu w ramach organizowania struktur Kościoła katolickiego na Rusi. Jej efemeryczny charakter opierający się w większym stopniu na politycznej woli niż duszpasterskich realiach zaczął ustępować porządkowi stałości dopiero w drugiej i trzeciej dekadzie XV wieku, kiedy to zgodna współpraca króla Władys-

sława Jagiełły i bpa Jana Biskupca pozwoliła na wzniesienie w 1417 roku nowej katedry w Chełmie oraz ufundowanie przy niej w 1429 roku kapituły katedralnej. Do końca sprawowania urzędu biskupiego przez Jana Biskupca Kościół chełmski liczył już ponad czterdzieści parafii, trzy klasztory dominikanów oraz doczekał się zorganizowania czterech synodów diecezjalnych, które dostarczyły mu wytycznych prawnych i pastoralnych¹.

Natomiast jeszcze bp Stefan, poprzednik bpa Biskupca na stolicy chełmskiej, powołał centralny zarząd diecezją, ustanawiając wikariusza generalnego *in spiritualibus*, którym w 1397 roku był Jan, pleban szczeczeszyński, jak również oficjała, którym od 1403 roku był Stanisław, kolejny pleban w Szczeczeszynie. Ponadto bp Stefan, sporadycznie przebywający w diecezji chełmskiej, ustanowił dla niej w 1406 roku archidiakona imieniem Jan, ze zwykłymi w takich wypadkach uprawnieniami, wiążącymi się zwłaszcza z wizytowaniem kościołów. Nowy pasterz chełmski, Jan Biskupiec, pozostawił na urzędzie oficjała Stanisława, plebana szczeczeszyńskiego, a po nim mianował oficjałem Mikołaja Kostka, kanonika chełmskiego. Natomiast w 1424 roku wikariuszem generalnym z ustanowienia bpa Biskupca był Wisław, pleban chełmski. Co ciekawe, w 1435 roku został wspomniany archidiakon Piotr, choć takiej prałatury wówczas jeszcze w kapitule chełmskiej nie było, powołany zapewne przez bpa Biskupca *ad hoc* spośród kanoników, do pomocy w przeprowadzanej wizytacji. Z roku 1427 znane są imiona dwóch notariuszy bpa Jana Biskupca, byli to Piotr i Świętosław².

¹ J. Sawicki, *Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne*, t. 4: *Najdawniejsze statuty synodalne diecezji chełmskiej z XV w.*, Lublin 1948; L. Bieńkowski, *Działalność organizacyjna biskupa Jana Biskupca w diecezji chełmskiej (1417-1452)*, *Roczniki Humanistyczne* 7 (1958), z. 2, s. 211-222.

² L. Bieńkowski, *Działalność organizacyjna...*, s. 209-210; T.M. Trajdos, *Kościół katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława II Jagiełły (1386-1434)*, t. 2, s. 402 (mps u Autora).

Występowanie zorganizowanej kancelarii biskupiej, centralnych urzędów diecezji chełmskiej oraz grona kapitulnego pozwala snuć uzasadnione przypuszczenia, że co najmniej od pierwszej połowy XV stulecia funkcjonowały w Kościele chełmskim, zapewne bardzo jeszcze skromne archiwa wymienionych urzędów i instytucji. Należy sądzić, że związane były one nie tylko merytorycznie, ale także lokalowo ze stojącymi na ich czele postaciami. Ciekawe, że wspomniany oficjał Maciej Kostek nazwany został oficjałem *in Crasnistaw*. Nie chodziło w tym wypadku bodaj o krasnostawski oficjariat okręgowy, ale o faktyczną siedzibę oficjała. Można zatem na tym przykładzie wnosić, że również siedziba archiwum oficjała znajdowała się wówczas w Krasnymstawie³.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XV stulecia doszło do translokacji katedry biskupiej z Chełma do Krasnegostawu, gdzie odtąd funkcjonowały zarówno centralne urzędy diecezji chełmskiej, jak też kapituła katedralna. To wydarzenie było bez wątpienia powodem przeniesienia chełmskich zbiorów archiwalnych do Krasnegostawu. Ich szczegółowy zasób i sam kształt organizacyjny archiwum krasnostawskiego pozostaje w zasadzie nieznany. Wynika to m.in. stąd, że w sam dzień Wielkanocy 1597 roku, przypadający wówczas 6 kwietnia, pożar w pomieszczeniach przykatedralnych strawił znajdujące się tam materiały archiwalne, dokumentujące niemal dwa wieki historii diecezji i jej instytucji. Informacja o tym fakcie jest jednak o tyle ciekawa, że niesie ze sobą wiadomość, iż spaleni uległy wówczas dokumenty biskupie, konsystorskie i kapitulne. Prawdopodobnie więc były przechowywane razem w jednym pomieszczeniu przeznaczonym na archiwum.

Wiele światła na stan archiwaliów centralnych instytucji diecezji chełmskiej w XVII i XVIII stuleciu rzucają akta

³ L. Bieńkowski, *Działalność organizacyjna...*, s. 208.

posiedzeń chełmskiej kapituły katedralnej⁴. Zważywszy na jej ciągłość instytucjonalną poczuwała się ona do odpowiedzialności za zachowanie w komplecie nie tylko własnej dokumentacji archiwalnej. Motywowało ją do tego, jak należy sądzić, zarówno poważne podejście do kościelnego dziedzictwa, jak też po prostu prawo partykularne, wyrażone w postanowieniach synodów prowincjalnych i diecezjalnych, zwłaszcza w statutach wieluńsko-kaliskich z 1420 roku, statutach lwowskiego synodu prowincjalnego z 1564 roku, statutach synodu prowincjalnego odbytego w Piotrkowie w latach 1589 i 1628, w statutach synodów diecezjalnych chełmskich z lat 1604 i 1624.

Szczegółowa analiza źródeł kapitulnych pozwoliła na jednoznaczne ustalenie szeregu ważnych faktów. Otóż w ciągu XVII i XVIII stulecia archiwum przykatedralne w Krasnymstawie gromadziło materiały nie tylko kapitulne, ale również dokumentację centralnych instytucji diecezji – akta czynności biskupich, akta wizytacyjne, akta konsystorskie, oczywiście w takim zakresie, w jakim pozwalały na to okoliczności, zwłaszcza wymogi bieżącego funkcjonowania wspomnianych urzędów. Polecenia wydawane przez kapitułę na przestrzeni całego XVII wieku, dotyczące odzyskiwania, porządkowania i zabezpieczania wskazanych archiwaliów, nie pozostawiają pod tym względem żadnych wątpliwości. Warto wszakże pamiętać, że różnie wyglądało praktyczne stosowanie się do tych zarządzeń. Dochodziło zatem do sytuacji, w których np. akta czynności biskupich narastały w biskupiej rezydencji przez kilka dekad.

Na początku XVIII wieku podczas wizytacji katedry i kapituły chełmskiej, dokonanej przez bpa Krzysztofa Jana Szembeka, archiwum i jego zasób zyskały po raz pierwszy szczegółowy opis sprawozdawczy. Na zasób archiwalny składały się więc wówczas prawa i przywileje diecezji chełmskiej,

⁴J.R. Marczewski, *Dzieje chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego*, Lublin 2013, s. 537-550.

jej biskupa, kapituły, kościoła oraz wikariuszy katedralnych, a także akta czynności biskupich, akta konsystorskie, akta czynności kapitulnych, akta wizytacyjne i inne. Wszystkie materiały archiwalne były przechowywane w kapitulnarzu, który znajdował się nad zakrystią katedry chełmskiej. Jedyne na ostatnim etapie dziejów kapituły, poczynając od lat osiemdziesiątych XVIII wieku, gdy gremium kanonickie przejęło w Krasnymstawie zabudowania po skasowanej placówce jezuitów, archiwum znalazło się poza świątynią w jednym z pokoi pojezuickiego kolegium.

Wydaje się, że archiwum przez długi czas miało problem z przygotowaniem fachowego inwentarza zasobu. Nakiży jego sporządzenia raz po raz pojawiały się bowiem na posiedzeniach kapitulnych w XVII stuleciu i bodaj dopiero w XVIII wieku udało się wprowadzić je w życie. Dla części zbioru dokumentacyjnego przygotowano dodatkowo w siódmej dekadzie tegoż stulecia znacznie bardziej szczegółowy sumariusz.

Pieczę nad archiwum przykatedralnym sprawował z urzędu prałat kanclerz, choć w praktyce kapitulnej – jako że kanclerstwo było godnością a nie urzędem i to zaprowadzoną w kapitule dopiero w dziewiątej dekadzie XVII wieku – rozległe uprawnienia miał na tym polu prokurator kapituły. Oczywiście nie udawało się zapewnić materiałom archiwalnym pełnej ochrony i co pewien czas kapituła orientowała się, że dokumenty ginęły. Zalecane sposoby zabezpieczenia zbioru archiwalnego polegały na stosowaniu lepszych rozwiązań technicznych i wzmocnieniu kontroli wydawania dokumentów. Nabywano więc solidniejsze skrzynie, stosowano zabiegi z dwoma kluczami i pozostawianiem rewersów, wreszcie w drugiej połowie XVIII wieku próbowano powołać osobnego archiwariusza czy sekretarza kapituły oddelegowanego specjalnie do pilnowania archiwaliów.

Po wprowadzeniu w życie bulli erygującej diecezję lubelską w 1807 roku został zniesiony konsystorz generalny diecezji chełmskiej w Krasnymstawie. Na terenie nowo ustano-

wionej diecezji lubelskiej funkcjonował jedynie konsystorz generalny usytuowany w Lublinie. Dodatkowo, do stolicy diecezji przeniosła się w 1826 roku kapituła katedralna, rezydująca aż dotąd w Krasnymstawie. Wszystko to doprowadziło do umieszczenia w stołecznym Lublinie archiwaliów centralnych instytucji chełmskich⁵.

2. Pozostałości archiwalne dawnej diecezji chełmskiej we współczesnym układzie jednostek archiwalnych

Obecny porządek inwentarzowy jednostek Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego stanowi efekt pracy podjętej w okresie II wojny światowej przez kustosza Archiwum Państwowego w Lublinie dra Aleksandra Kossowskiego. Z polecenia okupacyjnych władz niemieckich dokonał on w latach 1940-1941 inwentaryzacji materiałów diecezji lubelskiej, przeniesionych do Archiwum Państwowego z Kurii Biskupiej w Lublinie. Kossowski postanowił zachować po części układ, jakim już wcześniej charakteryzował się zbiór diecezjalny. Mianowicie przyjął jego podział według kryterium czysto zewnętrzznego, jakim były księgi i posyty. Owszem, podział ten pokrywał się z układem chronologicznym zachowanych materiałów archiwalnych, tak iż woluminy ksiąg stanowiły zasób archiwalny Konsystorza Lubelskiego, zaś posyty zasób archiwalny Kurii Biskupiej, powstałej w związku ze zmianami wprowadzonymi przez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku. W sposób oczywisty, dla wyjaśnienia kwestii archiwaliów diecezji chełmskiej, interesujący pozostaje jedynie ten pierwszy zbiór. Otóż Kossowski postanowił utrzymać w zasadniczej mierze porządek i układ ksiąg, jaki już zastał, tzn. taki, jaki ukształtował się w konsystorzach lubelskim i chełmskim w ciągu wieków, zwłaszcza zaś w poprzedza-

⁵M.T. Zahajkiewicz, *Centralne urzędy i instytucje diecezjalne*, [w:] *Dzieje Archidiecezji Lubelskiej (1805-2005)*, red. M.T. Zahajkiewicz, Lublin 2005, s. 69, 75.

jących te wydarzenia ostatnich dekadach XIX i pierwszych dekadach XX stulecia. Można się domyślać, że nie wprowadził tu prawie żadnych zmian, jako że skrupulatnie zaznaczał w sporządzonym przez siebie inwentarzu także sygnatury ksiąg już wówczas zaginionych, nie porządkując niczego pod kątem utrzymania ciągłości sygnatur ksiąg rzeczywiście zachowanych.

Księgi urzędów i instytucji dawnej diecezji chełmskiej z wyjątkiem chełmskiej kapituły katedralnej znalazły się zatem w zasobie archiwalnym Konsystorza Lubelskiego. Nie wyodrębniano ich specjalnie, choć *de facto* stanowią kilka zwartych grup. Tak więc w obecnym Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim zespół Konsystorza Lubelskiego obejmuje sygnatury w tym także ksiąg zaginionych od numeru 1 do 260. Księgi pochodzące z diecezji chełmskiej znajdują się zasadniczo pod sygnaturami 106-239, przy czym zachodzi tu znaczna liczba wyjątków. Należy również wziąć pod uwagę, że od 1790 roku do diecezji chełmskiej został włączony archidiaconat lubelski, co oczywiście utrudnia jednoznaczną ocenę diecezjalnej proveniencji niektórych ksiąg, mianowicie wytworzonych po tej dacie ksiąg konsystorza lubelskiego, funkcjonującego wcześniej w ramach diecezji krakowskiej. Podobnie zachodzi pytanie o chełmską proveniencję wizytacji fragmentów diecezji łuckiej, płockiej i poznańskiej przez biskupa Wojciecha Skarszewskiego bezpośrednio po trzecim rozbiore Rzeczypospolitej, a także o dorobek aktotwórczy konsystorzy ustanowionych dla tychże, przyłączonych na krótko terytoriów, a więc konsystorza w Garwolinie i Międzyrzeczu. W każdym razie, według obliczeń dokonanych przez ks. Franciszka Stopniaka w latach sześćdziesiątych minionego wieku, w Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim ówczesnym Archiwum Diecezjalnym Lubelskim spośród dwustu sześćdziesięciu ksiąg konsystorskich i wizytacyjnych, znajduje się sto trzynaście ksiąg będących efektem

aktotwórczej działalności urzędów diecezji chełmskiej⁶. Stanowi to prawie czterdzieści cztery procent tej części zasobu archiwalnego.

Aleksander Kossowski nie podjął prac inwentarzowych w zakresie sprowadzonych również do Archiwum Państwowego materiałów chełmskiej kapituły katedralnej. Te bowiem doczekały się uporządkowania nieco wcześniej, bo w okresie międzywojennym. Stało się to dzięki osobistemu zaangażowaniu i własnej pracy biskupa pomocniczego lubelskiego Adolfa Bożeniec Jełowickiego, który w 1920 roku przygotował rękopis inwentarza archiwaliów kapitulnych. Również w tym wypadku materiały archiwalne w jakimś stopniu zachowały poprzedni układ. Należy wszakże pamiętać, że likwidacja katedralnej kapituły chełmskiej i powołanie do istnienia lubelskiej kapituły katedralnej na początku XIX stulecia, oddały w posiadanie tej ostatniej archiwalia przechowywane wcześniej w Krasnymstawie. W rezultacie powstał w sposób sztuczny jeden zespół archiwalny Kapituły Katedralnej Lubelskiej, który podobnie jak w przypadku Konsystorza Lubelskiego objął nieco przypadkowo i chaotycznie poszczególne jednostki archiwum zlikwidowanej kapituły chełmskiej, dawnej lubelskiej kapituły kolegiackiej i późniejsze wytwory lubelskiej kapituły katedralnej. Całość tak powstałego zespołu przechowywanego w Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim liczy osiemdziesiąt pięć pergaminów, dziewięćdziesiąt siedem ksiąg, osiemdziesiąt pięć poszytów oraz dwadzieścia cztery teki przechowujące prawie pięć tysięcy czterysta aligatów. W archiwum katedralnej kapituły chełmskiej niewątpliwie znajdowało się z tego co można wywnioskować z ich treści sześćdziesiąt dziewięć pergaminów (Rep 64 P 1-7, 9-25, 27-31, 33-41, 44, 46-57, 59-63, 65-66, 68, 71-73, 76-81, 85) i trzydzieści trzy księgi (Rep 64 A 1-6, 8-16, 18-19, 21-23, 26-28, 58-61, 83-84, 87,

⁶ F. Stopniak, *Archiwum Diecezjalne w Lublinie*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne (dalej: ABMK) 4 (1962), s. 15-18.

94, 96-97). Aligaty, uporządkowane chronologicznie, tworzą skomplikowany układ dokumentów związanych z dziejami wszystkich trzech wspomnianych kapituł⁷.

3. Zawartość treściowa pozostałości archiwalnych dawnej diecezji chełmskiej

Wśród archiwaliów odziedziczonych po diecezji chełmskiej znajdują się księgi pochodzące z konsystorza chełmskiego z siedzibą w Krasnymstawie. Wśród nich występują akta czynności biskupich, księgi sądowe oficjałów chełmskich, księgi administratorów diecezji chełmskiej *sede vacante*. W sumie ponad cztery dziesiątki ksiąg obejmujących lata 1601-1810. Należy od razu zauważyć, że księgi nie mają szczegółowego opracowania. Stąd też występują znaczne problemy w jednoznacznym określeniu ich zawartości. Wiele z nich zawiera bowiem nie tylko umieszczone w jednej księdze akta czynności różnych oficjałów co było praktyką powszechną ale także przemieszane z nimi akta czynności biskupich czy akta czynności administratorów diecezji. Wydaje się, że efekt ten mógł być spowodowany późniejszym zszywaniem materiałów archiwalnych w taki właśnie, nieuporządkowany sposób. W konsekwencji tytuły jednostek, które funkcjonują do dziś, zaczerpnięte z początku danej księgi, pozostają mylące i nie ukazują ich właściwej i pełnej zawartości. Pochodzą one zresztą od notariuszy wspomnianych urzędów i zostały zaadaptowane przez Aleksandra Kossowskiego. Stąd też takie określenia jednostek jak *acta iudiciaria episcopi Chelmensis* (Rep 60 A 106), *acta episcopatus Chelmensis* (Rep 60 A 108), *acta actorum dioecesis Chelmensis* (Rep 60 A 112), *acta actorum episcopi Chelmensis* (Rep 60 A 113), *acta curiae episcopalis Chelmensis* (Rep 60 A 136), *acta consistori Chelmensis* (Rep 60 A 122), *acta officialatus Chelmensis* (Rep 60

⁷ W. Adamczyk, *Archiwum kapituły katedralnej lubelskiej*, Ateneum Kapłańskie 23 (1937), s. 209-210.

A 115), *acta iudiciaria officialis generalis Chelmensis* (Rep 60 A 144) i bardziej złożone formy jak *acta administratoris et officialis Chelmensis* (Rep 60 A 131), *acta consistorii et officii generalis Chelmensis* (Rep 60 A 128), czy *acta actorum tam iudicii episcopalis Chelmensis quam officii consistorialis Crasnostaviensis* (Rep 60 A 117).

Należy jeszcze pamiętać, że na terenie dawnej diecezji chełmskiej funkcjonował w dobie staropolskiej oficjalat zamojski, z którego archiwum zachowały się dwie księgi – jedna z XVII i jedna z XVIII stulecia (Rep 60 A 147-148).

Osobną grupę stanowią księgi związane z wizytacjami diecezji chełmskiej. Szczegółowa analiza części tych archiwaliów przez prof. Bogusława Szadego pozwoliła na dokładniejsze wskazanie zawartości niektórych z nich⁸. Tak więc wśród ksiąg wizytacyjnych występują wizytacje bpa Jerzego Zamojskiego z lat 1602-1605 (Rep 60 A 149), bpa Remigiusza Koniecpolskiego z roku 1629 (Rep 60 A 149) oraz z lat 1635-1638 (Rep 60 A 150), bpa Krzysztofa Żegockiego z lat 1670-1672 (Rep 60 A 151), bpa Krzysztofa Andrzeja Szembeka z lat 1714-1718 (Rep 60 A 152-153), bpa Jana Feliksa Szaniawskiego z lat 1726-1729 (Rep 60 A 154), bpa Józefa Eustachego Szembeka z lat 1740-1742 (Rep 60 A 156), dekrety reformacyjne tegoż biskupa z lat 1749-1751 (Rep 60 A 157-158), akta wizytacyjne bpa Walentego Wężyka z lat 1763-1765 (Rep 60 A 159-161), bpa Feliksa Pawła Turskiego z roku 1770 (Rep 60 A 162), bpa Antoniego Onufrego Okęckiego z lat 1772-1779 (Rep 60 A 163-164) oraz bpa Wojciecha Skarszewskiego z wizytacji przeprowadzonych poczynając od roku 1796 do roku 1807 (Rep 60 A 165-169, 173a, 178-195), w którym wprowadzono w życie bullę papieską znoszącą diecezję chełmską. W sumie zatem spuścizna archiwalna diecezji chełmskiej obejmuje mate-

⁸ B. Szady, *Wizytacje diecezji chełmskiej – XVII wiek*, ABMK 82 (2004), s. 269-288; tenże, *Wizytacje diecezji chełmskiej – wizytacja biskupa Krzysztofa Jana Szembeka (1714-1718)*, ABMK 87 (2007), s. 243-274.

riały wizytacyjne dziesięciu biskupów, oczywiście bardzo zróżnicowane pod względem wizytowanego obszaru, jak też dokumentacyjnego zaawansowania.

Jeśli idzie o materiały chełmskiej kapituły katedralnej, to pośród jej pergaminów przeważają przywileje gospodarcze. W mniejszym stopniu reprezentowane są przywileje honorowe, nadania odpustów i dokumenty erekcyjne. Dotyczą one nie tylko instytucji kapitulnej, ale także biskupstwa chełmskiego, katedry, gremiów duchowieństwa przykatedralnego oraz instytucji podlegających opiece i zainteresowaniu kapituły.

Księgi związane z kapitułą chełmską dotyczą kilku obszarów jej aktywności. Przede wszystkim zachowało się sześć tomów ksiąg czynności kapitulnych (Rep 64 A 1-6), które dokumentują problematykę jej posiedzeń poczynając od 1634 roku, aż do kresu jej istnienia, przy czym ostatni wolumin przechodzi bezpośrednio w swoich zapisach do akt czynności lubelskiej kapituły katedralnej. Bez wątpienia to właśnie te księgi stanowią najcenniejszą część spuścizny kapitulnej, dającą wgląd w funkcjonowanie kapituły, a także życie jej poszczególnych członków. Wśród pozostałości archiwalnych kanonickiego gremium występuje ponadto kilka tomów kopiarzy przywilejów biskupstwa i kapituły chełmskiej z XVII i XVIII stulecia (Rep 64 A 8-11, 58). Następną grupę ksiąg kapitulnych stanowią księgi związane z kwestiami majątkowo-gospodarczymi. Zawierają one materiały dotyczące sporów granicznych (Rep 64 A 12), a także notatki, spis przychodów i rozchodów oraz rozliczenia prokuratorów kapituły (Rep 64 A 21-23, 26-27, 83). Ciekawym tomem są też wypisy z krasnostawskich akt grodzkich od XVI do XVIII wieku dotyczące katedry diecezji chełmskiej (Rep 64 A 84). Zachowała się również jedna księga dokumentująca porządek sprawowania aniwersarzy przez kapitułę chełmską, jednak chodzi w tym wypadku zaledwie o czas od połowy XVIII stulecia (Rep 64 A 94).

Treściowo spośród tomów archiwalnych dają się jeszcze wyodrębnić odezwy i listy władzy duchownej i świeckiej z drugiej połowy XVIII wieku skierowane do kapituły chełmskiej (Rep 64 A 59-60). Natomiast z końca XVIII wieku pochodzą księgi korespondencji kapituły z austriackimi władzami rządowymi (Rep 64 A 18-19).

Niektóre księgi są związane z kapitułą nieco luźniej. Są to księgi dotyczące wikariuszy katedralnych i ich uposażenia (Rep 64 A 15-17), a także księgi dotyczące prebend krasnostawskich pozostających w różnego rodzaju zależnościach od kapituły (Rep 64 A 14).

Wśród archiwaliów kapituły chełmskiej można także odnaleźć niektóre cenne inwentarze. Należą do nich księgi dokumentujące stan katedry chełmskiej w Krasnymstawie z XVIII i początku XIX wieku (Rep 64 A 87).

Na osobne wspomnienie zasługuje dający możliwości porównania zarówno układu, jak też zawartości archiwum kapituły katedralnej chełmskiej sumariusz archiwum. Został on sporządzony przez kanonika chełmskiego Ignacego Chaborskiego w latach 1796-1800 (Rep 64 A 97).

Natomiast już w XX wieku została do Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego przekazana kopia z 1833 roku, zawierająca jedyne znane dziś statuty kapituły chełmskiej, pochodzące z 1572 roku (Rep 64 A 96). Odzyskanie statutów dla współczesnej nauki było zasługą badacza dziejów kapitulnych, ks. prof. Pawła Pałki, który w dostarczonej mu XIX-wiecznej kopii rozpoznał wcześniej nieznaną, unikalną materiały.

* * *

Materiały dotyczące diecezji chełmskiej w zasobach Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego są stosunkowo liczne. Trudno je oczywiście porównywać z przebogatymi archiwaliami najstarszych diecezji polskich. Dodatkowo trzeba pamiętać o ograniczeniach chronologicznych wynikających

z niemal całkowitego zniszczenia materiałów centralnych instytucji Kościoła chełmskiego pod koniec XVI stulecia. Wydaje się natomiast, że materiały chełmskie w obecnym archiwum lubelskim są w wystarczającym stopniu zinwentaryzowane, choć bez wątplenia wymagają dalszego opracowania archiwalnego. W zakresie merytorycznym dokumentują w bardzo znacznym stopniu funkcjonowanie centralnych instytucji tej diecezji, jak również pozwalają na dostrzeżenie bez trudu jej specyfiki i swoistego kolorytu. Odbijają się w nich zjawiska aktualnie bardzo nośne na gruncie nauk humanistycznych, mianowicie relacje społeczne i kulturowe na pograniczu etnicznym, wyznaniowym i obrządkowym. Można wszakże odnieść wrażenie, co wynika z analizy porządku korzystania z zasobów Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego, że materiały te wciąż czekają na pogłębioną eksplorację i intensywniejszą eksploatację badawczą oraz poważniejsze wykorzystanie w opracowaniach naukowych.

ks. WŁADYSŁAW P. WŁAŻŁAK
Uniwersytet Rzeszowski

*Ksiądz Stefan Mizera (1924-2002). Dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego i kustosz Muzeum Archidiecezjalnego w Częstochowie*¹

Ksiądz Stefan Mizera urodził się 2 czerwca 1924 roku w miejscowości Masłońskie w parafii Przybynów. Jego rodzicami byli Stanisław i Stanisława z Maładynów. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Gężynie w 1938 roku z powodu trudnej sytuacji materialnej podjął pracę zarobkową. W czasie II wojny światowej był członkiem Armii Krajowej. Po zakończeniu działań wojennych w obawie przed represjami przeniósł się na Ziemię Odzyskane, gdzie został urzędnikiem na terenie byłego obozu w Łambinowicach. Tutaj wystąpił w obronie dawnych właścicieli Łambinowic, którzy w dowód wdzięczności obdarzyli go wieloma cennymi obrazami ze

¹ Biogram opracowano na podstawie: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie, sygn. 150/317, *Akta personalne ks. Stefana Mizery*; J. Związek, *Ks. dr Stefan Mizera (1924-2002)*, Ziemia Częstochowska 29 (2002), s. 177-181; W. Włażlak, *Archiwum (Archi)diecezji Częstochowskiej*, Pedagogika. Prace Naukowe WSP w Częstochowie (2002), z. 11, s. 254; S. Urbański, *Mizera Stefan (1924-2002)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich 1994-2003*, t. 9, Warszawa 2006, s. 421-422, (bibliografia).

swojej kolekcji. W tym czasie ukończył roczny kurs księgowości i zdecydował o powrocie w rodzinne strony. W roku szkolnym 1947/1948 rozpoczął naukę w Miejskim Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Częstochowie, gdzie 4 lutego 1950 uzyskał świadectwo dojrzałości.

Po uzyskaniu świadectwa maturalnego władze komunistyczne zaproponowały mu wstęp na wyższe studia bez egzaminu. Z tej propozycji nie skorzystał, gdyż podjął decyzję wstąpienia do stanu duchownego. W roku akademickim 1950/1951 podjął studia filozoficzne i teologiczne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jako kleryk Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie. Niestety po likwidacji Wydziału Teologicznego UJ w 1954 roku nie mógł uzyskać magisterium. To oczywiście nie przeszkodziło w ukończeniu studiów. W dniu 26 czerwca 1955 roku przyjął święcenia kapłańskie w katedrze częstochowskiej z rąk biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej Stanisława Czajki. W dwa dni później została mianowany wikariuszem parafii Koziegłówek, zaś 28 listopada 1956 roku objął analogiczne stanowisko w parafii Sączów. Z kolei 19 sierpnia 1958 roku został przeniesiony na wikariat do parafii św. Lamberta w Radomsku, gdzie uczył religii w szkołach średnich. W dniu 27 czerwca 1961 roku został mianowany wikariuszem parafii św. Piotra i Pawła w Zawierciu. Niebawem bo już 16 czerwca 1962 roku biskup częstochowski Zdzisław Goliński skierował go na studia specjalistyczne na Katolicki Uniwersytet Lubelski, gdzie podjął studia na Wydziale Filozoficznym. Tutaj 24 czerwca 1965 roku uzyskał stopień naukowy magistra filozofii chrześcijańskiej na podstawie pracy *Rozwój społeczno-gospodarczy parafii Przybyńów w latach 1518-1864*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Czesława Strzeszewskiego. W następnych latach kontynuował studia celem przygotowania rozprawy doktorskiej.

W dniu 21 czerwca 1967 roku został mianowany wikariuszem parafii katedralnej w Częstochowie. Biskup często-

chowski Stefan Bareła 1 października 1968 roku zlecił mu wykłady z zakresu katolickiej nauki społecznej w kościele akademickim w Częstochowie. W międzyczasie sfinalizował pisanie pracy doktorskiej. Na podstawie rozprawy *Przemiany społeczno-gospodarcze w dobrach Klucza Lisińskiego w latach 1815-1864*, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Czesława Strzeszewskiego w dniu 27 maja 1969 roku uzyskał stopień naukowy doktora filozofii chrześcijańskiej na Wydziale Filozoficznym KUL. Następnie od 6 sierpnia 1970 roku do 22 grudnia 1971 roku pełnił obowiązki wikariusza w parafii św. Józefa w Dąbrowie Górniczej. W tym czasie nosił się z zamiarem wstąpienia do Zakonu Ojców Paulinów na co uzyskał zgodę władzy diecezjalnej w dniu 21 lutego 1972 roku. Po wyrażeniu zgody w dniu 21 lutego br. przez Generała Ojców Paulinów rozpoczął nowicjat w klasztorze w Leśniowie. Niebawem powrócił do diecezji i w dniu 20 listopada 1972 roku został mianowany wikariuszem substytutem, 16 grudnia 1972 roku administratorem, a następnie 1 marca 1985 roku proboszczem parafii Kamienica Polska. Z kolei od 1 lipca 1985 roku do 30 czerwca 1987 roku był proboszczem parafii Wrzosowa i dziekanem dekanatu porajskiego. W międzyczasie w dniu 30 stycznia 1986 roku w dowód uznania biskup częstochowski Stanisław Nowak odznaczył go godnością kanonika oraz przywilejem rakiety i mantoletu.

Po rezygnacji z pracy duszpasterskiej i przejściu na emeryturę zamieszkał w Domu Księża Emerytów w Częstochowie, jednak nie pozostał bezczynny. W dniu 25 sierpnia 1987 roku został mianowany dyrektorem Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie. Z kolei 21 września 1989 roku władza diecezjalna mianowała go członkiem Komisji do Spraw Sztuki Sakralnej i kustoszem Muzeum Diecezjalnego w Częstochowie. Z funkcji kustosza na własną prośbę zrezygnował 9 października 1997 roku. Ponadto od 22 września 1989 roku był sędzią diecezjalnym w Sądzie Biskupim w Częstochowie. W międzyczasie prowadził wykłady z zakresu katolickiej

nauki społecznej w Archidiecezjalnym Kolegium Teologicznym w Częstochowie. Od dnia 5 lutego 1992 roku pełnił obowiązki kapelana Okręgu Częstochowskiego Świątowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. W dniu 23 marca 1992 roku został mianowany aktuariuszem w Trybunale Rogatoryjnym Diecezji Częstochowskiej do spraw beatyfikacji Sług Bożych.

Dzięki jego staraniom w 1994 roku przeniesiono Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej do gmachu seminarium archidiecezjalnego, gdzie zlokalizowano także Muzeum Archidiecezji Częstochowskiej, którego był pierwszym kustoszem i organizatorem. W Muzeum Archidiecezjalnym zgromadził i prezentował sporą kolekcję własnych kilkudziesięciu obrazów, których jednak po swej śmierci nie przekazał na rzecz archidiecezji. Opublikował 10 artykułów naukowych i popularno-naukowych z zakresu historii Częstochowy, klasztoru jasnogórskiego, starostwa olsztyńskiego oraz rodów szlacheckich m.in. w „Studiach Claromontana”, „Częstochowskich Studiach Teologicznych” i „Almanachu Częstochowy”. W ostatnich latach życia pogłębiały się jego problemy zdrowotne, które uniemożliwiały mu pełnie swoich obowiązków oraz działalności pisarskiej. Zmarł 23 kwietnia 2002 roku w Częstochowie. Uroczystościom pogrzebowym przewodniczył arcybiskup częstochowski Stanisław Nowak. Pochowany został na cmentarzu grzebalnym w Żarkach-Letnisku.

ks. SŁAWOMIR ZABRANIAK

Uniwersytet Rzeszowski

Wykorzystanie archiwów parafialnych pod kątem informacji o zakonnikach. Zarys problematyki na przykładzie przebadanych zasobów

1. Wprowadzenie

Współcześnie pojęcie *archiwum* ma kilka znaczeń. Oznacza albo gromadzony zbiór albo miejsce gromadzenia tego zbioru a w pewnych znaczeniach również instytucję powołaną do gromadzenia, przechowywania, zabezpieczania i udostępniania materiałów archiwalnych (akt, dokumentów, map, dokumentacji technicznej, audiowizualnej itp.).

Archiwa w rozumieniu instytucji dzieli się na archiwa państwowe i kościelne. W tych ostatnich można odnaleźć różne cenne archiwalia (materiały archiwalne), czyli dokumenty wytwarzane przez różne kościelne instytucje i jednostki organizacyjne.

W ostatnim czasie wielu badaczy zwróciło baczniejszą uwagę na zasoby archiwów kościelnych, w tym także i parafialnych. W niniejszym wystąpieniu pragnę skupić się na możliwościach wykorzystania archiwaliów wytwarzanych i przechowywanych przez parafie pod kątem poszukiwania informacji o klasztorach i osobach zakonnych w okresie

przedrozbiorowym. Podstawą są moje własne badania przeprowadzone w tym zakresie. Duża część dawnych archiwów parafialnych znalazła się aktualnie w zasobach archiwów diecezjalnych.

2. Zasoby archiwów parafialnych

Archiwa parafialne zawierają w swoich, niekiedy bardzo szczupłych, zasobach sprzed 1795 r. przede wszystkim księgi metrykalne zwane także metrykami. Są one rodzajem ksiąg parafialnych prowadzonych przez parafię w celu rejestracji chrztów, ślubów i zgonów lub innych zdarzeń istotnych w danym kościele. Obowiązek prowadzenia takich ksiąg wynika z prawa kanonicznego.

Księgi metrykalne w Kościele rzymskokatolickim są prowadzone od XVI w. w następstwie uchwał podjętych na soborze trydenckim (1545-1563). Początkowo zaprowadzono tylko księgi ochrzczonych i zaślubionych, później także zmarłych. Na ziemiach polskich pierwsze zachowane księgi metrykalne pochodzą z końca XVI w. W Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza, zachowała się księga ochrzczonych z parafii Krzepice z wpisami od 1597 r. Jednak nakaz ich prowadzenia datuje się od 1607 r. Po obradach synodu prowincjonalnego metropolii gnieźnieńskiej w Piotrkowie wprowadzono obowiązek prowadzenia przez proboszczów księgi ochrzczonych i zaślubionych. Kolejnym etapem był nakaz prowadzenia księgi zmarłych.

Księgi metrykalne mogą nosić różne nazwy. Najczęściej są określane jako:

- Księga Ochrzczonych (łac. *Liber Baptisatorum*) lub Księga Urodzonych (*Liber Natorum*). Te ostatnie zaczęto prowadzić raczej dopiero pod koniec XVIII w.;
- Księga Zaślubionych (*Liber Matrimonium* lub *Liber Copulatorum*);
- Księga Zmarłych (*Liber Mortuorum* lub *Liber Defunctorum*) albo Księga Pochowanych (*Liber Sepultorum*).

Od chwili wprowadzenia ksiąg metrykalnych w Kościele katolickim spisywano je w języku łacińskim. Księgi kościołów protestanckich z reguły prowadzono w języku narodowym. W zaborze austriackim księgi rzymskokatolickie i greckokatolickie, które od 1782 r. parafie musiały prowadzić na rzecz państwa, spisywano w języku łacińskim.

Poza księgami metrykalnymi w parafiach prowadzono księgi zwane księgami konsystorskimi, które należy odróżnić od ksiąg wytwarzanych przez konsystorze, czyli sądy kościelne i urzędy oficjałów generalnych i wikariuszy in spiritualibus. W nich gromadzone były dokumentacje działalności parafii. Składały się na nie wszelkie dokumenty: powołania i odwołania proboszczów, remontów, zbiorów pieniędzy, uposażeniem parafii, i inne. Księgi te mogły, choć nie musiały, być prowadzone. W archiwach parafialnych można odnaleźć z okresu przedrozbiorowego m.in. księgi typu:

- status animarum;
- odpisy akt wizytacyjnych parafii;
- księgi brackie;
- kroniki.

Trafiają się także w archiwach parafialnych inne księgi: raptularze i sumariusze. W parafii raptularz był miejscem szybkiego wpisywania danych o chrzcie lub zgonie, np. w momencie zgłaszania tego faktu proboszczowi. Później proboszcz przepisywał dane z raptularza do odpowiednich ksiąg.

Sumariusz (łac. summarium) był to dawniej wyciąg z akt, dokumentów; skrót; spis, rejestr. Współcześnie sumariusz w parafii jest dokumentem podsumowującym dany rok, przedstawiającym osoby przyjmujące dany sakrament w porządku alfabetycznym. Sumariusze przekazywane były biskupowi.

W archiwach parafialnych można również niekiedy odnaleźć księgi wytworzone przez klasztory. Część z nich trafiły tam po kasatach tych ostatnich w okresie zaborów.

Przykładowo w Wieluniu przed rozbiorami działały klasztory augustianów, paulinów, bernardynek, reformatów i pijarów. Po kasatach przeprowadzonych w 1819 r. i kolejnych w ramach represji po powstaniach: listopadowym i styczniowym przetrwał tylko klasztor bernardynek, które przeniesiono do klasztoru popaulińskiego. Klasztor augustianów Rosjanie uczynili klasztorem etatowym, w którym ostatni zakonnik zmarł pod koniec XIX w. Większość poklasztornych zasobów archiwalnych uległa w XIX w. rozproszeniu i zniszczeniu. Uratowano tylko nieliczne. Część znalazła się w archiwum na Jasnej Górze (akta klasztoru paulinów w Wieluniu), w Archiwum Państwowym w Krakowie (akta augustiańskie), w Archiwum Bernardynów i Archiwum Reformatów i Archiwum Pijarów w Krakowie.

Z wieluńskich akt pijarskich za pośrednictwem parafii wieluńskiej do archiwum diecezjalnego w Częstochowie trafiły m.in. *Liber in quo describuntur capitula localia*¹, *Summary iudicorum munimentorum collegii Vielunensis Sch. Piarum*² i *Historia domus Vielunensis Sch. Piarum*³.

3. Rodzaje informacji

W przechowywanych w archiwach parafialnych lub coraz częściej w archiwach diecezjalnych księgach można odnaleźć także informacje dotyczące klasztorów i zakonników. Informacje te można podzielić je na kilka grup. Do pierwszej należą wiadomości dotyczące bezpośrednio klasztorów i ich mieszkańców. Do drugiej można zaliczyć informacje o działalności zakonników na polu realizacji własnego charyzmatu zakonnego i prowadzonego duszpasterstwa. Kolejną grupę

¹ Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Pażykiewicza w Częstochowie (dalej: AACz), sygn. KP 245.

² AACz, sygn. KP 246.

³ AACz, sygn. KP 251.

stanowią wzmianki o relacjach z duchowieństwem diecezjalnym i osobami świeckimi.

Oczywiście, najwięcej wiadomości znajduje się w księgach proveniencji zakonnej. Tych jednak nie zachowało się wiele w archiwach parafialnych. Do wyjątków należą księgi w rodzaju ksiąg z kolegium pijarów w Wieluniu. Spisana została w nich historia zakonnej placówki z uwzględnieniem zakresu działalności szkolnej, funkcjonowania kolegium, zmian personalnych, posługi duszpasterskiej we własnym kościele jak i w kolegiacie wieluńskiej oraz innych świątyniach. Ciekawym wątkiem jest działalność konfesyjna i spis osób przyjętych do Kościoła katolickiego spośród luteran i Żydów. Można prześledzić także wkład poszczególnych zakonników i osób świeckich jako opiekunów konwertytów, zwłaszcza pochodzących z żydostwa. We wrześniu 1760 r. dzięki pijarom doszło do złożenia katolickiego wyznania wiary przez luteranina Karola Grafta w Rudzie. Podobna sytuacja miała miejsce 1 listopada 1784 r. Wyznanie wiary złożyło wtedy kilku luteran, którzy przystąpili także do Komunii Świętej⁴.

Informacje o klasztorach i zamieszkujących je zakonnikach zawierają przede wszystkim akta wizytacyjne, których odpisy zachowały się niekiedy w parafiach. Z reguły wspomniano w nich tylko o istnieniu klasztoru i liczbie zakonników z podaniem ewentualnie poszczególnych urzędów klasztornych. Dotyczyło to m.in. miast ziemi wieluńskiej: Wielunia, Wieruszowa, Krzepic, Bolesławca.

4. Działalność duszpasterska zakonników

O działalności duszpasterskiej zakonników można czerpać informacje głównie z zachowanych ksiąg metrykalnych. Przy niektórych klasztorach zakonnicy prowadzili duszpaństwo parafialne i obsługiwali parafie we własnych majątkach. Dotyczyło to głównie starych zakonów kanonickich:

⁴ AACz, sygn. KP 251, s. 9, 33.

kanoników laterańskich, bożogrobców i paulinów. Pozostałe placówki zakonne były ośrodkami życia religijnego uzupełniającymi duszpasterstwo parafialne. Na obszarze południowo-zachodnich archidiaconatów archidiecezji gnieźnieńskiej w XVII i XVIII w. kanonicy laterańscy obsługiwali parafię p.w. św. Mikołaja w Kaliszu, Krzepicach i Mstowie⁵. Miechowici (bożogrobcy) duszpasterzowali w Grodzisku koło Kalisza i Wąglczewie w archidiaconacie uniejowskim⁶. Paulini byli proboszczami w parafii Dzietrzniiki koło Wielunia i niedalekiej Konopnicy⁷.

Wielu zakonników pomagało także księżom diecezjalnym w pracy duszpasterskiej, głównie w charakterze kaznodziejów i spowiedników. W drugiej połowie XVIII w. zakonnicy

⁵ M. Wrzeszcz, *Kalisz*, [w:] Encyklopedia Katolicka (dalej: EK), t. 8, Lublin 2000, kol. 398; J. Związek, *Krzepice*, [w:] EK, t. 9, Lublin 2002, kol. 1443-1444; S. Muznerowski, *Krzepice w przeszłości*, Włocławek 1914, s. 79-93, 113-115; K. Łatak, *Mstów*, [w:] EK, t. 13, Lublin 2009, kol. 415-416; tenże, *Sanktuarium Matki Bożej Mstowskiej*, Ełk 2000, s. 16, 23; Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej: ADWł), sygn. AAG Wiz. 12, s. 113; sygn. AAG Wiz. 15, s. 255-256; sygn. AAG Wiz. 17, k. 28r-v; sygn. AAG Wiz. 22, s. 9-10; sygn. AAG Wiz. 25, s. 5; sygn. AAG Wiz. 56, s. 12, 21-28, 32-33; sygn. AAG Wiz. 59, s. 1014-1016, 1687, 1898-1700.

⁶ M. Wrzeszcz, *Grodzisko nad Prosną*, [w:] EK, t. 6, Lublin 1993, kol. 176; Z. Pęckowski, *Bożogrobcy. W Polsce*, [w:] EK, t. 2, Lublin 1989 (dodruk), kol. 880; Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, A. Cons., sygn. E 52, k. 137r-v; ADWł, sygn. AAG Wiz. 35, s. 42; sygn. AAG Wiz. 49, s. 72-73, 113-116; sygn. AAG Wiz. 56, s. 184; sygn. AAG Wiz. 59, s. 487, 492-493, 496.

⁷ *Zbiór dokumentów zakonu OO. Paulinów w Polsce*, z. 1: 1328-1464, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938, nr 33, s. 64-67; S. Zabraniak, *Wieluński ośrodek kościelny w okresie staropolskim*, Lublin 2004, s. 109-112, 114, 117-118, 252; tenże, *Z dziejów paulinów w Wieluniu w Polsce przedrozbiorowej*, Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne (dalej: CzWD) 77 (2003), nr 1-3, s. 72-74; J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, Nasza Przeszłość (dalej: NP) 31 (1969), s. 222; ADWł, sygn. AAG Wiz. 51, s. 3; sygn. AAG Wiz. 59, s. 1270, 1510-1511.

coraz częściej także pełnili funkcje wikariuszy parafialnych i kapelanów prywatnych kaplic szlacheckich. Wielu z nich wspierało również duszpasterzy zastępując ich w czasie choroby i nieobecności w parafii. Paulini z klasztorów w Wieluniu i Wieruszowie posługiwali dorywczo lub przed dłuższy czas w parafiach archidiakonatu wieluńskiego. Najczęściej chrzcili dzieci w okresie nieobecności proboszczów. Nazwiska wielu z nich odnotowano m.in. w księgach metrykalnych Praszki i Cieszęcina. W Praszce 10 sierpnia 1714 r. chrzcił o. Hieronim Cieszkiewicz, przeor paulinów z Wieruszowa⁸. Dnia 27 listopada 1746 r. chrzcił w Cieszęcinie o. Hieronim Gaworski, kaznodzieja z klasztoru paulinów z Wieruszowa. Kilka lat później, 20 września 1750 r. chrzcił tam o. Konstancy Szymankiewicz⁹. Kilkumiesięczną posługę pełnili w Cieszęcinie także inni zakonnicy, zastępując ówczesnego proboszcza ks. Walentego Myszkowskiego, kanonika poznańskiego. Łączył on od lat czterdziestych XVIII w. dwa probostwa, jedno w Cieszęcinie a drugie w Miedźnie, w diecezji krakowskiej¹⁰. Od 24 maja do 1 listopada 1756 r. chrzcił o. Stefan Raczyński, paulin, od 5 marca do 3 lipca 1757 r. i ponownie od września do 27 grudnia 1758 r. chrzcił o. Andrzej Fenixvert, paulin, od 7 stycznia do 24 lutego 1759 r. chrzcił o. Chryzogon Krzemiewski, paulin, superior w Wieruszowie¹¹.

Wieluńscy paulini sporadycznie błogosławili związki małżeńskie i chrzcili w kolegiacie wieluńskiej. Kilku z nich wspomniano w księgach metrykalnych tej parafii. Jednym z nich był o. Rafał Chrzanowski, paulin z Wielunia, wikariusz prowincji paulinów. Dnia 18 października 1712 r. błogosławił ślub¹². Kolejnym był o. Augustyn Depre, który chrzcił

⁸ AACz, sygn. KM 903, s. 108.

⁹ AACz, sygn. KM 159, s. 184, 201.

¹⁰ ADWł, sygn. AAG. Wiz. 18, s. 397.

¹¹ AACz, sygn. KM 159, s. 249-254, 257-260, 271-274.

¹² AACz, sygn. KM 1166, k. 74,

8 października 1730 r.¹³ W Praszce chrzcił 26 marca 1717 r. o. Roch Korsak, kaznodzieja w klasztorze wieluńskim¹⁴.

Podobną działalność prowadzili inni zakonnicy. Nazwiska franciszkanów z Radomska, dominikanów z klasztoru w Gidlach, paulinów z Wielgomłyn, cystersów z Sulejowa i pijarów odnotowano w księgach metrykalnych parafii położonych w ich okolicy. Jedną z nich była parafia Pławno koło Gidel¹⁵. Podobnych informacji można odnaleźć więcej także w księgach metrykalnych innych parafii.

5. Posługa słowa i działalność misyjna zakonników

Do najbardziej widocznych form posługi zakonników należało kaznodziejstwo i prowadzenie misji. Paulini z klasztoru w Wieluniu głosili kazanie nie tylko we własnym kościele, ale pomagali także w tamtejszej kolegiacie. W klasztorze był specjalnie wyznaczony do tej funkcji zakonnik. W 1728 r. kaznodzieją kolegiackim był o. Alojzy Faruchowicz. Po nim objął tę funkcję o. Marcin Balsamowski¹⁶. Biskup Franciszek Kraszkowski, sufragan gnieźnieński, wizytujący kolegiatę wieluńską w 1730 r. wspomniał, że Słowo Boże głosił w niej paulin z klasztoru wieluńskiego¹⁷.

Pierwsze dane o posłudze słowa pełnionej przez reformatorów wieluńskich pochodzą z 1662 r. W tamtejszym klasztorze przebywał wtedy zakonnik określony mianem kaznodziei kolegiackiego¹⁸. Na początku XVIII w. znów pojawili się kolej-

¹³ AACz, sygn. KM 1168, k. 130.

¹⁴ AACz, sygn. KM 903, s. 135.

¹⁵ AACz, sygn. KM 821, k. 1-15; sygn. KM 822, s. 28-31; sygn. KM 824, s. 7-12.

¹⁶ Archiwum Jasnogórskie w Częstochowie, sygn. 537, s. 915, 1082.

¹⁷ ADWł, sygn. AAG. Wiz. 15, s. 22.

¹⁸ Archiwum Franciszkanów w Wieluniu (dalej: AFWiel), bez sygn. *Scrutinium antiquitatis sive nova revisio veteris archivii conventus ad*

ni reformaci na ambonie w kościele kolegiackim. W 1704 r. kaznodzieją był tam o. Mielchior Kierscius (Kierski?)¹⁹. Pięć lat później działał na ambonie w kolegiacie o. Iwo Kalinscius (Kaliński)²⁰.

Wśród głoszących słowo Boże na ambonie w kolegiacie wieluńskiej byli także pijarzy. W 1730 r. biskup Franciszek Kraszkowski, wizytujący tamtejszą parafię wspomniał o kaznodziejach pijarskich. Zaznaczył jednak, że poza wyjątkowymi sytuacjami nie powinni głosić kazań w swoim kościele, ale w kolegiacie²¹. Od 1746 r. do 1750 r. kaznodzieją w kolegiacie był ks. Felicjan od św. Karola (Józef Piaskowski)²². Po nim pełnili tę funkcję inni pijarzy, m.in. ks. Jan Stanisław od św. Józefa (Jan Kiedrzyński)²³, ks. Justynian od św. Rozalii (Antoni Hoffner)²⁴, ks. Tomasz od św. Adalberta (Kajetan Wiśniowski)²⁵, ks. Onufry od św. Maryi (Wojciech Agdeyski)²⁶, ks. Walenty od św. Ludwika (Piotr Domański)²⁷. W 1766 r. biskup Ignacy Kozierowski wizytując kolegiatę wspomniał, że pijarzy byli kaznodziejami niedzielnymi i świątecznymi

Annuntiationem BVM Vielunensis PP. S. Francisci Reformatorum in II libros divisa [...]. Libro II. Descriptio autoritate A. R. P. Januarii Kowalkowski Ministri Provincialis S. T. Lectoris cum suo venerabili Definitorio, infra recensendo Anno quo Deus Homo in manibus suis descripsit electos 1793 die 15 mensis X-bris consummata, s. 5.

¹⁹ Tamże, s. 22.

²⁰ Tamże, s. 23.

²¹ ADWł, sygn. AAG. Wiz. 15, s. 49.

²² Archiwum Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów, bez sygn. *Matricula, in qua nostrorum dies natalis, dies ingressus et votum, studia, officia, mores, decreta, diligentiae quotannis cuiuslibet notantur (1742-1864)*, nr 148.

²³ Tamże, nr 78.

²⁴ Tamże, nr 184.

²⁵ Tamże, nr 248.

²⁶ Tamże, nr 217.

²⁷ Tamże, nr 226.

w tej świątyni. Kaznodzieją niedzielnym był ks. Tadeusz Kowalski. Urząd kaznodziei świątecznego pełnił ks. Bonawentura od św. Józefa (Józef Wiszowaty)²⁸.

W drugiej połowie XVIII w. reformaci z klasztoru wieluńskiego aktywnie włączali się w działalność kaznodziejską w okolicznych parafiach. W kronice klasztornej skrupulatnie zapisywano od 1763 r. posługę poszczególnych ojców. Można więc prześledzić udział reformatów w życiu nie tylko Wielunia, ale i okolicy. Kłobuck, Krzepice, Działoszyn, Chotów, Rudniki, Ruda, Osjaków, Łagiewniki to tylko niektóre miejscowości, do których byli zapraszani reformaci wieluńscy z okazji odpustów i innych uroczystości w 1763 r.²⁹

Ważną płaszczyzną działalności niektórych zakonów były misje ludowe. Rozumiano przez nie zespół działań duszpasterskich, w czasie których upoważnieni przez odpowiednie władze kościelne misjonarze przez krótki czas w określonym miejscu głosili słowo Boże i sprawowali liturgię, wzywając ochrzczonych katolików do wewnętrznej przemiany i odnowy³⁰. Upowszechniono je w XVII, a zwłaszcza w XVIII w. Prowadzili je głównie jezuita, księża ze Zgromadzenia Misji i franciszkanie, przede wszystkim kapucyni i reformaci. Celem misji była gruntowna przemiana moralna wiernych, naprawienie zaniedbań w życiu chrześcijańskim i wieczne zbawienie. W naukach misyjnych bardzo mocno akcentowano potrzebę nawrócenia i spowiedzi³¹. W przejrzanych aktach

²⁸ ADWł, sygn. AAG. Wiz. 66, s. 83-84, 98.

²⁹ AFWiel, bez sygn. *Scrutinium, libro II*, s. 321.

³⁰ S. Litak, *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku. Struktura, funkcje społeczno-religijne i edukacyjne*, Lublin 2004, s. 371; M. Brzozowski, *Misje parafialne – formą nadzwyczajnego duszpasterstwa*, Ateneum Kapłańskie 105 (1985), z. 1, s. 3.

³¹ K. Panuś, *Historia kaznodziejstwa*, Kraków 2007, s. 252-262; J.Z. Słowiński, *Katechizmy katolickie w języku polskim od XVI do XVIII wieku*, Lublin 2005, s. 286-291; *Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651-2001)*, t. 1: *Dzieje*, red. S. Rospond, Kraków 2001, s. 15, 47-48; L. Mezzadri, J.M. Román, *Historia Zgromadze-*

parafialnych odnaleziono tylko jedną wzmiankę o misjach jezuickich. Trzej ojcowie z domu w Koniecpolu prowadzili je w parafii Mykanów przez dwa tygodnie, od 13 lipca 1760 r. Misje miały być powtórzone w ciągu pięciu–siedmiu lat. Prawdopodobnie były owocem prywatnej inicjatywy ówczesnego proboszcza, ks. Andrzeja Banaszewicza, który ofiarował na ten cel 1000 florenów³². Można jednak przypuszczać, że jezuici prowadzili misje także w innych parafiach.

Pierwsze misje wśród ludu prowadzili reformaci już w XVII w., czyli od samych początków istnienia zakonu w Polsce. Jednak dopiero w połowie XVIII w. zostały wydane jednolite statuty misyjne. 22 sierpnia 1755 r. na kapitule prowincjalnej w Pakości prowincja wielkopolska św. Antoniego, w skład której wchodził klasztor wieluński, ustanowiono *Apostolską misję* w obrębie prowincji. Wyznaczono wtedy ośmiu kaznodziejów-misjonarzy, po czterech dla języka polskiego i niemieckiego³³.

Ojcowie z klasztoru reformatów w Wieluniu brali czynny udział w działalności misyjnej. Niektórzy z nich wchodziłi w skład grup misyjnych. W latach 1756-1757 wspomniano o o. Wojciechu Millerze, kaznodziei misyjnym³⁴. Po nim kaznodziejami misyjnymi byli: w latach 1762-1763 o. Piotr

nia Misji, t. 1: *Od założenia do końca XVII wieku (1625-1697)*, tłum. W. Bomba, Kraków 1995, s. 205-207; G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła*, Kraków 1999, s. 36-41, 49-57; J. Flaga, *Działalność duszpasterska zakonów w drugiej połowie XVIII w. 1767-1772*, Lublin 1986, s. 159-161; tenże, *Geografia misji ludowych w diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XVIII wieku w świetle „Tabel” bpa A.S. Załuskiego*, *Analecta Cracoviensia* 17 (1985), s. 437, 441, 448-449; S. Kisiel, *Rekolekcje i misje w aspekcie historycznym*, *AK* 105 (1985), z. 3, s. 370; A. Sroka, *Prawo i życie polskich reformatów*, Kraków 1975, s. 207, 213-214; M. Bednarz, *Jezuici a religijność polska (1564-1964)*, *NP* 20 (1964), s. 193-196.

³² AACz, sygn. KM 687, s. 260-261.

³³ Sroka, *Prawo i życie...*, s. 208.

³⁴ AFWiel, bez sygn. *Scrutinium, libro II*, s. 37-38.

Maciejewski, o. Tomasz Kośmicki w 1765 r., o. January Kowalkowski w 1769 r. i in.³⁵ W latach 1763-1764 przebywał w klasztorze wieluńskim nawet katechista misyjny, o. Bonawentura Ryttner³⁶.

6. Inne formy działalności

Zakonnicy mieli swój wkład w rozwój różnych form pobożności. Informacje o ich działalności na tym polu można odnaleźć w księgach parafialnych. Zakonnicy propagowali bliskie sobie kultury świętych i poszczególnych tajemnic wiary. Ich działalność doprowadziła do odrodzenia i rozwoju życia brackiego oraz kultu tajemnic Pańskich, kultu maryjnego i różnych świętych. W wielu parafiach wprowadzono wiele nowych nabożeństw i pobożnych praktyk. Nabożeństwo drogi krzyżowej popularyzowali franciszkanie, nabożeństwo gorzkich żali – misjonarze św. Wincentego a Paulo, różaniec – dominikanie. Coraz popularniejsze stawały się także różne koronki, litanie i pieśni³⁷.

³⁵ Tamże, s. 40-41, 43, 47.

³⁶ Tamże, s. 40-41.

³⁷ J. Flaga, *Bractwa religijne w Rzeczypospolitej w XVII i XVIII w.*, Lublin 2004; S. Zabraniak, *Z dziejów życia religijnego Wielunia. Bractwa religijne przy kościele kolegiackim*, NP 107 (2007), s. 91-115; tenże, *Z dziejów religijności. Rozwój życia brackiego w dekanacie krzepickim do połowy XVIII w.*, CzWD 81 (2007), nr 3, s. 131-148; tenże, *Z dziejów religijności. Rozwój życia brackiego w dekanacie rudzkim do połowy XVIII w.*, CzWD 81 (2007), nr 12, s. 116-136; tenże, *Z dziejów religijności. Rozwój życia brackiego w dekanacie wieruszowskim do połowy XVIII w.*, CzWD 82 (2008), nr 5-6, s. 129-156; tenże, *Ołtarze i altarie kościoła farnego w Wieluniu w okresie przedrozbiorowym*, [w:] *Siedem wieków fary wieluńskiej*, red. J. Książek, Wieluń 2009, s. 13-22; *Droga Krzyżowa. Dzieje nabożeństwa i antologia współczesnych tekstów*, oprac. J. Kopeć, Poznań 1987³, s. 42-47, 61-69; H.D. Wojtyska, *Męka Chrystusa w religijności XVI-XVIII w.*, [w:] *Męka Chrystusa wczoraj i dziś*, red. H.D. Wojtyska, J.J. Kopeć, Lublin 1981, s. 66-69; K. Górski, *Studia i materiały z dziejów*

Dużą rolę odebrali zakonnicy w zakładaniu bractw religijnych. Bractwa, określane mianem konfraterni, były często agregowane, czyli przyłączane do arcybractwa istniejącego w Rzymie lub innym miejscu. Dzięki temu ich członkowie mogli korzystać z nadanych archikonfraterni przywilejów i odpustów. Bogata oprawa nabożeństw brackich, możliwość korzystania z różnych przywilejów i odpustów przyciągały kolejne osoby w szeregi konfraterni³⁸.

Do najpopularniejszych konfraterni należały w XVII i XVIII w. na ziemiach polskich konfraternie maryjne. Bractwa różańcowe, szkaplerzne, Niepokalanego Poczęcia i Pocieszenia NMP były wyrazem rozwiniętego kultu Matki Bożej. Dość popularne były także bractwa pod wezwaniem świętych. Św. Józef, św. Izydor, św. Barbara, św. Anna i inni święci także patronowali konfraterniom. Mniej popularne były bractwa poświęcone poszczególnym tajemnicom wiary i Osobom Boskim³⁹. Większość bractw znajdowała się pod duchową opieką zakonów.

W przechowywanych w archiwach parafialnych księgach brackich odnotowano wiele informacji o zakonnikach zaprowadzających konfraternię. W Wieluniu bractwo różańcowe zostało założone w uroczystość patronalną kościoła Nawie-

duchowości, Warszawa 1980, s. 249; M. Chorzępa, *Gorzkie Żale, ich geneza i rozwój historyczny*, NP 12 (1960), s. 221-261; Sroka, *Prawo i życie...*, s. 230-232; W. Smereka, *Studium pasyjne. Rys historyczny i teksty Drogi Krzyżowej*, Kraków 1968, s. 33, 36, 38.

³⁸ Flaga, *Bractwa religijne...*, s. 5; B. Matyszczyk, *Bractwa religijne na Jasnej Górze w okresie Polski przedrozbiorowej*, Warszawa 1982, s. 21; B. Kumor, *Kościelne stowarzyszenia świeckich na ziemiach polskich w okresie przedrozbiorowym*, [w:] *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, red. P. Kałwa, M. Rechowicz, cz. 1, Lublin 1969, s. 509; K. Kuźmak, *Arcybractwo, archikonfraternia*, [w:] EK, t. 1, kol. 892.

³⁹ Flaga, *Bractwa religijne...*, s. 90-130; Litak, *Parafie w Rzeczypospolitej...*, s. 240-241; J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, wstęp M. Dernałowicz, Warszawa 2003³, s. 32-36.

dzenia NMP, 2 lipca 1618 roku. O. Bernard Paxili z Brzezek, podprzeor i wikariusz klasztoru w Sieradzu oraz jego współbrat Cyprian Rudzki z Rudy dokonali jego wprowadzenia na polecenie Jerzego Trebnica, prowincjała elekta i wikariusza prowincji dominikanów na Polskę i Śląsk⁴⁰. Dominikanie mieli bowiem papieski przywilej erygowania tego bractwa w innych kościołach.

W Polsce bractwa szkaplerzne i św. Józefa zakładały najpierw karmelici bosy w swoich kościołach zakonnych. Z czasem otrzymali zezwolenie na wprowadzanie bractw do kościołach parafialnych⁴¹. W akcie introdukcji, czyli wprowadzenia bractwa do kościoła w Jaworznie koło Krzepic, 11 października 1699 r.⁴² uczestniczyli m.in. karmelici, zapewne z klasztoru w Krakowie. Kilka lat później, w parafii Mokrsko za zgodą karmelitów i odpowiednich władz diecezjalnych zaprowadzono bractwo św. Józefa w uroczystość świętego patrona w 1705 r.⁴³ Swój wkład mają zakonnicy także w życie i działalność innych konfraterni.

Wzmianki o zakonnikach pojawiają się także przy okazji działalności gospodarczej klasztorów, kontaktów ze świeckimi, jako świadków różnych transakcji finansowych. Niekiedy również występowali zakonnicy jako patroni parafii w posiadanych dobrach. Do nich należało prawo patronatu i prezentowania kandydata na proboszcza.

⁴⁰ AACz, sygn. KP 95, s. 5.

⁴¹ B. Panek, *Dzieje Bractwa Szkaplerza Świętego przy kościele oo. karmelitów w Krakowie na Piasku do końca XVII wieku*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 10 (1963), z. 3, s. 42; T. Fitych, *Trójca stworzona. Nauka o św. Józefie na Śląsku*, Lublin 1990, s. 45-46; K. Kuźmak, *Józef Oblubieniec, bractwa i stowarzyszenia*, [w:] EK, t. 8, kol. 128; Flaga, *Bractwa religijne...*, s. 109.

⁴² AACz, sygn. KM 408, s. 151.

⁴³ AACz, sygn. KM 660, k. 142; ADWł, sygn. AAG Wiz. 12, s. 72; sygn. AAG Wiz. 15, s. 112; sygn. AAG Wiz. 16, s. 8; sygn. AAG Wiz. 18, s. 60.

7. Zakończenie

Zachowane do współczesnych nam czasów archiwalia parafialne stanowią cenne źródło do poznania minionych epok i roli zakonników w życiu religijnym, społecznym i gospodarczym. Można je analizować pod różnym kątem, zależnie od potrzeb badawczych. Zasygnalizowana powyżej problematyka jest tylko próbą pokazania gdzie, jak i co można znaleźć w archiwach parafialnych o klasztorach i ich mieszkańcach oraz ich roli. Nie oznacza to jednak wyczerpania wszystkich możliwości badawczych.

MATEUSZ ŻMUDZIŃSKI
Toruń

*Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej (2001-2013).
Dzieje i zasób*

Bulla Papieża Jana Pawła II „Totus Tuus Poloniae populus” z 25 marca 1992 roku wprowadziła reorganizację struktur administracyjnych Kościoła katolickiego w Polsce. Powstało trzynaście nowych diecezji. Jedną z nich była diecezja toruńska, obejmująca pierwotny obszar diecezji chełmińskiej erygowanej w 1243 roku. Zastanawiać może fakt, dlaczego nie powrócono do pierwotnej nazwy, dlaczego jako stolicę diecezji ustanowiono Toruń, a nie jak przed wiekami Chełmżę. Czy zaważyły tu przesłanki natury praktycznej? Zdaje się, że Toruń jako większe miasto, z urzędami szczebla wojewódzkiego wygrał tę rywalizację.

Nowe władze diecezji musiały zgodnie z kościelnymi normami powołać do istnienia archiwum diecezjalne. Stało się to na mocy dekretu biskupa toruńskiego Andrzeja Wojciecha Suskiego z dnia 24 czerwca 2001 roku. Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej (dalej: AADDT) powołano *w trosce o kościelne dziedzictwo historyczne [...] na podstawie kan. 491 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Dekret wymienia trzy następujące funkcje AADDT: *gromadzenie, przechowywanie*

*i udostępnianie akt i dokumentów historycznych*¹. Biskup toruński wykonał w ten sposób zalecenia Kodeksu Prawa Kanonicznego, który w kanonie 491, a dokładniej w paragrafie 2 mówi, iż Biskup diecezjalny winien zatroszczyć się [...] o utworzenie archiwum historycznego².

Szczegółowe zasady funkcjonowania nowej instytucji diecezjalnej, jej pracowni naukowej oraz udostępniania materiałów archiwalnych, miały określić osobne przepisy w formie regulaminów lub statutów, wydanych przez dyrekcję AADDT. Aktualne wersje regulaminu archiwum z dnia 12 stycznia 2010 roku oraz regulaminu pracowni naukowej z dnia 30 maja 2011 roku znajdują się w załączeniu na końcu artykułu.

Dyrektorem AADDT od 16 listopada 2009 roku jest ks. mgr Jerzy Karol Kalinowski. W skład personelu archiwum wchodzi trzech archiwistów: wspomniany ksiądz dyrektor, ks. mgr Bogumił Szmergalski ustanowieni 12 sierpnia 2002 roku, a także ks. mgr lic. Marian Szudrowicz od 1 lipca 2010 roku. Od końca lutego 2010 roku pomocą, w ramach wolontariatu, służą studenci kierunku Archiwistyka i zarządzanie dokumentacją, prowadzonego przez Instytut Historii i Archiwistyki na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu³.

Siedziba archiwum mieści się w budynku Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Toruńskiej, zajmuje pomieszczenia w jego prawym skrzydle na parterze. Dane kontaktowe do archiwum są następujące: adres - Plac ks. Frelichowskiego 1, 87-100 Toruń, telefon: 56 658 46 32, mail: archiwum_to@diecezja.torun.pl.

¹ Dekret Biskupa Toruńskiego Andrzeja Wojciecha Suskiego z dnia 24 czerwca 2001 roku, [w:] on line [dostęp 01.02.2013 r.], dostępny w World Wide Web: <http://www.archiwum.diecezja.torun.pl/dekret.html>

² Kodeks Prawa Kanonicznego (dalej: KPK), kan. 491, § 2.

³ Strona WWW AADDT, [w:] on line [dostęp 01.02.2013 r.], dostępny w World Wide Web: <http://www.archiwum.diecezja.torun.pl/historia.html>

Magazyny archiwalne zajmują łącznie około 200 metrów kwadratowych. Wyposażone są w regały tradycyjne, czujniki poziomu wilgotności i termometry. Niestety magazyn posiada wiele okien, zasłonięte co prawda przez cały rok roletami, chociaż w pewien sposób ogranicza to dostęp światła słonecznego do archiwaliów. Na każdym z regałów umieszczony jest plan ułożenia metrykaliów na poszczególnych półkach.

Od momentu utworzenia nowej instytucji diecezjalnej rozpoczęto przejmowanie ksiąg metrykalnych. Pierwszy dyrektor archiwum ks. mgr Dariusz Aniołkowski w 2002 roku przejął ponad 600 tomów z Głównego Archiwum Biskupiego w Regensburgu. Kolejno przejęto księgi i akta parafialne z Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie, akta z parafii katedralnej w Toruniu, z parafii pw. Świętych Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Wąbrzeźnie. Archiwalia z Pelplina oraz Wąbrzeźna przechowywane są również w oddzielnym pomieszczeniu magazynowym, natomiast materiały archiwalne z parafii świętojańskiej w Toruniu przechowywane są w tym samym miejscu co księgi z Regensburga. Następnie sukcesywnie gromadzono metrykalia, akta dekanalne i parafialne.

Archiwalia przechowywane są w dwóch pomieszczeniach. W najdalej położonym, znajdują się księgi przejęte z Regensburga, z parafii św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Toruniu oraz św. Jakuba w Toruniu. W pomieszczeniu pierwszym zaś księgi metrykalne i akta przejmowane bezpośrednio z parafii lub dekanatów.

Dekret biskupi z 24 czerwca 2001 roku nie wspomina o opracowaniu archiwaliów jako jednej z funkcji nowej instytucji diecezjalnej, idąc tym śladem nie można mówić o udostępnianiu, gdyż bez opracowania nie ma udostępniania zasobu archiwalnego. Jednakże archiwum wychodzi naprzeciw użytkownikom i udostępnia swój zasób. Jest on spisany, a każde przeniesienie materiałów archiwalnych do pracowni naukowej jest odnotowane w bazie danych, zawierającej imię i nazwisko wypożyczającego, nazwę zespołu, z którego pochodzi udostępniana jednostka oraz jej sygnaturę. Dane te wpro-

wadza obsługujący bazę dyrektor lub osoba pełniąca dyżur w biurze z wypełnionej przez użytkownika karty zamówienia.

W trakcie opracowania są: akta i księgi archiwum konwentu bernardynów w Łąkach, benedyktynek toruńskich, akta dekanatu nowomiejskiego, łańskieo oraz akta ławnicze miasta Golubia. Prace mające na celu szybkie udostępnienie tych archiwaliów opóźniają się, co jest spowodowane dużą ilością odwiedzających archiwum użytkowników i niewystarczającą liczbą pracowników. Przebywających stale, w godzinach pracy archiwum, dwóch archiwistów nie jest w stanie jednocześnie opracowywać materiały archiwalne i obsługiwać użytkowników.

Obecnie w Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej trwają również prace, których efektem ma być zdigitalizowanie jego zasobu i w efekcie elektroniczne udostępnianie w pracowni naukowej. Przy finansowaniu tychże prac AADDT nie korzysta z dofinansowań, ani pomocy Kurii Diecezjalnej. Wszelkie opłaty pokrywa ze środków własnych, przez co prace postępują dość powoli, jednakże, co warte jest uznania, systematycznie. AADDT rozpoczyna starania, które pozwolą zakupić sprzęt niezbędny do elektronicznego udostępniania zdigitalizowanych archiwaliów.

Udostępnianie zasobu odbywa się w poniedziałki i wtorki od godz. 9.00 do godz. 16.00 oraz piątki od godz. 9.00 do godz. 13.00. Każdy użytkownik może wypożyczyć dziesięć woluminów dziennie, maksymalnie dwa jednocześnie. O ilości odwiedzających AADDT mówi wykres nr 1⁴. Od roku 2007 co najmniej pół tysiąca osób rocznie korzysta z jego zbiorów. Księgi metrykalne od 2004 roku udostępniano już około 16 tysięcy razy. Co świadczy o konieczności szybkiej ich digitalizacji. Od roku 2009 rejestrowane są wypożyczenia przez konkretne osoby, rekordziści mają już na swoim koncie ponad 200 pozycji od tamtego czasu.

⁴ Wykres opracowano na podstawie Sprawozdania z działalności AADDT z rok 2011.

Zasób AADDT liczy ponad 1000 tomów metrykaliów, wiele tomów akt benedyktynek toruńskich oraz setki jednostek archiwalnych wytworzonych przez instytucje czy struktury działające wcześniej na terenie obecnej diecezji toruńskiej. Zasób nie został całkowicie policzony, nie obliczono również ile zajmuje metrów bieżących archiwaliów. Poniżej znajdują się spisy parafii oraz liczby ksiąg, które zostały przez nie wytworzone, a przechowywane są obecnie w omawianym archiwum.

Spis parafii, których księgi sprowadzono z Regensburga⁵

Lp.	Miejscowość, wezwanie parafii	Liczba ksiąg
1	Biskupice <i>pw. Świętej Marii Magdaleny</i>	1
2	Błędowo <i>pw. Świętego Michała Archanioła</i>	7
3	Bobrowo <i>pw. Świętego Jakuba Apostoła</i>	4
4	Boleszyn <i>pw. Świętego Marcina Biskupa</i>	13
5	Boluminek <i>pw. Świętego Wojciecha Biskupa</i>	12
6	Brodnica <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	18
7	Brzozie Lubawskie <i>pw. Świętego Jana Chrzciciela</i>	5
8	Brzozie Polskie <i>pw. Wszystkich Świętych</i>	6
9	Chełmno <i>pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny</i>	28
10	Chełmonie <i>pw. Świętego Bartłomieja Apostoła</i>	4
11	Czarze <i>pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny</i>	8
12	Dąbrówka Królewska <i>pw. Świętego Jakuba Apostoła</i>	4
13	Golub <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	8
14	Górzno <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	12
15	Grabowo Lubawskie <i>pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny</i>	3

⁵ Akta własne AADDT

16	Grażawy <i>pw. Świętego Marcina</i>	5
17	Grodziczno <i>pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła</i>	7
18	Grudziądz <i>pw. Świętego Mikołaja Biskupa</i>	20
19	Gruta <i>pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny</i>	10
20	Grzybno <i>pw. Świętego Michała Archanioła</i>	4
21	Jabłonowo <i>pw. Świętego Wojciecha</i>	4
22	Jastrzębie <i>pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny</i>	6
23	Kaszczorek <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	1
24	Kazanice <i>pw. Świętego Wojciecha</i>	10
25	Kijewo Królewskie <i>pw. Świętego Wawrzyńca</i>	6
26	Kowalewo Pomorskie <i>pw. Świętego Mikołaja</i>	10
27	Kruszyny <i>pw. Świętego Mikołaja Biskupa</i>	6
28	Kurzętnik <i>pw. Świętej Marii Magdaleny</i>	6
29	Lembarg <i>pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła</i>	12
30	Lidzbark <i>pw. Świętego Wojciecha</i>	10
31	Linowo <i>pw. Świętego Michała Archanioła</i>	7
32	Lipinki <i>pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła</i>	13
33	Lisewo <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	10
34	Lubawa <i>pw. Świętej Anny</i>	9
35	Łasin <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	11
36	Łobdowo <i>pw. Świętej Małgorzaty</i>	6
37	Łopatki <i>pw. Świętej Marii Magdaleny</i>	3
38	Mokre <i>pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny</i>	2
39	Mroczo <i>pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa</i>	10
40	Mszano <i>pw. Świętego Bartłomieja Apostoła</i>	5
41	Nawra <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	1
42	Niedźwiedz <i>pw. Świętego Jerzego Męczennika</i>	8
43	Nieżywiec <i>pw. Świętego Jana Chrzcziciela</i>	13

44	<i>Nowa Wieś pw. Świętego Jana Chrzciciela</i>	8
45	<i>Nowe Miasto Lubawskie pw. Świętego Tomasza Apostoła</i>	8
46	<i>Okonin pw. Świętych Kosmy i Damiana</i>	7
47	<i>Osieczek pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	2
48	<i>Ostromecko pw. Świętych Mikołaja, Stanisława i Jana Chrzciciela</i>	2
49	<i>Ostrowite k. Jabłonowa pw. Świętego Jakuba Apostoła</i>	6
50	<i>Papowo Biskupie pw. Świętego Mikołaja Biskupa</i>	11
51	<i>Pluskowęsy pw. Świętego Jana Chrzciciela</i>	7
52	<i>Płowęż pw. Świętej Małgorzaty</i>	4
53	<i>Pluźnica pw. Świętej Małgorzaty</i>	3
54	<i>Pokrzydowo pw. Niepokalanego Poczęcia NMP</i>	4
55	<i>Prątnica pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	8
56	<i>Przečno pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	1
57	<i>Radomno pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa</i>	6
58	<i>Radoszki pw. Świętych Wawrzyńca i Mikołaja</i>	6
59	<i>Radzyn Chełmiński pw. Świętej Anny</i>	10
60	<i>Rogóźno pw. Świętego Wojciecha</i>	10
61	<i>Rożental pw. Świętego Wawrzyńca</i>	8
62	<i>Rumian pw. Świętej Barbary</i>	12
63	<i>Ryńsk pw. Świętego Wawrzyńca</i>	6
64	<i>Rywałd Królewski pw. Świętego Sebastiana</i>	4
65	<i>Samplawa pw. Świętego Bartłomieja Apostoła</i>	7
66	<i>Sarnowo pw. Świętego Marcina Biskupa</i>	14
67	<i>Skarlin pw. Świętego Bartłomieja</i>	7
68	<i>Starogród pw. Świętej Barbary</i>	5
69	<i>Szczuka pw. Świętych Fabiana i Sebastiana</i>	6
70	<i>Szembruk pw. Świętego Bartłomieja</i>	3
71	<i>Szwarcenowo pw. Świętego Mikołaja</i>	9

72	Szynwałd <i>pw. Narodzenia NMP</i>	6
73	Szynych <i>pw. Świętego Mikołaja</i>	14
74	Święte <i>pw. Świętej Barbary</i>	9
75	Tylice <i>pw. Świętego Michała Archaniola</i>	5
76	Unisław Pomorski <i>pw. Świętego Bartłomieja</i>	4
77	Wielkie Czyste <i>pw. Świętej Katarzyny</i>	10
78	Wielka Łąka <i>pw. Świętych Katarzyny i Małgorzaty</i>	2
79	Wielkie Radowiska <i>pw. Świętego Jakuba Apostoła</i>	6
80	Wabcz <i>pw. Świętego Bartłomieja</i>	7
81	Wąbrzeźno <i>pw. Świętych Apostołów Szymona i Judy</i>	12
82	Wlewk <i>pw. Świętego Bartłomieja</i>	1
83	Wrocki <i>pw. Świętego Marcina</i>	7
84	Złotoria <i>pw. Świętego Wojciecha</i>	1
85	Zwiniarz <i>pw. Świętego Mikołaja</i>	4
RAZEM		620

W drugim, bliższym magazynie przechowywane są księgi i akta przejmowane bezpośrednio z parafii czy dekanatów. Do tego pomieszczenia systematycznie dopływają kolejne archiwalia. Dyrekcja archiwum, już podczas planowania układu ksiąg na półkach, zarezerwowała miejsce dla wszystkich wspólnot w diecezji. Spodziewano się, że wszelkie dopływy będą nie regularne i odbywać się będą przy okazji wizyty proboszcza w Toruniu lub toruńskim seminarium. Na terminowość przekazywania ksiąg mają również wpływ wizytacje biskupie, gdyż można zaobserwować, że plebani oddają do archiwum księgi często po zakończonej wizytacji, co może wiązać się z koniecznością wypełnienia zaleceń powizytacyjnych. Wielką rolę odgrywa tu obecny dyrektor AAD DT, ks. Kalinowski, który dba, aby Biskup przed wizytacją parafii

otrzymał wykaz archiwaliów, jakie proboszcz zgodnie z dekretem biskupim musi oddać.

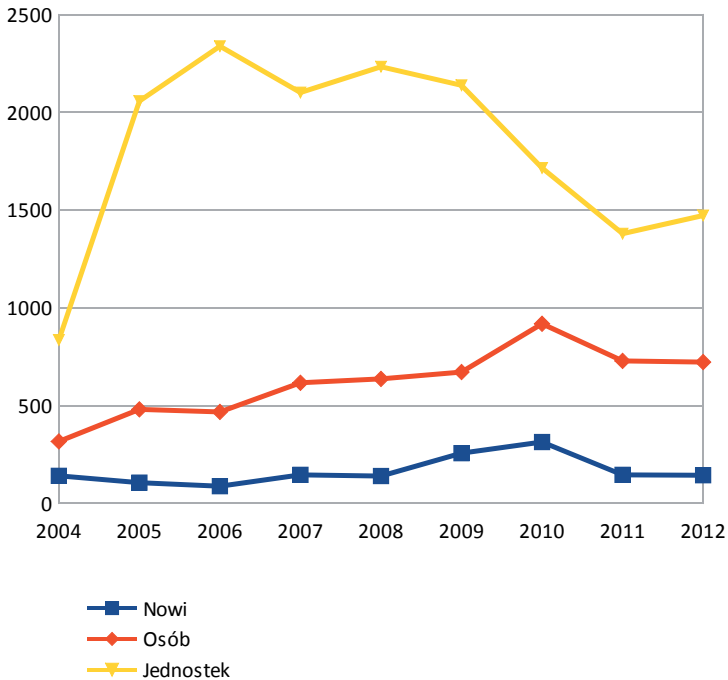
Parafie, które przekazały swoje księgi do AADDT⁶

Lp.	Miejscowość, wezwanie parafii	Liczba ksiąg
1	Biskupice <i>pw. Świętej Marii Magdaleny</i>	9
2	Bobrowo <i>pw. Świętego Jakuba Apostoła</i>	4
3	Boluminek <i>pw. Świętego Wojciecha Biskupa</i>	8
4	Brodnica <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	3
5	Brzozie Lubawskie <i>pw. Świętego Jana Chrzciciela</i>	7
6	Chelmża <i>pw. Świętego Bartłomieja Mikołaja</i>	33
7	Czarnowo <i>pw. Świętego Marcina</i>	4
8	Czarże <i>pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny</i>	6
9	Dębowa Łąka <i>pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła</i>	1
10	Działdowo <i>pw. Świętego Wojciecha</i>	3
11	Dźwierzno <i>pw. Wniebowzięcia NMP</i>	6
12	Górzno <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	2
13	Grabie <i>pw. Świętego Wacława</i>	12
14	Grabowo Lubawskie <i>pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny</i>	9
15	Grodziczno <i>pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła</i>	4
16	Gronowo <i>pw. Świętego Mikołaja</i>	6
17	Grudziądz <i>pw. Świętego Mikołaja Biskupa</i>	9
18	Gruta <i>pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny</i>	5
19	Grzybno <i>pw. Świętego Michała Archaniola</i>	1
20	Grzywna <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	5

⁶ Tamże.

21	Jastrzębie <i>pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny</i>	1
22	Kaszczorek <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	10
23	Kielbasin <i>pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny</i>	11
24	Kijewo Królewskie <i>pw. Świętego Wawrzyńca</i>	1
25	Koszelewy <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	2
26	Kurzętnik <i>pw. Świętej Marii Magdaleny</i>	2
27	Lidzbark <i>pw. Świętego Wojciecha</i>	12
28	Lipinki <i>pw. Świętych Apostolów Piotra i Pawła</i>	5
29	Lisewo <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	3
30	Lubawa <i>pw. Świętej Anny</i>	13
31	Łasin <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	4
32	Łążyn <i>pw. Świętego Walentego</i>	12
33	Mokre <i>pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny</i>	4
34	Mroczno <i>pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa</i>	4
35	Nawra <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	7
36	Nieżywiec <i>pw. Świętego Jana Chrzciciela</i>	4
37	Nowa Wieś <i>pw. Świętego Jana Chrzciciela</i>	2
38	Nowe Miasto Lubawskie <i>pw. Świętego Tomasza Apostoła</i>	10
39	Orzechowo <i>pw. Świętej Marii Magdaleny</i>	1
40	Papowo Biskupie <i>pw. Świętego Mikołaja Biskupa</i>	5
41	Papowo Toruńskie <i>pw. Świętego Mikołaja</i>	4
42	Pluskowęsy <i>pw. Świętego Jana Chrzciciela</i>	1
43	Prątnica <i>pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej</i>	4
44	Przeczo <i>pw. Podwyższenia Krzyża Świętego</i>	3
45	Radomno <i>pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa</i>	4
46	Radzyn Chełmiński <i>pw. Świętej Anny</i>	10
47	Rogóźno <i>pw. Świętego Wojciecha</i>	2
48	Rumian <i>pw. Świętej Barbary</i>	2

49	Rywałd Królewski <i>pw. Świętego Sebastiana</i>	1
50	Samplawa <i>pw. Świętego Bartłomieja Apostoła</i>	8
51	Sarnowo <i>pw. Świętego Marcina Biskupa</i>	1
52	Skarlin <i>pw. Świętego Bartłomieja</i>	1
53	Srebrniki <i>pw. Matki Boskiej Śnieżnej</i>	3
54	Starogród <i>pw. Świętej Barbary</i>	3
55	Szczuka <i>pw. Świętych Fabiana i Sebastiana</i>	7
56	Szwarcenowo <i>pw. Świętego Mikołaja</i>	7
57	Szynwałd <i>pw. Narodzenia NMP</i>	3
58	Świerczynki <i>pw. Świętego Jana Chrzciciela i Świętego Jana Ewangelisty</i>	15
59	Toruń <i>pw. Wniebowzięcia NMP</i>	25
60	Toruń <i>pw. Świętego Jana Chrzciciela i Świętego Jana Ewangelisty</i>	35
61	Toruń <i>pw. Świętego Jakuba Apostoła</i>	26
62	Toruń <i>pw. Chrystusa Króla</i>	10
63	Toruń <i>pw. Świętej Teresy od Dzieciątka Jezus</i>	4
64	Tylice <i>pw. Świętego Michała Archaniola</i>	5
65	Unisław Pomorski <i>pw. Świętego Bartłomieja</i>	2
66	Wielki Łęck <i>pw. Świętego Mikołaja</i>	11
67	Wielkie Radowiska <i>pw. Świętego Jakuba Apostoła</i>	2
68	Wabcz <i>pw. Świętego Bartłomieja</i>	5
69	Wąbrzeźno <i>pw. Świętych Apostołów Szymona i Judy</i>	6
70	Wrocki <i>pw. Świętego Marcina</i>	1
RAZEM		461

Podsumowanie

W artykule została opisana krótka historia Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej, instytucji, która powstała dekretem bpa toruńskiego Andrzeja Wojciecha Suskiego w 2001 roku. Wszystkie informacje umieszczone w tekście pochodzą w głównej mierze z własnych obserwacji i danych udostępnionych dzięki uprzejmości ks. kan. Jerzego Karola Kalinowskiego, obecnego Dyrektora tegoż archiwum. Ze względu na nie opracowane do dnia dzisiejszego akta parafialne, dekanalne i pozostałe przechowywane w AADDT nie zostały one ujęte w niniejszym artykule. Pozostałe archiwalia, o ile ich stan na to pozwala, są udostępniane na bieżąco, jednakże

AADDT prowadzi na coraz większą skalę akcję digitalizacji, dlatego pozostaje mieć nadzieję, że niebawem wszystkie archiwalia udostępniane będą elektronicznie.

Załącznik nr 1. Regulamin Archiwum⁷.

REGULAMIN ARCHIWUM

1. Archiwum Akt Dawnych gromadzi, przechowuje i udostępnia dokumenty z terenu diecezji, w tym księgi metrykalne poszczególnych parafii.

2. Poza czasem wyznaczonym dla prywatnych kwerendzistów, pracownicy Archiwum porządkują zbiory, wykonują czynności związane z nadzorem archiwalnym w parafiach, przyjmują w depozyt archiwalia z parafii diecezji, zajmują się sprawami administracyjnymi.

3. Zbiory są dostępne dla prywatnych kwerendzistów w wyznaczone dni tygodnia – poniedziałki i wtorki w godzinach 9.00-16.00; w piątki w godzinach 9.00-13.00

4. Korzystanie ze zbiorów jest bezpłatne.

5. Pracownicy Archiwum Akt Dawnych nie prowadzą kwerend na zlecenie. Służą natomiast pomocą w trudniejszych sprawach.

6. Archiwum nie wykonuje kserokopi żadnych dokumentów.

7. Dla potrzeb urzędowych Archiwum sporządza odpisy aktów chrztu, ślubu czy zgonu pobierając opłatę w wysokości ustalonej dla USC.

⁷ Strona WWW AADDT, [w:] on line [dostęp 01.02.2013 r.], dostępny w World Wide Web: <http://www.archiwum.diecezja.torun.pl/udostepnianie.html>

8. Dla potrzeb prywatnych istnieje możliwość sporządzenia odpisów wyżej wymienionych aktów w formie skróconej, za opłatą jak wyżej.

Toruń, dnia 12 stycznia 2010.
Dyrektor
Archiwum Akt Dawnych
ks. Jerzy Karol Kalinowski

Załącznik nr 2. Regulamin pracowni naukowej⁸.

REGULAMIN PRACOWNI NAUKOWEJ

1. Do Pracowni nie wolno wnosić żadnych urządzeń elektronicznych (posiadane należy zdeponować w Biurze Archiwum).

2. Poszukujący po raz pierwszy wypełnia ankietę personalną (ponownie ją wypełnia, gdy zmienia się warunki, podane w poprzedniej). W przypadku kwerend naukowych lub na zlecenie urzędowe do ankiety należy dołączyć pisemne zaświadczenie od promotora lub zlecniodawcy. Po wydaniu pracy naukowej drukiem, kwerendzista zobowiązuje się dostarczyć jeden egzemplarz do zbiorów Archiwum Akt Dawnych.

3. Każdy wchodzący do pracowni wpisuje się do „Księgi kwerend”. Podpis oznacza zobowiązanie do przestrzegania „Regulaminu” we wszystkich punktach, a także obowiązek naprawienia szkód, spowodowanych przez własną nieostrożność.

⁸ Tamże.

4. Poszukujący wypełnia kartę zamówienia, podając:
 - a) swoje imię i nazwisko;
 - b) zespół akt, np: parafia Świętego Jana Chrzciciela w Toruniu;
 - c) sygnaturę AAD, np. AA 003.
5. Pracujemy przy stolikach w rękawiczkach ochronnych, zachowując ciszę. Na stoliku nie umieszczamy żadnych napojów.
6. Dokumenty przynosi do pracowni i odbiera archiwista.
7. Dzienny limit 10 jednostek na osobę. Jednocześnie można wypożyczyć 2 jednostki na osobę (kolejne – po oddaniu poprzednich). Ostatnie wypożyczenie o godz. 15.00; (w piątek o godz. 12.00)
8. Nie można samowolnie wykonywać fotografii i kopii dokumentów.
9. Konsultacji udzielają pracownicy Archiwum w biurze.

Toruń, dnia 30 maja 2011.

Dyrektor

Archiwum Akt Dawnych

ks. Jerzy Karol Kalinowski

WSPÓŁCZESNE ARCHIWA

s. KAROLINA ANNA KOŁODZIEJCZYK CSFB
Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie

*Wykaz Archiwów Zakonów i Zgromadzeń Zakonnych Żeńskich
i Męskich Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*

Wstęp

Zakony, jak i zgromadzenia zakonne żeńskie i męskie przez lata funkcjonowania zgromadziły bogatą dokumentację. Z czasem niektóre z nich podjęły się zorganizowania archiwum. Archiwa zakonne w głównej mierze zajmują się zabezpieczaniem i przechowywaniem materiałów archiwalnych wytworzonych przez daną rodzinę zakonną. Niektóre archiwa zakonne rozszerzają swą działalność na opracowywanie i udostępnianie archiwaliów. Warto podkreślić, że coraz więcej archiwów zakonnych posiada już wydzielone pomieszczenia dla archiwum, jak i regulamin. Z inicjatywą opracowania niniejszego zestawienia istniejących archiwów zakonnych wyszedł na zebraniu Zarządu SAK jego prezes ksiądz prof. dr hab. Władysław Piotr Właźlak.

W związku z faktem, że na terenie Polski zgromadzenia zakonne posiadają domy generalne i prowincjalne w poniższym zestawieniu zetkniemy się z archiwami zarówno generalnymi, jak i prowincjalnymi. W tabeli umieszczono nazwę potoczną i oficjalną zakonu czy zgromadzenia zakonnego, używane sigła oraz informację o danym archiwum zakonnym. Podstawowym założeniem przygotowanego zestawienia było zebranie aktual-

nych informacji kontaktowych oraz danych personalnych osób odpowiedzialnych za archiwa. Uzyskanie aktualnych informacji w niektórych przypadkach nie było możliwe z przyczyn obiektywnych. W takich przypadkach pola w tabeli pozostały puste.

Podczas przygotowywania niniejszego zestawienia posłużono się bazą wszystkich zakonów i zgromadzeń zakonnych w Polsce znajdującą się na stronie internetowej Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce: <http://www.zyciezakonne.pl/> Ustalając informacje o archiwach dla poszczególnych zakonów i zgromadzeń zakonnych dostępne dane w literaturze przedmiotu skonfrontowano z ankietami osobowymi jak i deklaracjami członkostwa SAK za lata 2004-2013, które są w posiadaniu Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych. W zestawieniu zaprezentowano ogółem 94 archiwa zakonne z czego 42 to archiwa zakonne męskie, 52 archiwa zakonne żeńskie. Według dostępnych informacji na temat istniejących na terenie Polski zakonów i zgromadzeń zakonnych pozostało do ustalenia 30 archiwów zakonnych męskich i 98 archiwów zakonnych żeńskich.

Pod tabelą umieszczono wykaz zgromadzeń zakonnych, o archiwach których nie udało się znaleźć żadnych informacji. Prezentowany tutaj wykaz archiwów zakonnych będzie w przyszłości aktualizowany i uzupełniany o kolejne archiwa zakonne. W związku z tym Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych liczy na współpracę Przełożonych Generalnych, Prowincjalnych, jak i archiwistów zakonnych. Bardzo proszę o przesyłanie informacji o istniejących, a nie ujętych w niniejszym zestawieniu archiwach, jak i uzupełnianie czy aktualizowanie danych dotyczących zaprezentowanych archiwów na adres: sekretarz@sak.net.pl

Tabela nr 1
 WYKAZ ARCHIWÓW ZAKONÓW I ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH ŻEŃSKICH W POLSCE
 (cz. 1 – nazwy archiwów i lokalizacja)

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
1	ALBERTYŃKI	Zgromadzenie Sióstr Albertynek Postępujące Ubogim	SAPU	Archiwum Zgromadzenia		ul. Woronicza 10 31-409 Kraków
2	AUGUSTIAŃKI	Zgromadzenie Sióstr Świętego Augustyna w Polsce	OSA	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Augustianek w Krakowie	ASA	ul. Skaleczna 12 31-065 Kraków
3	BENEDYKTYŃKI MNISZKI	Mniszki Zakonu Świętego Benedykta, Kongregacja Panien Benedyktynek w Polsce pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	OSB	Archiwum Sióstr Benedyktynek w Krzeszowie		58-405 Krzeszów 288
4	BENEDYKTYŃKI MNISZKI	Mniszki Zakonu Świętego Benedykta, Kongregacja Panien Benedyktynek w Polsce pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	OSB	Archiwum Opactwa Sióstr Benedyktynek w Sierpcu	ABSierpc	ul. Wojska Polskiego 28a 09-200 Sierpc
5	BENEDYKTYŃKI MNISZKI	Mniszki Zakonu Świętego Benedykta, Kongregacja Panien Benedyktynek w Polsce pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	OSB	Archiwum Opactwa Sióstr Benedyktynek w Staniątkach	ABStian	32-004 Staniątki 299

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
6	BENEDIKTYNKI MNISZKI	Mniszki Zakonu Świętego Benedykta, Kongregacja Panien Benedyktynek w Polsce pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	OSB	Archiwum Klasztoru Sióstr Benedyktynek w Żamowcu	ABZam	Żamowiec 43 84-110 Krokowa
7	BENEDIKTYNKI SAMARYTANKI	Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego	OSBSam	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego w Niegowie	ArSSam	ul. Klonowa 1 07-230 Zabrodzie, Niegow-Samaria
8	BERNARDYNKI	Mniszki Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka z Asyżu	OSF-B	Archiwum Sióstr Bernardynek w Krakowie		ul. Poselska 21 31-002 Kraków
9	BETANKI	Zgromadzenie Sióstr Rodziny Betanckiej	CSFB	Archiwum Generalne Zgromadzenia Sióstr Rodziny Betanckiej w Lublinie	AGSB	ul. Jana Pawła II 11 20-535 Lublin
10	BOROMEUSZKI MIKOŁOWSKIE	Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Mikołowie	SCB	Archiwum Sióstr Boromeuszek w Mikołowie	AZM	ul. Okrzei 27 43-190 Mikołów
11	CÓRKI BOŻEJ MIŁOŚCI	Zgromadzenie Córek Bożej Miłości	FDC	Archiwum Prowincji Polskiej Zgromadzenia Córek Bożej Miłości w Krakowie	APPCBM	ul. Pędzichów 16 31-152 Kraków

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
12	CÓRKI MARYI NIEPOKALANEJ	Zgromadzenie Córek Maryi Niepokalanej	CMN	Archiwum Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej w Nowym Mieście nad Pilicą	ACMN	ul. Rawska 5 26-420 Nowe Miasto nad Pilicą
13	DUCHACZKI (KANONICZKI)	Zgromadzenie Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia	CSS	Archiwum Generalne Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia w Krakowie	AGK	u. Szpitalna 10 31-024 Kraków
14	FELICJANKI	Zgromadzenie Sióstr Świętego Feliksa z Kantalicjo Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka Serafickiego	CSSF	Archiwum Prowincji Krakowskiej Zgromadzenia Sióstr Felicjanek w Krakowie		ul. Smoleńsk 6 31-107 Kraków
15	FELICJANKI	Zgromadzenie Sióstr Świętego Feliksa z Kantalicjo Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka Serafickiego	CSSF	Muzeum i Archiwum Marii Angeli Truszkowskiej Błogosławionej Założycielki Sióstr Felicjanek		ul. Mikołajska 18 31-027 Kraków
16	FELICJANKI	Zgromadzenie Sióstr Świętego Feliksa z Kantalicjo Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka Serafickiego	CSSF	Archiwum Felicjanek Prowincji Przemyskiej w Przemysłu	APP	ul. Poniatowskiego 33 37-700 Przemysł
17	FRANCISZKANKI RODZINY MARYI	Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi	FRM	Archiwum Główne Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Warszawie	ARM	ul. Żelazna 97 01-017 Warszawa

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
18	FRANCISZKANKI SŁUŻEBNICE KRZYŻA	Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża	FSK	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Warszawie i Laskach	AFSK	ul. Piwna 9/11 00-265 Warszawa Zakład Niewidomych-Laski 05-080 Izabelin
19	HONORATKI	Zgromadzenie Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi	CPSICM	Archiwum Generalne Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi	AZCz	ul. Klasztorna 19 42-226 Częstochowa
20	JADWIŻANKI	Zgromadzenie Sióstr św. Jadwigi od Niepokalanej Bogarodzicy Dziewicy Maryi	CSSH	Archiwum Katowickiej Prowincji Jadwizanek w Katowicach	AKPJ	ul. Leopolda 1-3 40-210 Katowice
21	KARMEELITANKI BOSE	Mniszki Bose Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel	OCD	Archiwum Klasztoru SS. Karmelitanek Bosych w Kaliszu	AKBK	Niedźwiady 40 62-800 Kalisz
22	KARMEELITANKI BOSE	Mniszki Bose Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel	OCD	Archiwum Sióstr Karmelitanek Bosych na Wesołej w Krakowie		ul. Kopernika 44 31-504 Kraków
23	KARMEELITANKI DZIECIATKA JEZUS	Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciatka Jezus	SCII	Archiwum Założyciela Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciatka Jezus		ul. Złocieniowa 38 91-358 Łódź

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
24	KATARZYŃKI	Zgromadzenie Sióstr Świętej Katarzyny Dziewicy i Męczennicy	CSC	Archiwum Prowincjalne Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy w Brantewie	APSK	ul. Moniuszki 7 14-500 Braniewo
25	KLARYSKI	Zakon Świętej Klary	OSC			pl. św. Kingi 33-340 Stary Sącz
26	KLARYSKI OD WIECZYSTEJ ADORACJI	Mniszki Klaryski od Wieczystej Adoracji	CPA	Archiwum Klarysek od Wieczystej Adoracji w Kłodzku		ul. Łukasńskiego 34 57-300 Kłodzko
27	MISJONARKI ŚWIĘTEJ RODZINY	Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny	MSF	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny w Komorowie	ASMR	ul. Słowackiego 11/13 05-806 Komorów
28	NAZARETANKI	Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu	CSFN	Archiwum Nazaretanek Prowincji Krakowskiej w Krakowie		ul. Nazaretńska 1 30-680 Kraków
29	NAZARETANKI	Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu	CSFN	Archiwum Nazaretanek Prowincji Warszawskiej w Warszawie	ANPW	ul. Czerniakowska 137 00-720 Warszawa
30	NIEPOKALANKI (bezhabitowe)	Zgromadzenie Zakonne Córek Maryi Niepokalanej	CMN	Archiwum Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej w Nowym Mieście nad Pilicą	ACMN	ul. Rawska 5 26-420 Nowe Miasto nad Pilicą

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
31	NIEPOKALANKI	Zgromadzenie Sióstr Niepokalane-go Poczęcia Najświętszej Maryi Panny	SIC	Archiwum Główne Sióstr Niepokalank w Szymanowie		ul. Szkolna 2 96-516 Szymanów
32	NORBERTANKI (kontemplacyjne)	Zakon Norbertański, Siostry Kanoniczki Regularne Zakonu Premonstratensów	OPraem	Archiwum Sióstr Norbertanek w Imbramowicach k. Olsza	ANI	32-042 Imbramowice 105
33	NORBERTANKI (kontemplacyjne)	Zakon Norbertański, Siostry Kanoniczki Regularne Zakonu Premonstratensów	OPraem	Archiwum Sióstr Norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie	ANZ	ul. T. Kościuszki 88 30-114 Kraków
34	PALLOTYNKI	Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Apostolstwa Katolickiego	SAC	Archiwum Dokumentacji Audiowizualnej Polskiej Prowincji Pallotynek w Gdańsku	ADAPPP SAC	ul. Malczewskiego 144 80-114 Gdańsk
35	PALLOTYNKI	Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Apostolstwa Katolickiego	SAC	Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Apostolstwa Katolickiego		ul. Płomska 20 03-700 Warszawa
36	PASTERKI	Zgromadzenie Sióstr Pasterek od Opatrności Bożej	CSDP	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej	AZ	87-330 Jabłonowo-Zamek 19

Lp.	Półoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
37	PREZENTKI	Zgromadzenie Panien Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny	CVPBMV	Archiwum Zgromadzenia Panien Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny w Krakowie	AZSP	ul. św. Jana 7 31-017 Kraków
38	SALWATORIANKI	Zgromadzenie Sióstr Boskiego Zbawiciela	SDS	Archiwum Polskiej Prowin- cji Salwatorianek	APP SDS	ul. Uzdrowskowa 38 43-230 Goczałko- wice
39	SERAFITKI	Zgromadzenie Córki Matki Bożej Bolesnej	CMBB	Archiwum Generalne Sióstr Serafitek w Krakowie	AGSeraf	ul. Łowiecka 3 30-106 Kraków
40	SERCANKI	Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego	SSCJ	Archiwum Główne Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego w Krakowie	AGSI.NSJ	ul. Garmarska 24 31-115 Kraków
41	SIOSTRY IMIENIA JEZUS	Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Imienia Jezus pod opieką Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych	CSNJ	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Imienia Jezus	AZSIJ	ul. W. Smoleńskie- go 31 01-698 Warszawa
42	SIOSTRY NOTRE DAME	Zgromadzenie Sióstr Szkolnych de Notre Dame	SSND	Archiwum Prowincjalne Sióstr Szkolnych de Notre Dame w Opole	APND Opole	ul. Mały Rynek 5 45-020 Opole

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
43	SIOSTRY SACRÉ COEUR	Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Serca Jezusa	RSCJ	Archiwum Prowincjalne Sacré Coeur w Warszawie	APSCW	ul. Tanezna 65 02-829 Warszawa
44	SŁUŻEBNICZKI DEBICKIE	Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej	BDNP	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej w Dębicy	AZ SL.BDNP	ul. bł. E. Bojanowskiego 8-10 39-200 Dębica
45	SŁUŻEBNICZKI STAROWIEJSKIE	Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej	CSSBMVIC	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej w Starej Wsi k. Brzozowa	AGSS	36-201 Stara Wieś koło Brzozowa 460
46	SŁUŻEBNICZKI WIELKOPOLSKIE	Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny	CSAIVMBV	Archiwum Generalne Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Luboniu koło Poznania	AGSP	pl. bł. E. Bojanowskiego 6 62-031 Luboń
47	SŁUŻKI NMP	Zgromadzenie Sióstr Służek Najsw. Maryi Panny Niepokalanej z Marówki	CSSBVMi	Archiwum Główne Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej w Marówce	AGSI	Marówka 26-400 Przysucha

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
48	TEREZJANKI	Zgromadzenie Sióstr Świętej Teresy od Dzieciątka Jezus	CST	Archiwum Generalne Zgromadzenia Sióstr Świętej Teresy od Dzieciątka Jezus w Podkowie Leśnej	ArST	ul. Ejsmondka 17 05-807 Podkowa Leśna
49	URSZULANKI SZARE	Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego	USJK	Archiwum Główne Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego w Pniewach	AGU.sjk	ul. bl. U. Ledóchowskiej 1 62-045 Pniewy
50	URSZULANKI UNII RZYMSKIEJ	Unia Rzymska Zakonu Świętej Urszuli	OSU	Archiwum Prowincjalne Urszulanek Unii Rzymskiej w Krakowie	APUUR	ul. Starowińska 9 31-038 Kraków
51	WESTIARKI JEZUSA	Zgromadzenie Sióstr Westiarek Jezusa	CSVI	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Westiarek Jezusa w Warszawie	AWJ	ul. Bracka 23/45 00-028 Warszawa
52	ZGROMADZENIE SIÓSTR WSPÓLNEJ PRACY OD NIEPOKALANEJ MARYI	Zgromadzenie Sióstr „Wspólnej Pracy” od Niepokalanej Maryi	CLC	Archiwum Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi we Włocławku	ASWP	ul. Orla 9 87-800 Włocławek

Tabela nr 2

WYKAZ ARCHIWÓW ZAKONÓW I ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH ŻEŃSKICH W POLSCE
(cz. 2 – ogólne dane o archiwach)

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
1	ALBERTYŃKI	archiwum@albertynki.pl plarchiwumsapu@albertynki.pl	12/413559912 /412629512 /4118677		http://www.albertynki.pl/domy-generalna.php	
2	AUGUSTIANKI		12/4306052	s. Aleksandra Józefa Trojan OSAUG		Zasób uporządkowany.
3	BENEDYKTYŃKI MNISZKI		75/7423380	s. Edyta Wójcik		Zasób jest uporządkowany i opisany.
4	BENEDYKTYŃKI MNISZKI		24/2752613	s. Maria Paula Cedro OSB		Część zasobu archiwum została uporządkowana.
5	BENEDYKTYŃKI MNISZKI		12/2818058	s. Janina Assumpta Lizoń OSB		Zasób jest uporządkowany i opisany.
6	BENEDYKTYŃKI MNISZKI		58/6737514	s. dr Małgorzata Borkowska		Zasób jest uporządkowany i opisany.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
7	BENEDIKTYNKI SAMARYTANKI	osbsam@zakon.opoka.org.pl	29/7571282	Każdorazowa sekretarka generalna		Zasób jest częściowo uporządkowany i opisany.
8	BERNARDYNKI	bbenigna@poczta.fm	12/4222246	s. Benigna Teresa Dziwota		Archiwalia do końca XIX w. są uporządkowane i opisane.
9	BETANKI	archiwum.betanki@wp.pl	81/5275982	s. mgr Karolina Anna Kołodziejczyk CSFB		Zasób w trakcie porządkowania.
10	BOROMEUSZKI MIKOŁOWSKIE		32/1262270	każdorazowa sekretarka generalna		Zasób jest uporządkowany; nie jest opisany.
11	CÓRKI BOŻEJ MIŁOŚCI	fdekrakow@poczta.onet.pl	12/6337500	s. dr Zofia Rusztyn		Zasób nie jest jeszcze uporządkowany i opisany.
12	CÓRKI MARYI NIEPOKALANEJ			s. Danuta Pedrycz		

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
13	DUCHACZKI (KANONICZKI)		12/4225459	s. Irena Drozd		Zasób jest uporządkowany i częściowo opisany.
14	FELICJANKI	feliks@zakon.opoka.org.pl	12/4220837			Zasób nie jest jeszcze uporządkowany i opisany.
15	FELICJANKI	muzeum-mat@cssf.opoka.org.pl	12/4227478		http://www.muzeum-mat.cssf.opoka.org.pl/cms/kontakt.html	
16	FELICJANKI	felix_pr@przemysl.opoka.org.pl	16/670722416/6706295	s. mgr Maria Dobrawa Łupiecka CSSF		Zasób jest uporządkowany i opisany.
17	FRANCISZKANKI RODZINY MARYI		22/8383873	s. dr Teresa Antonietta Frącek RMs. mgr Teresa Komar RM		Zasób jest w większości uporządkowany i opisany.
18	FRANCISZKANKI SŁUŻEBNICE KRZYŻA	piwna@polbox.compiwna@fsk.opoka.org.pl rchiwumfsk@laski.edu.pl	22/831022122/7522004 w. 285	s. mgr Alverna Lucyna Dz-wonniks. mgr Rut Wostieks. Faustyna		Zasób jest uporządkowany, akta Zaufycieli opisane.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
19	HONORATKI	archiwum@honoratki.pl	34/3656476		http://www.honoratki.pl/index.php?option=com_contact&view=contact&id=31&Itemid=101	
20	JADWIŻANKI		32/2580700	s. Urszula Spaleks. Fatima Waloszczyk		Zasób jest uporządkowany i opisany.
21	KARMEŁITANKI BOSE		62/7602281	s. Monika Makowiak		Zasób w trakcie porządkowania.
22	KARMEŁITANKI BOSE		12/4214118			Zasób prowizorycznie uporządkowany i opisany.
23	KARMEŁITANKI DZIECIATKA JEZUS	azkarmel@archidiecezja.lodz.pl	42/659249742/659217		http://archidiecezja.lodz.pl/azkarmel/oa_muzeum.html	
24	KATARZYŃKI	reginaoeli@poland.com	55/2432687	s. M. Magdalenia Krebs CSC		Zasób opracowany w 1987 r.
25	KLARYSKI		18/4460499	s. M. Elżbieta Wielebińska OSC		Udostępniane tylko wybrane części zespołu po uzyskaniu zgody Biskupa z Tarnowa.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
26	KLARYSKI OD WIECZYSTEJ ADORACJI		74/8672827	s. Rafała Baldys		Zasób nie jest opracowany.
27	MISJONARKI ŚWIĘTEJ RODZINY	misjonarki_sw_rodziny@wp.pl	22/7981767	s. Joanna Mieczysława Babińska		Zasób jest uporządkowany i opisany.
28	NAZARETANKI	nazaretanki@nazaretanki.krakow.pl	12/6544210	s. mgr lic. Danuta Kozieł CSFN		Archiwum w trakcie organizacji.
29	NAZARETANKI	teresag@nazaretanki.pl	22/8417185	s. M. Teresa Górska		Zasób jest uporządkowany, nie jest jeszcze w całości opisany.
30	NIEPOKALANKI (bezhabitowe)		48/6741085	s. Eligia Stanisława Chaber		Zasób jest uporządkowany i opisany.
31	NIEPOKALANKI	archiwum@niepokalanki.pl pismostry@niepokalanki.pl plmmacieja@loniep.szymanow.ids.pl	46/861350846 /8613550 w. 247	s. Janina Martyńska	http://www.niepokalanki.pl/index.php?op=domy&t=tabl	Zasób jest uporządkowany; nie jest opisany.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
32	NORBERTANKI (kontemplacyjne)		12/3894806	s. Antonina Irena Zaczyńska		Zasób jest porządkowany, opisywany i mikrofilmowany.
33	NORBERTANKI (kontemplacyjne)		12/4271318	s. Paula Zofia Torczyńska		Zasób częściowo opracowany.
34	PALLOTYNKI		58/3021102	s. mgr M. Władysława Podworna SAC		Zasób jest uporządkowany i opracowany.
35	PALLOTYNKI	mwsekret@softland.net.pl	22/6796343	s. Blanka Sławinska		
36	PASTERKI		56/4957050	s. Sylwia Prokopowicz		Zasób jest częściowo uporządkowany i opisany.
37	PREZENTKI		12/4226500	s. Genowefa (Lucylla) Łukasiks. Renata Gąsior		Zasób jest uporządkowany i opisany.
38	SALWATORIANKI	siostry@sds.pl	32/210731032 /210729032 /7386929	sekretarka prowincjalna		Zasób jest uporządkowany.
39	SERAFITKI	serafgen@pro.onet.pl	12/4226289	sekretarka generalna		Zasób jest częściowo uporządkowany.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
40	SERCANKI	snsjkrakow@zakon.opoka.org.pl	12/422576612 /4218668	s. mgr Konrada – Mariola Dębicka		Zasób jest uporządkowany i częściowo opisany.
41	SIOSTRY IMIENIA JEZUS		22/8336570	kazdorazowa sekretarka generalna		Akta z lat 1887-1970 są częściowo uporządkowane i opisane.
42	SIOSTRY NOTRE DAME		77/4542591	s. mgr Maria Amata Kupkas. Maria Konsołata Zajęc		Zasób jest uporządkowany i opisany.
43	SIOSTRY SACRE COEUR	pro@sc.opoka.org.pl	22/6433803	s. Krystyna Śmigiel RSCJ		Akta Prowincji w Warszawie są w trakcie porządkowania.
44	SŁUŻEBNICZKI DĘBICKIE		14/6702714	s. mgr Magdalenia Helidonia Murzyn		Zasób jest porządkowany i opisywany.
45	SŁUŻEBNICZKI STAROWIEJSKIE		13/4341476			Zasób jest uporządkowany i opisany.
46	SŁUŻEBNICZKI WIELKOPOLSKIE	sluzebniczki.lubon@wp.pl	61/8130122	s. Noemi Wysecka		
47	SŁUŻKI NMP	sluzki_mariowka@poczta.onet.pl	48/6751728	Helena Brygotówna		Zasób jest częściowo uporządkowany i opisany.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi o zasobie
48	TEREZJANKI	cst@wa.onet.pl	22/7589997	s. Mariola Lewicka CST		Zasób w trakcie porządkowania. Uporządkowano akta Założyciela Zgromadzenia.
49	URSZULANKI SZARE		61/2938102	s. Ancilla Kosicka		Zasób jest uporządkowany i opisany.
50	URSZULANKI UNII RZYMSKIEJ	osu_aprow@osu.pl	12/431066812 /4218411	s. mgr Iwona Naglik		Zasób jest częściowo uporządkowany i opisany.
51	WESTIARKI JEZUSA		22/8270636			Zasób nie jest uporządkowany i opisany.
52	ZGROMADZENIE SIÓSTR WSPÓLNEJ PRACY OD NIEPOKALANEJ MARYI		54/2313228	s. dr Laurencja Jędrzejczak		Zasób w trakcie porządkowania.

WYKAZ
ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH ŻEŃSKICH
NIE UJĘTYCH W SPISIE Z POWODU BRAKU
INFORMACJI O ISTNIEJĄCYM
ARCHIWUM ZAKONNYM LUB ARCHIWUM
ZGROMADZENIA ZAKONNEGO:

1. Adoratorcki Krwi Chrystusa
2. Antonianki
3. Antoninki
4. Anuncjatk
5. Baptystynki
6. Bazylianki
7. Benedyktyнки Misjonarki
8. Benedyktyнки Oblatki
9. Benedyktyнки Obliczanki
10. Benedyktyнки Sakramentki
11. Betlejemitki
12. Boromeuszki Trzebnickie
13. Brygidki
14. Córki Maryi
15. Córki Najczystszeo Serca Maryi
16. Córki św. Franciszka
17. Dominikanki
18. Dominikanki Klauzurowe
19. Dominikanki Matki Bożej Różańcowej
20. Dominikanki Misjonarki
21. Elżbietanki
22. Elżbietanki Cieszyńskie
23. Eremitki św. Brunona
24. Eucharystki

25. Franciszki Maryi Nieustającej Pomocy
26. Franciszki Misjonarki Maryi
27. Franciszki od Chrześcijańskiej Miłości
28. Franciszki od Cierpiących
29. Franciszki od Pokuty i Miłości Chrześcijańskiej
30. Franciszki Przemienienia Pańskiego
(Córki św. Franciszka z Florencji)
31. Franciszki Szkolne
32. Franciszki Szpitalne
33. Jadwiżanki Wawelskie
34. Józefitki
35. Kamedulki
36. Kamilianki
37. Kanosjanki
38. Kapucynki Mniszki
39. Kapucynki Serca Jezusowego
40. Karmelitanki Misjonarki
41. Karmelitanki Misjonarki Tereźjanki
42. Klawerianki
43. Loretanki
44. Magdalenki od Pokuty
45. Marianki
46. Matki Bożej Miłosierdzia
47. Matki Bożej z Karmelu
48. Małe Siostry Jezusa
49. Michalitki
50. Misjonarki Chrystusa Króla
51. Misjonarki Klaretynki
52. Misjonarki Kombonianki
53. Misjonarki Miłości

54. Misjonarki Skalabrynianki
55. Misjonarki Szkoły
56. Nativitanki
57. Oblatki Serca Jezusa
58. Obliczanki
59. Orionistki
60. Pasjonistki
61. Pasjonistki św. Pawła od Krzyża
62. Pasterzanki
63. Paulistki
64. Pijarki
65. Pocieszycielki Najświętszego Serca Jezusa
66. Redemptorystki
67. Rycerki Niepokalanej
68. Salezjanki
69. Samarytanki
70. Siostry Białe
71. Siostry Bożego Serca Jezusa
72. Siostry Duszy Chrystusowej
73. Siostry Jezusa Miłosiernego
74. Siostry Matki Bożej Syjonu
75. Siostry Miłosierdzia (Szarytki)
76. Siostry Nauczycielki od św. Doroty Córki Najświętszych Serc
77. Siostry Niepokalanego Serca Maryi
78. Siostry od Aniołów
79. Siostry Opatrzności Bożej
80. Siostry św. Józefa z Cluny
81. Siostry św. Pawła – Paulistki
82. Siostry Świętej Rodziny z Bordeaux

83. Siostry Szensztackie
84. Siostry Szensztackie Wieczystej Adoracji
85. Siostry Szpitalne Miłosierdzia
86. Siostry Szpitalne od Najświętszego Serca Jezusa
87. Siostry Zgromadzenia „Jedność”
88. Sługi Jezusa
89. Służebnice Ducha Świętego (Werbistki)
90. Służebnice Ducha Świętego od Wieczystej Adoracji
91. Służebnice Najświętszej Maryi Panny
92. Uczennice Boskiego Mistrza
93. Uczennice Krzyża
94. Wizytki
95. Wspólnota Niepokalanej Matki Wielkiego Zawierzenia
96. Wspomożycielki Dusz Czyścowych
97. Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa Pana
98. Zmartwychwstanki

Bliższe informacje na temat wyżej wymienionych zakonów czy zgromadzeń zakonnych żeńskich wraz z adresami stron internetowych można znaleźć na stronie:

<http://www.zyciezakonne.pl/dzialy/informator/zakony-zen-skie/>.

Tabela nr 3

WYKAZ ARCHIWÓW ZAKONÓW I ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH MĘSKICH W POLSCE
(cz. 1 – nazwy archiwów i lokalizacja)

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
1	ALBERTYNI	Zgromadzenie Braci Trzeciego Zakonu św. Franciszka z Asyżu Posługujących Ubogim	CFA	Archiwum Braci Albertynów		ul. Krakowska 43 31-066 Kraków
2	AUGUSTIANIE	Zakon św. Augustyna	OSA	Archiwum Ojców Augustynianów w Krakowie		ul. Sienna 16 31-041 Kraków
3	BENEDYKTYNI	Zakon św. Benedykta	OSB	Archiwum Opactwa Benedyktynów w Tyńcu		ul. Benedyktynska 37 30-375 Kraków
4	BONIFRATRY	Zakon Szpitalny św. Jana Bożego	OH	Archiwum Ojców Bonifratrów w Cieszynie	ABC	pl. ks. J. Londziana 143-400 Cieszyn
5	CHRYSTUSOWCY	Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej	TChr	Archiwum Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu	ATCHR	ul. Panny Maryi 4 60-962 Poznań
6	CYSTERSI	Zakon Cystersów	S.O.Cist.	Archiwum Cystersów w Mogile	ACM	ul. Klasztorna 11 31-979 Kraków

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
7	CYSTERSI	Zakon Cystersów	S.O.Cist.	Archiwum Opactwa Cystersów w Szczyrzycu		34-623 Szczyrzyc koło Limanowej
8	DOMINIKANIE	Zakon Kaznodziejski	OP	Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie	ADK	ul. Stolarska 12 31-043 Kraków
9	DUCHACZE	Zgromadzenie Ducha Świętego pod opieką Niepokalanego Serca NMP	CSSp	Archiwum Prowincjalne Zgromadzenia Ducha Świętego		al. Jana Pawła II 117 85-152 Bydgoszcz
10	FRANCISZKANIE (BERNARDYNI)	Zakon Braci Mniejszych	OFM	Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie	APBK	ul. Bernardyńska 2 30-960 Kraków
11	FRANCISZKANIE (REFORMACI)	Zakon Braci Mniejszych	OFM	Archiwum Klasztoru Ojców Reformatów w Bieczu		ul. Kazimierza Wielkiego 238-250 Biecz
12	FRANCISZKANIE (REFORMACI)	Zakon Braci Mniejszych	OFM	Archiwum Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych	AFRKr	ul. Reformacka 4 31-012 Kraków
13	FRANCISZKANIE	Zakon Braci Mniejszych	OFM	Archiwum Prowincji OO. Franciszkanów w Katowicach		ul. Panewnicka 76 40-760 Katowice

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
14	FRANCISZKANIE	Zakon Braci Mniejszych	OFM	Archiwum Prowincji św. Franciszka z Asyżu Zakonu Braci Mniejszych – Franciszkanów w Poznaniu		ul. Garbary 22 61-867 Poznań
15	FRANCISZKANIE	Zakon Braci Mniejszych	OFM	Archiwum Główne Zakonu Braci Mniejszych Prowincji św. Jadwigi we Wrocławiu	AGPW r	al. J. Kasprowicza 2651-161 Wrocław
16	FRANCISZKANIE	Zakon Braci Mniejszych Prowincji Wrocławskiej	OFM	Archiwum Klasztoru Franciszkanów na Górze Świętej Anny		ul. Klasztorna 6 47-154 Góra Świętej Anny
17	FRANCISZKANIE (KONWENTUALNI)	Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych	OFMConv	Archiwum Prowincji OO. Franciszkanów w Krakowie	AFK	pl. Wszystkich Świętych 5 31-004 Kraków
18	FRANCISZKANIE (KONWENTUALNI)	Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych	OFMConv	Archiwum Prowincji Matki Bożej Niepokalanej Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych		ul. Zakroczyńska 1 00-225 Warszawa
19	JEZUICI	Towarzystwo Jezusowe	TJ	Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie	APPP-TJ	Mały Rynek 8 31-041 Kraków

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
20	JEZUICI	Towarzystwo Jezusowe	TJ	Archiwum Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej TJ		ul. Narbutta 21 02-536 Warszawa
21	KAPUCYNI	Zakon Braci Mniejszych Kapucynów	OFMCap	Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów w Krakowie		ul. Loretańska 11 31-114 Kraków
22	KAPUCYNI	Zakon Braci Mniejszych Kapucynów	OFMCap	Archiwum Warszawskiej Prowincji Kapucynów		ul. bł. H. Koźmińskiego 36, 05-170 Zakroczym
23	KARMELICI	Zakon Braci Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel	OCarm	Archiwum Prowincji i Klasztoru Karmelitów w Krakowie „Na Piasku”	AKKr	ul. Karmelicka 19 31-131 Kraków
24	KARMELICJ BOSI	Karmelici Bosi	OCD	Archiwum Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej	AKPKB	Czerna 79 32-063 Krzeszowice
25	MARIANIE	Zgromadzenie Księży Marianów pw. Najświętszej Maryi Panny	MIC	Archiwum Marianów Prowincji Polskiej w Warszawie	AMPP	ul. Bonifacego 9 02-914 Warszawa
26	MICHALICI	Zgromadzenie Świętego Michała Archanioła	CSMA	Archiwum Generalne Zgromadzenia św. Michała Archanioła w Markach-Strudze	AG-CSMA	al. J. Piłsudskiego 248/252, 05-261 Marki

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
27	MISJONARZE ŚW. WINCENTEGO à PAULO	Zgromadzenie Księży Misjonarzy św. Wincentego f Paulo	CM	Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy	AMS	ul. Stradomska 4 31-058 Kraków
28	OBLACI	Zgromadzenie Misjonarzy Oblatów Najświętszej i Niepokalanej Panny Maryi	OMI	Archiwum Prowincjalne Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Poznaniu	OMI	ul. Ostatnia 14 60-102 Poznań
29	ORIONIŚCI	Zgromadzenie „Małe Dzieło Boskiej Opatrzności”	FDP	Archiwum Orionistów w Zduńskiej Woli	AOZW	ul. Łaska 88, 98-220 Zduńska Wola
30	PALLOTYNI	Zgromadzenie Apostolstwa Katolickiego	SAC	Archiwum Prowincji Warszawskiej Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Warszawie	APPSAC	ul. Skaryszewska 12 03-802 Warszawa
31	PASIONIŚCI	Zgromadzenie Męki Pańskiej	CP	Archiwum Prowincji Polskiej Zgromadzenia Pasjonistów w Warszawie	APPCP	ul. Zamieniecka 21 04-158 Warszawa
32	PAULINI	Zakon Braci św. Pawła Pierwszego Pustelnika	OSPPE	Archiwum Ojców Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie	AJG	ul. Kordeckiego 2 42-225 Częstochowa
33	PAULINI	Zakon Braci św. Pawła Pierwszego Pustelnika	OSPPE	Archiwum Paulinów „Na Skatce” w Krakowie	ASK	ul. Skateczna 15 31-065 Kraków

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
34	PIJARZY	Zakon Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkoł Pobożnych	SP	Archiwum Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów		ul. Pijarska 2 31-015 Kraków
35	REDEMPTRYŚCI	Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela	CSSR	Archiwum Prowincji Warszawskiej Redemptorystów w Tuchowie		ul. Wysoka 1 33-170 Tuchów
36	SALETYNI	Zgromadzenie Księżych Misjonarzy Matki Boskiej z La Salette	MS	Archiwum Prowincjalne Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Krakowie	APMSK	ul. Koszalińska 12 30-407 Kraków
37	SALEZJANIE	Towarzystwo św. Franciszka Salezego	SDB	Archiwum Salezjanów Inspektorii Krakowskiej w Krakowie	ASIK	ul. Konfederacka 6 30-306 Kraków
38	SALEZJANIE	Towarzystwo św. Franciszka Salezego	SDB	Archiwum Salezjanów Inspektorii Warszawskiej w Warszawie	ASIK	ul. Kawczyńska 53 03-775 Warszawa
39	SALEZJANIE	Towarzystwo św. Franciszka Salezego	SDB	Archiwum Salezjańskie Inspektorii Piłskiej		ul. Jana Bosko 1 64-920 Piła
40	SALWATORIANIE	Towarzystwo Boskiego Zbawiciela	SDS	Archiwum Generalne Salwatorianów	AGS	Via della Conciliazione, 51 I - 00193 ROMA

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	Oficjalna nazwa Zgromadzenia	Sigła zakonne	Nazwa archiwum	Znak archiwum	Adres archiwum
41	WERBIŚCI	Zgromadzenie Słowa Bożego	SVD	Archiwum Polskiej Prowincji Księży Werbistów w Pienieźnie	APP SVD	Kolonia 19 14-520 Pienieźno
42	ZMARTWYCHWSTAŃCY	Zgromadzenie Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa	CR	Archiwum Polskiej Prowincji Zmartwychwstańców w Krakowie	APPCR	ul. ks. S. Pawlickiego 1 30-320 Kraków

Tabela nr 4
WYKAZ ARCHIWÓW ZAKONÓW I ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH MĘSKICH W POLSCE
 (cz. 2 – ogólne dane o archiwach)

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
1	ALBERTYNI		12/4295664	br. Hieronim Jerzy Moroz		
2	AUGUSTIANIE		12/4224094			Od 1952 r. zespół znajduje się w zasobie Archiwum Państwowego w Krakowie.
3	BENEDIKTYNI	michal@benedykty-ni.pl	12/2675526	dr Janusz Wacław Koralewskio, mgr Tomasz Michał Gronowski OSB		
4	BONIFRATRY		33/8581595	o. dr hab. Marcin Maksymilian Łobożek	http://bonifratrzy-archiwum.pl/	Zasób uporządkowany i opisyany.
5	CHRYSTUSOWCY		61/6472100	ks. prof. dr hab. Bernard Kołodziej TChr		Zasób w trakcie opracowywania.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
6	CYSTERSI	archiwum@mogila.cystersi.pl	12/644233112 /6446992	o. Karol Tafiński OCist.	http://www.mogila.cystersi.pl/	Do 1919 r. akta uporządkowane i opisane.
7	CYSTERSI		18/3340520	o. Eugeniusz Włodarczyk		Zasób częściowo uporządkowany i opisany.
8	DOMINIKANIE	archiwum@dominikanie.pl	12/423161312 /4230080	o. Jan Andrzej Spież OPo. dr Ireneusz Wysokiński OP		Podstawowe zbiory, obejmujące okres od 1227 r. do XX w. są uporządkowane i opisane.
9	DUCHACZE	cssppol@lo.pl	52/3711338	o. Grzegorz Kosiński CSSp	http://www.duchacze.pl/index.php?article=51&gal=0&ts=2&opt=0	Zasób w trakcie porządkowania.
10	FRANCISZKANIE (BERNARDYNI)	kuria@bernardyni.ofm.pl	12/4221650	o. prof. dr hab. Wiesław Franciszek Murawiec OFMo. Józef Kachel OFM	http://www.bernardyni.com.pl/wspolnota_klasztoru.htmlhttp://www.bernardyni.pl/urzedy-i-referyaty-prowincej.htmlhttp://bernardyni.pl/kuria/zarz.htm	W 1960 r. zakończono porządkowanie i opracowywanie ówczesnego zasobu.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
11	FRANCISZKANIE (REFORMACI)		13/4471057			Zasób w całości jest opracowany.
12	FRANCISZKANIE (REFORMACI)	reformacka@ofm.krakow.pl	12/4222966	o. Grzegorz Antoni Wiśniewski OFMo. Eryk Sławomir Hoppe OFM	www.ofm.krakow.pl	Zasób Archiwum jest porządkowany i opisywany.
13	FRANCISZKANIE			o. Norbert Kubica. Syrach Jamicki OFM	http://www.panewniki.franciszkanie.pl/index.php/zarzpd-provincji-mainmenu-31/26-urz	Zasób jest uporządkowany i częściowo opisany.
14	FRANCISZKANIE	kuria_ofm@poznan.ofm.opoka.org.pl	61/853050761/8552195	o. mgr Benigny Zbigniew Piechota OFM		Zasób Archiwum uporządkowany.
15	FRANCISZKANIE	archiwista@franciszkanie.com	71/327355071/3273552	o. Ireneusz Krzysztof Bednarek OFM	http://www.franciszkanie.com/private/2012,013.htm	Zasób Archiwum uporządkowany.
16	FRANCISZKANIE		77/ 4630900	Kustoszem Archiwum jest Gwardian Klasztoru	http://www.swanna.com.pl/view-page.php?page_id=18	

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
17	FRANCISZKANIE	archiwum.krakow@franciszkanie.pl	12/422537612 /4227115 w. 28	o. dr Adam Mączka OFMConv		Zasób Archiwum uporządkowany w 70%.
18	FRANCISZKANIE	dmyszk@franciszkanie.pl	22/8317198	o. dr Roman Aleksander Soczewka, Dariusz Myszk	http://www.franciszkanie-warszawa.pl/prowincja/archiwum	
19	JEZUICI	archiwum@jezuici.krakow.pl	12/4281500 w. 32	ks. prof. dr hab. Ludwik Grzebień SJks. dr Stanisław Pyszka SJ		Zasób Archiwum jest uporządkowany i opisany.
20	JEZUICI	archiwum@jezuici.pl	22/5421021	o. Tadeusz Pronobis SJ		
21	KAPUCYNI	archiwum@kapucyni.pl	12/422480312 /2928163 w. 183	o. Krzysztof Niewiadomski OFMCap	http://krakow.kapucyni.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=134&Itemid=170	Zasób Archiwum jest uporządkowany i opisany.
22	KAPUCYNI	abikap@uksw.edu.pl	22/7852328 w. 3522 /7853496	br. Grzegorz Filipiuk OFMCap.	http://www.cdh.ofmcap.pl/readarticle.php?article_id=1	Opracowane zostały podstawowe zespoły Archiwum.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
23	KARMELCI	provincia@karmel.krakow.pl	12/6321173 w. 143	mgr Szymon Sulecki	http://www.archiwum.karmelici.pl/	Zasób Archiwum jest uporządkowany i opisany.
24	KARMELCI BOSI		12/2820065	o. prof. dr hab. Benignus Józef Wanat OCD		Zasób Archiwum jest uporządkowany i opisany.
25	MARIANIE	archiwum@marianie.pl	22/6422371	ks. mgr lic. Krzysztof Trojan MICdk mgr Tadeusz Górski MIC	http://www.marianie.pl/index.php?page=pages&text=47	Zasób Archiwum jest uporządkowany. W pełni opisane są niektóre zespoły zamknięte.
26	MICHALICI	agcsma@polnet.cc	22/7811490 w. 1922/7812836 w. 19	ks. dr Roman Majka CSMA	http://www.agcsma.polnet.cc/ http://www.michalici.pl/kontakt	Trwają prace nad porządkowaniem oraz opisywaniem materiałów archiwalnych.
27	MISJONARZE ŚW. WINCENTEGO à PAULO	biblioteka@mis-siocm.org.pl	12/4228877 w. 239 lub 224	ks. Tomasz CM	http://www.misjonarze.pl/	Zasób Archiwum w 80 % jest uporządkowany, trwa jego opisywanie.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
28	OBLACI	sekrprow@omi.org.pl	61/8306517	o. Jan Chmistrz OMI	www.omi.org.pl	Zasób Archiwum (1922-2001) jest uporządkowany, nie jest opisany.
29	ORIONIŚCI	orionewsdpl@poczta.onet.pl	43/8232740	ks. dr Bolesław Majdak FDP		Zasób Archiwum z lat 1923-1939 jest uporządkowany.
30	PALLOTYNI		22/8182715	ks. dr hab. Kazimierz Nowak SAC	www.ecclesia.org.pl	Zasób Archiwum jest uporządkowany i opisany.
31	PASIONIŚCI		22/6107951			Zasób Archiwum jest obecnie porządkowany i opisany.
32	PAULINI	archiwum@jasnagora.pl	34/3777777 w. 460	o. mgr Melchior Królik OSPPEo. lic. Jarosław Łuniewski OSPPE		Zasób uporządkowano po pożarze.
33	PAULINI		12/421724412 /4230948	o. dr Rafał Wilk OSPPEo. Grzegorz Prus OSPPE		Zasób Archiwum jest uporządkowany i opracowany.

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
34	PIJARZY	archiwum@pijarzy.pl	12/4222255 w. 36	Agnieszka Szmerek	http://www.pijarzy.pl/?strona,menu,pol,glowna,0,0,349,z_pijarskiego_archiwum,ant.html	
35	REDEMPTRYŚCI		14/6525456	o. Kazimierz Plebanek CSSR		Zasób Archiwum jest porządkowany.
36	SALETYNI		12/2663234	ks. dr Piotr Jamiol MS	http://saletyni.pl/dzialalnosc/archiwum-prowincjalne	Trwa porządkowanie i opisywanie zbiorów.
37	SALEZJANIE	szafarski@salezjanie.krakow.pl	12/2664000	ks. Michał Szafarski		Zasób Archiwum jest uporządkowany i opisany.
38	SALEZJANIE	sdb@pro.onet.pl	22/8186551 w. 210 lub 158	ks. dr Jan Pietrzykowski SDB		Zasób Archiwum jest uporządkowany i opisany.
39	SALEZJANIE	wonsal_@poczta.onet.pl	67/3516444	ks. dr Jarosław Wąsowicz SDB		
40	SALWATORIANIE		39/06686291		http://www.sds.org/index.php?option=com_content&view=article&id=153&Itemid=191&lang=pl	

Lp.	Potoczna nazwa Zgromadzenia	e-mail archiwum	Telefon archiwum	Archiwista imię i nazwisko, tytuł	Strona www	Uwagi
41	WERBIŚCI	ali@seminarium.org.pl	55/2429100 w. 229 lub 296	ks. dr Alfons Labudda SVD		Zasób Archiwum jest uporządkowany, obecnie trwa jego opisywanie.
42	ZMARTWYCH- WSTAŃCY	kuriaer@kr.onet.pl	12/267180012 /2672966	ks. Jerzy Rolka CR	http://www.zmartwychwstancy.pl/admi.html	Archiwum zostało przeniesione z Warszawy. Jesienią 1996 r. ukończono opracowywanie nowego katalogu.

WYKAZ
ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH MĘSKICH
NIE UJĘTYCH W SPISIE Z POWODU BRAKU
INFORMACJI O ISTNIEJĄCYM ARCHIWUM
ZAKONNYM LUB ARCHIWUM ZGROMADZENIA
ZAKONNEGO:

1. Barnabici
2. Bazylianie
3. Bracia Gabrieliści
4. Bracia Pocieszyciele
5. Bracia Serca Jezusowego
6. Bracia Szkolni
7. Doloryści
8. Filipini
9. Guanellianie
10. Józefici
11. Kameduli
12. Kamilianie
13. Kanonicy Regularni
14. Kapucyni Tercjarze
15. Klaretyni
16. Kombonianie
17. Mali Bracia Jezusa
18. Marianiści
19. Misjonarze Krwi Chrystusa
20. Misjonarze Matki Bożej Pocieszenia
21. Misjonarze Świętej Rodziny
22. Misjonarze z Mariannahill
23. Ojcowie Biali

24. Pauliści
25. Rogacjoniści
26. Sercanie
27. Sercanie Biali
28. Stowarzyszenie Misji Afrykańskich
29. Synowie Maryi
30. Trynitarze

Bliższe informacje na temat wyżej wymienionych zakonów czy zgromadzeń zakonnych męskich wraz z adresami stron internetowych można znaleźć na stronie:

<http://www.zyciezakonne.pl/dzialy/informator/zakony-meskie/>.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

1. *Ankiety osobowe członka Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych 2004-2013*, Sekretariat SAK, bez sygn.
2. *Deklaracje Członkostwa Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych 2004-2013*, Sekretariat SAK, bez sygn.

LITERATURA

1. *Archiwa Kościoła Katolickiego w Polsce. Informator*, opr. M. Dębowska, Kielce 2002, s. 121-238.
2. *Archiwa w Polsce. Informator adresowy*, NDAP, Warszawa 2002, s. 85-106.
3. Daniluk M., *Sigla. Zbiór skrótów nazw zakonów, zgromadzeń zakonnych, instytutów świeckich, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz innych instytucji z nimi związanych*, Kraków 1999.
4. Dębowska M., *Informator o archiwach zakonnych w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 69 (1998), s. 15-99.

NETOGRAFIA (dostęp z 15.07.2013 i 10.08.2013)

1. <http://www.zyciezakonne.pl/dzialy/informator/zakony-meskie/>
2. <http://www.zyciezakonne.pl/dzialy/informator/zakony-zenskie/>
3. <http://www.franciszkanie-warszawa.pl/prowincja/archiwum>
4. http://www.mogila.cystersi.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=41&Itemid=136
5. <http://www.mogila.cystersi.pl/images/stories/pobieralnia/regarch.pdf>
6. <http://www.michalici.pl/kontakt>

7. <http://www.agcsma.polnet.cc/>
8. <http://bonifratrzy-archiwum.pl/index.php/contact/>
9. <http://saletyni.pl/dzialalnosc/archiwum-prowincjalne>
10. http://www.cdh.ofmcap.pl/readarticle.php?article_id=15
11. <http://www.archiwum.karmelici.pl/>
12. <http://www.panewniki.franciszkanie.pl/index.php/zarzd-prowincji-mainmenu-31/26-urz>
13. http://www.franciszkanie.com/_private/2012,013.htm
14. http://www.bernardyni.com.pl/wspolnota_klasztoru.html
15. http://krakow.kapucyni.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=134&Itemid=170
16. http://www.cdh.ofmcap.pl/readarticle.php?article_id=1
17. <http://www.duchacze.pl/index.php?article=51&gal=0&ts=2&opt=0>
18. http://www.swanna.com.pl/viewpage.php?page_id=18
19. <http://www.marianie.pl/index.php?page=pages&text=47>
20. http://www.sds.org/index.php?option=com_content&view=article&id=153&Itemid=191&lang=pl
21. <http://www.misjonarze.pl/>
22. http://www.pijarzy.pl/?strona,menu,pol,glowna,0,0,349,z_pijarskiego_archiwum,ant.html
23. <http://www.zmartwychwstancy.pl/admi.html>
24. <http://www.bernardyni.pl/urzedy-i-referaty-prowincji.html>
25. <http://bernardyni.pl/kuria/zarz.htm>
26. <http://www.albertynki.pl/domy-generalna.php>
27. <http://www.muzeum-mat.cssf.opoka.org.pl/cms/kontakt.html>
28. http://www.honoratki.pl/index.php?option=com_contact&view=contact&id=31&Itemid=101
29. http://archidiecezja.lodz.pl/azkarmel/oA_muzeum.html
30. <http://www.niepokalanki.pl/index.php?op=domy&t=tab1>
31. <http://digital.fides.org.pl/Content/782/Materialy-tom2.pdf>

32. [http://pl.wikipedia.org/wiki/Skróty_zakonne_\(zakony_żeńskie\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Skróty_zakonne_(zakony_żeńskie))
33. [http://pl.wikipedia.org/wiki/Skróty_zakonne_\(zakony_męskie\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Skróty_zakonne_(zakony_męskie))

Skróty

NDAP – Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
SAK – Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych
CSFB – Congregatio Sororum Familiae Betanensis

KAROL DOWGIAŁO

Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie

*Wykaz archiwów diecezjalnych
Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*

Wstęp

Z inicjatywą opracowania zestawienia istniejących archiwów diecezjalnych wystąpił ks. prof. dr hab. Władysław Piotr Właźlak. W tabeli umieszczono nazwę metropolii, dalej diecezji, pełną nazwę archiwum, obsadę personalną, adres, e-mail, stronę internetową, telefon oraz ewentualne uwagi. Uzyskanie aktualnych informacji w niektórych przypadkach nie było możliwe, dlatego w takich przypadkach pola w tabeli pozostały puste lub zapisano – brak. Podczas przygotowywania niniejszego zestawienia posłużono się bazą internetową oraz dostępnymi opracowaniami które często są już nieaktualne. Udało się zestawić dane w przypadku 41 diecezji, które na ogół posiadają wydzielone archiwa historyczne udostępniające swoje zbiory. Nieco inaczej jest w przypadku Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego, gdzie ustalono adres e-mailowy oraz Prałatury Świętego Krzyża i Opus Dei w Polsce, o którym brak danych dotyczących archiwum. Zdając sobie sprawę z potrzeby licznych uzupełnień w niżej sporządzonym wykazie, Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych liczy na współpracę z osobami odpowiedzialnymi za archiwa diecezjalne, które zechcą udostępnić potrzebne dane przesyłając je Autorowi – pracownikowi Archiwum Archidiecezjalnemu Warszawskiemu.

L.p.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
1	Metropolia białostocka	Diecezja białostocka	Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku	Dyrektor ks. dr Tadeusz Kasabala kustosz archiwum ks. dr Adam Szot kustosz muzeum ks. mgr Zbigniew Gwiazdowski kierownik archiwum metrycznego ks. Ryszard Winkiewicz	15-077 Białystok ul. Warszawska 48	aab@archibial.pl	http://archibial.pl/instytucje.php?st=10	tel. Portiernia: 85 732-40-40 Dyrektor: 85 732-40-44 Kustosz Archiwum: 85 732-40-41 Kustosz Muzeum: 85 732-40-48 Kierownik Archiwum Metrycznego: 85 732-40-51	
2	Metropolia białostocka	Diecezja drohiczyńska	Archiwum Diecezjalne w Drohiczyńie	Dyrektor ks. dr Zenon Czumaj	17-312 Drohiczyn; ul. Kościelna 10	archiwum@drohiczyńska.pl	Brak własnej; http://www.drohiczyńska.pl/?action=archiwum	85 655-78-08 wew: 710; Dyrektor ks. dr Zenon Czumaj tel. 85 65-65-716	Brak własnej strony internetowej

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
3	Metropolia białostocka	Diecezja łomżyńska	Archiwum Diecezjalne w Łomży	Archiwariusz - vacat p.o. Archiwariusza - Ks. dr Jerzy Niestepski	Łomżyńska Kuria Diecezjalna ul. Sadowa 3 18-400 Łomża	BRAK	Brak własnej; http://www.kuria.lomza.pl/index.php?wiad=349	86 473-46-11 fax: 86 473-46-04	Brak e-maila; Brak własnej strony internetowej
4	Metropolia częstochowska	Archidiecezja częstochowska	Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie	Dyrektor Ks. dr Jacek Kałużyński Archiwariusz Ks. dr Mariusz Terka	42-225 Częstochowa ul. Św. Barbary 41	aaczwp@e-nealodzy.cze-stochowa.pl	http://www.aacz.cze-stochowa.pl/index.php	34 365-12-15	
5	Metropolia częstochowska	Diecezja radomska	Archiwum Diecezji Radomskiej (?)	pracownik Archiwum: ks. mgr Paweł Stefański	ul. Malczewskiego 1, 26-600 Radom	kuria@radom.opoka.org.pl	Brak strony - jakiejkolwiek	Do Kurii: centr. tel.: 48 340-62-00; fax: 48 340-62-12;	Wyszukiwarka aktów metrykalnych: http://archiwaoonline.pl/ - Strona główna.html
6	Metropolia częstochowska	Diecezja sosnowiecka		ks. Andrzej Górka	Kuria Diecezjalna ul. Wawel 19 41-200 Sosnowiec	archiwum-sosnowiec.opoka.org.pl	BRAK	32 293-51-51 wew. 14	Brak odrębnej strony: Archiwista jednocześnie notariuszem

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
7	Metropolia gdańska	Archiidiecezja gdańska	Archiwum Archidiecezjalne	Dyrektor: Ks. dr Maciej Kwiecień Pracownik - s. Margarita Łaska ZSNM	ul. Bpa Edmunda Nowickiego 2, 80-330 Gdańsk Oliwa	BRBK	BRBK	58 552-00-51 (Kuria - poprosić o połączenie z Archiwum)	
8	Metropolia gdańska	Diecezja pelplińska	Archiwum diecezji pelplińskiej	dyr. Ks. dr hab. Anastazy Nadolny	Kuria Diecezji Pelplińskiej ul. Biskupa Dominika 11 83-130 Pelplin	archiwum@diecezja-pelplin.pl	Brak własnej: http://www.pelplin.diecezja.org/kuria/59-archiwum-diecezjalne	58 536-12-22	
9	Metropolia gdańska	Diecezja toruńska	Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej	Dyrektor: ks. mgr Jerzy Karol Kalinowski; Pracownicy: ks. mgr Bogumił Władysław Szmergalski, ks. mgr lic. Marian Szudrowicz	Wyższego Seminarium Duchownego, przy Pl. Ks. Frelichowskiego 1	Nie ma maila - jest formularz do kontaktu: http://www.archiwum.diecezja.torun.pl/kontakt.html	http://www.archiwum.diecezja.torun.pl/index.html	56 658-46-32	
10	Metropolia gnieźnieńska	Archiidiecezja gnieźnieńska	Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie		62-200 Gniezno, Kolegiaty 2	archiwum@archidiecezja.pl	http://www.archiwum.archidiecezja.pl/pl.html	61 426-19-09	
11	Metropolia gnieźnieńska	Diecezja bydgoska	BRBK DANYCH			BRBK			

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
12	Metropolia gnieźnieńska	Diecezja wrocławska	Archiwum Diecezjalne		ul. Gdańska 2/4 87-800 Wrocławek	archiwum@diecezja.wloclawek.pl	archiwum@diecezja.wloclawek.pl	54 231-11-12 dyrektor: 609 883 124	
13	Metropolia katowicka	Archidiecezja katowicka	Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach	Dyrektor Archiwum: dr Halina Dudala, Kustosz Archiwum: dr Wojciech Schäffer, Pracownia udostępniania zbiorów: mgr lic. Damian Gruchlik	ul. Henryka Jordana 39 40-043 Katowice	archiwum@archidiecezja.katowice.pl	http://archiwum.archidiecezja.katowice.pl/pl/index	32 251-21-60 wew. 339	
14	Metropolia katowicka	Diecezja gliwicka	Archiwum diecezjalne	Ks. dr Piotr Górecki	44-100 Gliwice, ul. Lużycka 1	archiwum@silesia-pro Europa.gliwice.pl	Brak własnej: http://www.kuria.gliwice.pl/index.php/homepage/instytucje	32 230-71-42	
15	Metropolia katowicka	Diecezja opolska	Archiwum Diecezjalne w Opolu	Dyrektor: Ks. dr Sebastian Krzyżanowski	ul. kard. Kominka 1a 45-032 Opole	archiwum@diecezja.opole.pl	(brak swojej) http://www.diecezja.opole.pl/index.php/instytucje/archiwum-diecezjalne	77 441-28-20	

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
16	Metropolia krakowska	Archidiecezja krakowska	Archiwum Kurii Metropolitarnej	Dyrektor Archiwum Ks. prof. dr hab. Jacek Urban Dyrektor Honorowy Ks. Andrzej Sapeta Wicedyrektor ks. mgr Jarosław Rażny Współpracownicy s. Maria Teresa Sawicka SJNSJ s. Karola Lidia Zaborska SJNSJ mgr Delfina Kościółek dr. Ewa Krupnik	ul. Franciszkańska 3, 31-004 Kraków	archiwum@diecezja.pl	Brak własnej: http://www.diecezja.pl/kuria/archiwum.html	12 628-81-32, 12 628-81-33	
17	Metropolia krakowska	Diecezja bielsko-żywiecka	BRAK DANYCH			BRAK			
18	Metropolia krakowska	Diecezja kielecka	Archiwum Diecezjalne w Kielcach	Archiwariusz ks. dr Andrzej Kwaśniewski; pracownik – s. mgr Angela Skrzyszynska	25-013 Kielce, ul. Jana Pawła II 3	BRAK	Brak własnej: http://www.diecezja.kielce.pl/kuria/archiwum-diecezjalne-w-kielcach-adk	41 341-59-71; 41 344-54-25 w. 219	poniedziałku do piątku od godz. 8.00 do 12.30.

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
19	Metropolia krakowska	Diecezja tarnowska	Archiwum Diecezjalne w Tarnowie	Dyrektor: Ks. dr Kazimierz Szwarga, Kapelan J. Św., (tel. 014/6223423, tel. m. 014/6260636). Zastępcy: Ks. mgr lic. Marek Podgórski, Ks. mgr lic. Jacek Słowik, Pracownicy: P. mgr Małgorzata Kruciel-baka Ks. mgr Józef Tabor, tel. m. 014-69-25-181, tel. kom. 60438899, e-mail: taborzozel@pro.onet.pl	ul. Katedralna 3, 33-100 Tarnów	arch-diec@diecezja.tarnow.pl	http://www.archiwum.diecezja.tarnow.pl/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1		
20	Metropolia lubelska	Archidiecezja lubelska	Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie	Dyrektor: ks. dr hab. Jarosław R. Marczewski Archiwiści: s. mgr Karolina Anna Kołodziejczyk CSFB (dział historyczny) ks. mgr lic. Krzysztof Czajka (dział metrykalny)	ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 2 20-105 Lublin	archiwum.archidiecezjalne@kuria.lublin.pl; (dział historyczny) archiwum@diecezja.lublin.pl; (dział metrykalny) metryki@diecezja.lublin.pl	http://archiwum.diecezja.lublin.pl/	81 532-10-58 w. 335 (dział historyczny) 81 532-10-58 w. 334 (dział metrykalny)	

L.p.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
21	Metropolia lubelska	Diecezja sandomierska	Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu	Dyrektor: - ks. Marian Wiązek, Pracownik - ks. Ryszard Nowakowski	27-600 Sandomierz, ul. Katedralna 1	BRAK	brak własnej strony: http://www.sandomierz.opoka.org.pl/strdiece/kuriawydz.php#05	15 644-53-53	
22	Metropolia lubelska	Diecezja siedlecka	Archiwum Diecezji Siedleckiej	Dyrektor: ks. prał. mgr lic. Bernard Błoński Archiwariusze: ks. prał. mgr lic. Józef Skorođniak s. mgr Hanna Redzik	ul. Piłsudskiego 64, 08-110 Siedlce	archiwum@ks.internetdsl.pl	brak własnej: http://diecezja.radiopodlasie.pl/archiwum-diecezjalne.html	25 632-31-26 fax 25 644-87-44	
23	Metropolia łódzka	Archiwum Diecezjalne w Łodzi	Archiwum Diecezjalne w Łodzi	Dyrektor: ks. dr Kazimierz Dąbrowski zastępca: ks. dr hab. Mieczysław Różański sekretariat: s. mgr Lucyna Witezak	90 - 458 Łódź, ul. ks. I. Skonupki 3,	archiwum@archidiecezja.lodz.pl	archidiecezja.lodz.pl/archiwum	42 66-48-719 lub 66-48-749,	
24	Metropolia łódzka	Diecezja łowicka	Archiwum Diecezji Łowickiej	Dyrektor: Ks. kan. mgr lic. Stanisław Majkut	99-400 Łowicz, Stary Rynek 19 A	archiwum@diecezja.lowicz.pl	brak własnej: http://www.diecezja.lowicz.pl/serwis/index.php?id=53&id=13	46 837-47-90 wew. 210	

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
25	Metropolia poznańska	Archidiecezja poznańska	Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu	Dyrektor - ks. mgr Roman Dworacki Zastępca - ks. dr Jan Maria Musielak Kustosz - ks. mgr Rafał Rybacki Sekretariat: Gabriela Niedzwiedzińska Dział Opracowań: mgr Elżbieta Szymił Dział Udostępniania: ks. mgr Michał Mielniński br. Zbigniew Godlewski CFCI Dział Digitalizacji: Alicja Mlot Dział Konserwacji: Sławomir Leszczyński Dział Gospodarczy: Małgorzata Bielicka	ul. Ks. Ignacego Posaadzego 2 61-108 Poznań	sekretariat@ aap.poznan.pl	http://www.aap.poznan.pl	61 810-15-19	

L.p.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
26	Metropolia poznańska	Diecezja kaliska	Archiwum Kurii Diecezji Kaliskiej	Prowadzący: Ks. dr Sławomir Kęszka	ul. Widok 80-82 62-800 Kalisz	blizin@auto-graf.pl	brak własnej: http://www.diecezja.kalisz.pl/archiwum-kurii-diecezjalnej	62 766-07-20 Tel. Kom. 887 975 172	
27	Metropolia przemyska	Archidiecezja przemyska	Archiwum Archidiecezjalne w Przemysłu	Dyrektor: ks. prał. dr Henryk Borez Archiwistka: s. Justyna Kwicień CSFM	Plac Katedralny 4 a, 37-700 PRZEMYŚL	b.archiwum@op.pl	brak własnej: http://www.przemyska.pl/duszp/start.php?go=diecezja/in-stytucje	16 678-66-94 w. 38	
28	Metropolia przemyska	Diecezja rzeszowska	Archiwum Diecezjalne	Dyrektor: Ks. dr Andrzej Motyka	ul. Zamkowa 4, 35-032 Rzeszów	archiwum@diecezja.rzeszow.pl ; Dyrektor: amotyka@rzeszow.opo-ka.org.pl	brak własnej: http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2147	17 852-44-19	
29	Metropolia przemyska	Diecezja zamolsko-lubaczowska	Archiwum Diecezjalne	Dyrektor: bp Mariusz Leszczyński Kustosz: Ks. kan. mgr Marek Dobosz	ul. Zamyskiego 1, 22-400 Zamość,	archiwum@zam-lub.pl	brak własnej: http://www.diecezja.zamojskolubaczowska.pl/mn,111	tel./fax 84 627-95-21, w. 34	
30	Metropolia szczecińskokamińska	Archidiecezja szczecińskokamińska	Archiwum Archidiecezjalne w Szczecinie		ul. Papieża Pawła VI nr 4 71-459 Szczecin	aad@kuria.pl	http://www.archiwum.szczecin.pl/	91 454-16-09 794 756 574	

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
31	Metropolia szczecińska-kamińska	Diecezja koszalińsko-kolobrzewska	Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kolobrzewskiej	Dyrektor Archiwum DKK Ks. dr Tadeusz Ceynowa Archiwista Archiwum DKK mgr Małgorzata Wieczorkowska	ul. Seminaryjna 2 75-817 Koszalin	archiwum@koszalin.opoka.org.pl	http://www.archiwum.koszalin.opoka.org.pl/index.htm	94 345-90-27	
32	Metropolia szczecińska-kamińska	Diecezja zielonogórzko-gorzowska	Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze	Dyrektor archiwum: ks.dr hab. Robert Romuald Kufel	65-075 Zielona Góra, pl. Powstańców Wielkopolskich 2A	R.Kufel@kuria.zg.pl	http://archiwum.kuria.zg.pl/	68 459-33-20	
33	Metropolia warmińska	Archidiecezja warmińska	Archiwum Diecezji Warmińskiej	Dyrektor - ks. kan. prof. dr hab. Andrzej Kopiczko Wicedyrektor - ks. prał. dr Jacek Wojtkowski Kierownik Archiwum Akt Nowych: ks. prał. dr Jacek Wojtkowski	ul. Kopernika 47, Olsztyn 10-512	BRAK	brak własnej: http://www.archwarmia.pl/mstytucje/archiwum-archidiecezjalne/	89 527-51-97	

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
34	Metropolia warszawska	Diecezja elbląska	Archiwum Diecezji Elbląskiej	Dyrektor: ks. dr hab. Prof. UKSW Wojciech Zawadzki	82 - 300 Elbląg, ul. Świętego Ducha 11	archiwumelblag@elblag.opoka.org.pl ; Dyrektor: w.zawadzki@uksw.edu.pl	brak własnej: http://www.diecezja.elblag.opoka.org.pl/index.php?option=com_content&view=category&id=69&Itemid=117	55 232 73 70	
35	Metropolia warszawska	Diecezja elcka	nie wyodrębniono archiwum - obowiązki pełni kanclerz	Kanclerz: Ks. dr Antoni Skowroński	19 - 300 Elk Plac Katedralny 1	archiwum@diecezja.elk.pl	brak własnej: http://diecezja.elk.pl/kuria/kancelaria-kurii-biskupiej-w-elku.html	87 621- 68-02	
36	Metropolia warszawska	Archidiecezja warszawska	Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie	Dyrektor: ks. mgr lic. Piotr Stamicz, mgr inż. Pracownicy: s. Helena Lesman, dr Agnieszka Pomińska, Aleksandra Rączkiewicz, mgr Karol Dowgiato	ul. Dewajtis 3 01-815 Warszawa	archiwum.archidiecezjalne.war@gmail.com	http://archiwum.mkw.pl/index.html	22 56 10 137 (biuro) 22 56 10 136 (pracownia naukowa)	
37	Metropolia warszawska	Diecezja plocka	Archiwum Diecezjalne	Dyrektor: ks. kan. dr Dariusz Piotr Majewski	ul. Abpa A. J. Nowowiejskiego 2, 09-400 Plock	BRAK	brak własnej: http://www.diecezjaplocka.pl/index.php?art_id=990	24 262-63-34 (centrex 400)	
38	Metropolia warszawska	Diecezja warszawsko-praska	Archiwum Diecezji Warszawsko-Praskiej	Jacek Okulus, s. Halina Ceterska	ul. Florjanska 2A 03-707 Warszawa	archiwum.dwp@gmail.com	brak własnej: http://www.diecezja.waw.pl/1751	22 518-16-54	

Lp.	Metropolia	Diecezja	Pełna nazwa archiwum	Dyrektor i pracownicy	Adres	E-mail	Strona internetowa	Telefon	Uwagi
39	Metropolia wrocławska	Archidiecezja wrocławska	Archiwum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna	<p>Dyrektor: Ks. prof. PWT dr hab., Józef Pater, ust. 1984, tel./fax (071)327-11-79</p> <p>Asystent: Ks. dr Lech Nowak RM, ust. 1992</p> <p>Archiwistka: S. mgr Joanna Miśko, elżbietanka, ust. 1988</p> <p>Dział dawnych metryk: S. Felicja Śeńska, elżbietanka, ust. 1961</p> <p>Dział biblioteczny: S. Ewangelista Gryga, elżbietanka, ust. 1988</p> <p>Dział mikrofilmów: S. Jadwiga Piotrowska, elżbietanka, ust. 1989</p>	50-329 Wrocław, ul. Kanonia 12	muzeum@pwt.wroc.pl	http://www.muzeum.archidiecezja.wroc.pl/index.php	71 322-17-55, 327-11-78, tel./fax 327-11-79	Muzeum, Archiwum i Biblioteka razem

Spis treści

Od Redakcji	3
ARCHIWA I KANCELARIE W SŁUŻBIE KOŚCIOŁA I NAUKI	5
ks. Kazimierz Łatak CRL, <i>Archiwum Klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie. Dzieje i zasób</i>	5
ks. Jarosław R. Marczewski, <i>Materiały łacińskiej diecezji chełmskiej w zasobach Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego</i>	31
ks. Władysław P. Właźlak, <i>Ksiądz Stefan Mizera (1924-2002). Dyrektor archiwum archidiecezjalnego i kustosz muzeum archidiecezjalnego w Częstochowie</i>	45
ks. Sławomir Zabraniak, <i>Wykorzystanie archiwów parafialnych pod kątem informacji o zakonnikach. Zarys problematyki na przykładzie przebadanych zasobów</i>	49
Mateusz Żmudziński, <i>Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej (2001-2013). Dzieje i zasób</i>	65

WSPÓŁCZESNE ARCHIWA 81

s. Karolina Anna Kołodziejczyk CSFB, *Wykaz archiwów zakonnych i zgromadzeń zakonnych żeńskich i męskich Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* 81

Karol Dowgiało, *Wykaz archiwów diecezjalnych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* 125